

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ ■ τεύχος 28 – περίοδος Β ■ Ιούλιος/Αύγουστος 2001

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

«Σημείωμα της σύνταξης» (σελ. 18)

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

«Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ» (σελ.20)

Ν. Σιαπκίδης, «Νέο Μουσείο Ακρόπολης» (σελ. 24)

Α. Κωτσάκη, «Υποθήκες ενός οδοιπόρου στοχαστή» (σελ. 27)

Κ. Πιπίνης, «Χίλια χρόνια της τσέχικης αρχιτεκτονικής» (σελ. 30)

Ε. Βλαχονασιού, «Χώρος, κίνηση και διαφάνεια» (σελ. 32)

Γ. Σημαιοφορίδης, «Αρχιτεκτονική και "τεχνικά έργα"» (σελ. 35)

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Ιδεών για την ανάπλαση της αλάνας της Τούμπας (σελ. 65)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ:

Το αεροδρόμιο του Ελληνικού

Λ. Βασενχόβεν, «Οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις και η "επόμενη μέρα" του Ελληνικού» (σελ. 78)

Δήμοι Αλίμου, Αργυρούπολης, Γλυφάδας, Ελληνικού, «Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού» (σελ. 84)

Γ. Μ. Σαρηγιάννης, «Η εξέλιξη των επίσημων θέσεων του Δημοσίου σχετικά με την χρήση του αεροδρομίου του Ελληνικού» (σελ. 90)

Π. Κ. Κουμουνδούρος, «Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού: "Κουβάς" Κερδοσκοπικών Κέντρων ή Πάρκο Πρασίνου και Πολιτισμού;» (σελ. 94)

Μ. Ιατρίδου, «Παράκτια ζώνη αεροδρομίου Ελληνικού» (σελ. 99)

Σ. Αυγουροπούλου, «Το παράδειγμα του αεροδρομίου του Riem» (σελ. 103)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ (σελ. 106)

«Βραβεία "Dupont Benedictus" 2001»

«Διεθνής διαγωνισμός "Αρχιτεκτονική και νερό"»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ (σελ. 107-108)

Στο εξώφυλλο και σ' αυτήν τη σελίδα:
Το αεροδρόμιο του Ελληνικού, φωτ. Χ. Λουϊζίδης

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 65 Αθήνα
τηλ.: 3215 146/fax: 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr

'ARCHITEKTONES'

JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS

Issue 28, Cycle B, July/August 2001

Vrysakiou 15 & Kladou, 105 65 Athens

tel.: 3215 146/fax: 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Αντιπρόεδρος: Αλέξανδρος Βράκας

Γεν. Γραμματέας: Θανάσης Παπάς

Ταμίας: Γιώργος Χαραλαμπίδης

Ειδ. Γραμματέας: Γιώργος Σημαιοφορίδης

Μέλη: Δημήτρης Αναστασιάδης

Κορίνα Δαγκλή

Παναγιώτης Δεσποτόπουλος

Δημήτρης Μαραβέας

Πετρίνα Μεδίτσκου

Κώστας Μπαρδάκης

Γιώργος Παπαπαύλου

Νίκος Σιαπκίδης

Σήφης Φανουράκης

Πετρούλα Φατούρου

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ
Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.

Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη στήλη
Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους Δρχ. 1

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕ

Αθήνα: Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα

τηλ.: 9235 487-9/fax: 9222 743

Θεσ/κη: Βασ. Όλγας 181

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Εμμανουηλίδου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γιώργος Καλομηνίδης

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Κυριάκος Κοσμάς

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Αθήνα: Λάμπης Δορλής, Βάνα Διαμαντοπούλου

Αρετή Κατή, Τάσος Σπανούδης, Ντίνος Δογορίτης

Θεσ/κη: Τέτα Μάη, Μαρία Θεοχαροπούλου

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Νίκη Δανιηλίδου

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Γιώργος Βρεττάκος

DTP SERVICE

Extension, Γ. ΒΑΡΔΑΚΗΣ & ΣΙΑ ΟΕ

Φίλωνος 64 Δάφνη, τηλ.: 9735 563

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Περαντινός-Κανάκης ΟΕ

Φίλωνος 64 Χαραυγή, τηλ.: 9716 847

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ, ΠΡΕΠΕΙ ΩΠΩΣΔΗΠΟΤΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΣΕ ΔΙΣΚΕΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΜΕ PRINT-OUT ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κλαίρη Δήμα
Φάνια Δορκοφύκη
Γιάννης Ζερβός
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Ευφροσύνη Μαραγκού
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Αναστασία Πεπέ
Κυριάκος Πιπίνης
Γιώργος Σαρηγιάννης
Γιώργος Σημαιοφορίδης
Νίκος Σιαπκίδης

Σε συνέχεια των προηγούμενων αφιερωμάτων, που είχαν ως κεντρικό θέμα τις αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές αδυναμίες του νέου αεροδρομίου των Σπάτων και τις επιπτώσεις της χωροθέτησης και της λειτουργίας του στα Μεσόγεια, το περιοδικό ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ επιχειρεί να προσεγγίσει, στο ανά χείρας τεύχος, άλλο ένα μείζον θέμα: αυτό της ευρύτερης περιοχής του τέως αεροδρομίου του Ελληνικού.

Πρόκειται για ένα κρίσιμο θέμα, στο οποίο εμπλέκονται πρωτίστως πολιτικές και πολεοδομικές πτυχές. Θέμα που περιπλέχθηκε ακόμα περισσότερο μετά την εμβόλιμη μετατροπή του Ελληνικού σε έναν ακόμα πόλο Ολυμπιακών αθλημάτων, σύμφωνα με τις διαβουλεύσεις μεταξύ των αρμοδίων φορέων και την αδυναμία χωροθέτησης μιας σειράς αθλημάτων σε άλλους – αρχικά προγραμματισμένους – χώρους (όπως, στο Φαληρικό Όρμο και στο Σχοινιά).

Η ανησυχία, σ' αυτή τη φάση, έγκειται στη διασφάλιση εκείνων των προϋποθέσεων, σε σχέση με τις προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις, που να επιτρέψουν –στη συνέχεια– την ανεμπόδιστη υλοποίηση της αρχικής και νομοθετημένης απόφασης μετατροπής του Ελληνικού σε μητροπολιτική ζώνη πρασίνου (Νόμος υπ' αριθ. 2338/1995).

Ιδιαίτερα κρίσιμη είναι και η σχέση με το παραλιακό μέτωπο, στο οποίο έχουν χωροθετηθεί διάφορες αθλητικές εγκαταστάσεις και η νέα Ολυμπιακή μαρίνα, αφού μόνον διαμέσου αυτού αποκτά πρόσβαση ο ευρύτερος χώρος του Ελληνικού και των προαστίων βορείως της λεωφόρου Βουλιαγμένης προς τη θάλασσα.

Στο τεύχος παρουσιάζονται συνοπτικά το ερευνητικό πρόγραμμα που ανέθεσε ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας σε ομάδα του ΕΜΠ, για την εν λόγω μετατροπή, η επιμέρους πρωτοβουλία των όμορων Δήμων (Άλιμος, Αργυρούπολη, Γλυφάδα, Ελληνικό) για το μέλλον του χώρου, θέσεις συναδέλφων που συμμετέχουν αγωνιστικά στα όσα διαδραματίζονται, καθώς και ένα χρονικό του θέματος όπως παρουσιάστηκε στην κοινή γνώμη. Το αφιέρωμα συμπληρώνεται με την παρουσίαση μιας άλλης αντίστοιχης περίπτωσης, του αεροδρομίου Riem στο Μόναχο – μια από τις λιγοστές μετατροπές παλιού αεροδρομίου.

Προφανώς, το θέμα δεν εξαντλείται σ' αυτό το αφιέρωμα, αφού μια σειρά από κρίσιμα σημεία συνεχίζουν, κατά τη γνώμη μας, να παραμένουν αδιευκρίνιστα: η αξιοποίηση της ποικίλης και πλούσιας κτιριακής υποδομής του ευρύτερου χώρου, στην οποία ξεχωρίζει προς το παρόν η μετατροπή του κτιρίου του ανατολικού αεροσταθμού σε Συνεδριακό Κέντρο· οι δυνατότητες σχεδιασμού, υλοποίησης και συντήρησης οργανωμένου πράσινου τέτοιας έκτασης για τα ελληνικά δεδομένα· οι συνδέσεις, οι προσβάσεις, τα όρια με τον περιβάλλοντα αστικό χώρο που μέχρι στιγμής έχει απειλητικές διαθέσεις για την ικανοποίηση αναγκών, κυρίως σε κτίρια υποδομής· η τύχη των Ολυμπιακών υποδομών· η λειτουργία ενός ενιαίου διοικητικού και διαχειριστικού φορέα που θα είναι σε θέση να ρυθμίσει και να περιφρουρήσει το μέλλον του Ελληνικού, αποφεύγοντας τον κίνδυνο της κατάτμησής του και άλλα πολλά.

Όλα αυτά, επιβάλλουν περισσότερες επιστροφές στο θέμα, καθώς και την αναγκαιότητα μιας διερευμένης συζήτησης. Θα θέλαμε ωστόσο, να σημειώσουμε πως το Ελληνικό αποτελεί μια μεγάλη, ανεπανάληπτη ευκαιρία για τη διενέργεια ενός πολεοδομικού διαγωνισμού σε σχέση με το τί ακριβώς μπορεί να είναι ένα μητροπολιτικό πάρκο σε μια πόλη όπως η Αθήνα· μια ευκαιρία που, δυστυχώς, χάθηκε κι αυτή όπως πολλές άλλες.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΑΒΑΛΑΣ

Την Κυριακή 1.07.2001 πραγματοποιήθηκε στην Καβάλα, συνεδρίαση του Συντονιστικού Οργάνου των Αρχιτεκτονικών Συλλόγων και Τμημάτων της χώρας. Στη συνεδρίαση αυτή πήραν μέρος εκπρόσωποι από:

1. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Δράμας
2. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Θεσ/κης
3. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Καβάλας
4. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Λασιθίου
5. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Πάτρας
6. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Σερρών
7. Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Χανίων
8. ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων

Τα θέματα που συζητήθηκαν επικεντρώθηκαν:

- A) Στα Οργανωτικά θέματα της Ένωσης και το Καταστατικό.
- B) Στον προγραμματισμό Πανελληνίου Προγράμματος Δράσεων για τα θέματα αρχιτεκτονικής.
- Γ) Στα θέματα εκπαίδευσης - προγραμμάτων σπουδών.
- Δ) Στα θεσμικά προβλήματα του κλάδου.

Σημειώνεται πως στα πλαίσια της συνεδρίασης του Συντονιστικού πραγματοποιήθηκε από το Σύλλογο Ν. Καβάλας και το Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Αρχιτεκτονικής Σχολής Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, Ημερίδα στην Ξάνθη, το Σάββατο 30.06.2001 με θέμα: «Η κατάρτιση του Αρχιτέκτονα. Διασύνδεση των προγραμμάτων σπουδών με την επαγγελματική πρακτική».

Στην Ημερίδα αυτή συμμετείχαν οι Πρόεδροι και εκπρόσωποι όλων των Αρχιτεκτονικών Σχολών της χώρας και εισηγητές που ανέπτυξαν όλο το φάσμα που σχετίζεται με τα Προγράμματα Σπουδών, την Ευρωπαϊκή εμπειρία, τα θέματα της πρακτικής άσκησης και της δυνατότητας συμμετοχής των Επαγγελματιών Ενώσεων στη διαμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών.

Το Συντονιστικό αποφάσισε τα παρακάτω:

A. ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ – ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ

Η κτηθείσα εμπειρία από τη λειτουργία του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων σε σχέση με το Θεσμικό Πλαίσιο και την δομή του ΤΕΕ επιβάλλουν την προσαρμογή του μοντέλου συγκρότησης της Πανελληνίας Ένωσης. Τη στιγμή που στη χώρα έχουμε το μεγαλύτερο ποσοστό Αρχιτεκτόνων στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν υπάρχει αντιστοίχιση σε ένα μοντέλο, ικανό να προασπίσει τα συμφέροντα των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων στο επάγγελμα και στην κοινωνία. Απαιτείται προσαρμογή ώστε η νέα δομή να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του κλάδου.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα επιδιωχθεί:

- Η ποιοτική και ποσοτική καταγραφή όλων των στοιχείων και δεδομένων μέσω ενός ερωτηματολογίου προς όλους τους Συλλόγους και Τμήματα.
- Η στατιστική επεξεργασία και έλεγχος σχετικά με το μητρώο μελών ώστε να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τη διερεύνηση της οργανωτικής δομής.
- Η συζήτηση του θέματος στην επικείμενη διάσκεψη των Προέδρων των Συλλόγων και Τμημάτων της χώρας με το Δ.Σ του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων.
- Η συγκρότηση ειδικής Πανελλαδικής Επιτροπής Καταστατικού για την προώθηση όλων των απαραίτητων επεξεργασιών.

B. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Η συμμετοχή του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων στην «Επικράτεια Πολιτισμού» του ΥΠΠΟ και η συγκρότηση του δικτύου αρχιτεκτονικής

δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη θεσμική παρέμβαση της Ένωσης στα θέματα της αρχιτεκτονικής. Στόχος είναι η συνεργασία όλων μας για τα θέματα αυτά με σκοπό την προώθηση της εθνικής πολιτικής για την αρχιτεκτονική.

Όλες οι δυνάμεις του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων θα εργασθούν στην κατεύθυνση της προώθησης:

- των δράσεων που εντάσσονται ή μπορούν να ενταχθούν στο δίκτυο αρχιτεκτονικής,
- της καθιέρωσης BIENNALE και βραβείων αρχιτεκτονικής,
- τη συγκρότηση Πανελλαδικής Οργανωτικής Επιτροπής για την πραγματοποίηση του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου.

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Τόσο στην Ημερίδα όσο και στο Συντονιστικό ετέθησαν όλα τα ζητήματα που άπτονται της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής πρακτικής. Ο προβληματισμός, θέσεις και απόψεις που εκφράστηκαν, θα αποτελέσουν τη βάση για την περαιτέρω επεξεργασία εκ μέρους του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, ώστε να καθοριστεί ένα πλαίσιο θέσεων για παρεμβάσεις στον εθνικό χώρο αλλά και όπου συμμετέχει στις διεθνείς ενώσεις.

Θεματικές περιοχές εντοπίζονται στα εξής:

- A) στην διάρκεια σπουδών στον τομέα της αρχιτεκτονικής,
- B) στην πιστοποίηση των Πανεπιστημίων των πανεπιστημιακών σπουδών, αλλά και των παρεχομένων σπουδών στον τομέα της αρχιτεκτονικής,
- Γ) στην πρακτική άσκηση, τη διαδικασία άσκησης επαγγέλματος και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

Τα παραπάνω θέματα πρέπει να εξεταστούν άμεσα σε επαφή με τις Διεθνείς Ενώσεις των Αρχιτεκτόνων αλλά και των Αρχιτεκτονικών Σχολών της χώρας ενόψει των εξελίξεων τόσο στον εθνικό χώρο, όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (οδηγίες - αναπροσαρμογές κ.λπ.).

Δ. ΘΕΣΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η συνδιάσκεψη των Ευρωπαϊκών Ενώσεων των αρχιτεκτόνων με το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων, που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στην Αθήνα και τα συμπεράσματα αυτής, εντείνουν την κινητοποίηση μας για την προώθηση των θεσμικών προβλημάτων του κλάδου.

Πρέπει να ενταθεί, με βάση τις θέσεις μας και το υλικό της Συνδιάσκεψης (που θα εκδοθεί σε ειδικό έντυπο) η πίεση προς την πολιτεία και γι' αυτό αποφασίστηκε η πραγματοποίηση συνέντευξης τύπου και μεθόδευσης κινητοποιήσεων του κλάδου.

Τέλος, αποφασίστηκε η πραγματοποίηση του επόμενου Συντονιστικού στα Χανιά, στα τέλη Σεπτεμβρίου και η πραγματοποίηση Ημερίδας με θέμα: «Η Αρχιτεκτονική και οι παρεμβάσεις των δημοσίων φορέων».

Σκοπός είναι να αναδειχθεί η αναγκαιότητα της αρχιτεκτονικής και να επιδιωχθεί ένα πλαίσιο δράσεων για την προώθηση της αρχιτεκτονικής –υποχρεωτικά– από τους φορείς δημοσίου συμφέροντος.

ΔΙΚΤΥΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Το Υπουργείο Πολιτισμού ενέταξε το δίκτυο αρχιτεκτονικής στο πλαίσιο της Επικράτειας Πολιτισμού. Αυτή η ενέργεια σηματοδοτεί την αναγνώριση του πολιτισμικού ρόλου της αρχιτεκτονικής και δηλώνει την πρόθεση του ΥΠΠΟ να στηρίξει την αρχιτεκτονική σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς.

Με το όρο «αρχιτεκτονική» εννοείται το σύνολο του κτισμένου και ευρύτερου περιβάλλοντος, όπου η αρχιτεκτονική κληρονομιά δεν διαχωρίζεται από τη σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή και όπου τα παραδοσιακά όρια ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και τις υπόλοιπες δημιουργικές δραστηριότητες (μουσική, χορός, εικαστικά γεγονότα) γίνονται δυσδιάκριτα. Σε σκοπό το πλαίσιο, ο πολιτισμικός ρόλος της αρχιτεκτονικής μπορεί να γίνει κατανοητός όταν ο όρος «αρχιτεκτονική» δεν αναφέρεται μόνο στο τελικό προϊόν μιας διαδικασίας, δηλαδή στα κτίρια, αλλά περιγράφει μια δυναμική κατάσταση αλληλεπίδρασης ανθρώπινων δραστηριοτήτων με το κτισμένο και ευρύτερο περιβάλλον. Με αυτούς τους όρους εννοούμενη, η αρχιτεκτονική παράγει το συνεχώς μεταβαλλόμενο χώρο της καθημερινής μας διαβίωσης.

Στο τέλος του αιώνα η κινητικότητα των ατόμων και η συνεπαγόμενη κατασκευή σημαντικών υποδομών μεταφοράς, η συγκρότηση πολυπολιτισμικών κοινωνιών που μετέβαλε το χώρο της καθημερινής διαβίωσης, αλλά και η αυξανόμενη σημασία της αρχιτεκτονικής ως οικονομικής δραστηριότητας, επανέφεραν στο προσκήνιο τη σχέση της αρχιτεκτονικής με την πολιτική, με όρους διαφορετικούς από αυτούς των «κοινωνιολογικών προσεγγίσεων του χώρου» της δεκαετίας του '70. Τα ευρωπαϊκά κράτη προχώρησαν στο σχεδιασμό εθνικών πολιτικών για την αρχιτεκτονική από τα μέσα της δεκαετίας του '90, ενώ το 2000 το συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εγκρίνει «ψήφισμα σχετικά με την αρχιτεκτονική ποιότητα στο αστικό και αγροτικό περιβάλλον». Οι χώρες-μέλη θεωρούν πλέον την αρχιτεκτονική ως το όχημα για «βελτίωση της ποιότητας του καθημερινού περιβάλλοντος της ζωής των ευρωπαίων πολιτών».

Η πρωτοβουλία του ΥΠΠΟ για δημιουργία του δικτύου αρχιτεκτονικής ανταποκρίνεται σε σχετικά αιτήματα ελληνικών φορέων, ενώ παράλληλα εναρμονίζεται με το πλαίσιο διαμόρφωσης των ευρωπαϊκών πολιτικών για την αρχιτεκτονική. Λαμβάνοντας υπ' όψη την ιδιομορφία του ελληνικού παραδείγματος, το δίκτυο στοχεύει στη διατύπωση και τον σχεδιασμό πολιτικών που υλοποιείται με τη μορφή συγκεκριμένων δράσεων στον τομέα της αρχιτεκτονικής, εννοούμενης ως μεταβαλλόμενος χώρος της καθημερινής διαβίωσης. Συγκεκριμένα οι τομείς δραστηριοποίησης του δικτύου αφορούν:

1. Σε εθνικό επίπεδο

– Ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτισμική σημασία της αρχιτεκτονικής.

Δράσεις που εντάσσονται σε αυτό το στόχο περιλαμβάνουν εκθέσεις, οργάνωση εργαστηρίων και συζητήσεων, σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά και ενήλικες, προβολή στα ΜΜΕ π.χ. παραγωγή τηλεοπτικών σποτ, κ.ά. Σε αυτό τον τομέα θα αναπτυχθούν οι ανταλλαγές και η συνεργασία με τα υπόλοιπα δίκτυα της Επικράτειας Πολιτισμού.

– Κατανόηση και βελτίωση του αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος.

Σε αυτό το πλαίσιο οι δράσεις αφορούν στην κατανόηση των ελληνικών ιδιομορφιών όσο αφορά την εμπειρία αλλά και την παραγωγή του κτισμένου και ευρύτερου περιβάλλοντος και την προώθηση της βελτίωσης του παραγόμενου αρχιτεκτονικού έργου. Περιλαμβάνεται η συνεργασία με τις αρχιτεκτονικές σχολές, η οργάνωση επιστημονικών συνεδρίων και αρχιτεκτονικών γεγονότων, όπως βραβεία αρχιτεκτονικής, αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, εκδόσεις, κ.λπ.

2. Σε διεθνές επίπεδο

– Παρουσία της ελληνικής αρχιτεκτονικής δραστηριότητας –συμπεριλαμβανόμενου και του θεωρητικού έργου– στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο.

Στο δίκτυο συμμετέχουν αυτή την στιγμή, εκτός των αρμόδιων διευθύνσεων του ΥΠΠΟ, το κέντρο Μεσογειακής Αρχιτεκτονικής Χανίων (ΚΑΜ), ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ), και το Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής (ΕΙΑ). Στόχος όμως του δικτύου είναι η ενεργοποίηση και η ένταξη φορέων από το σύνολο της Ελληνικής επικράτειας, καθώς και η συνεργασία με διεθνείς και εθνικούς φορείς άλλων χωρών.

Η συντονιστική επιτροπή του δικτύου αποτελείται από τα παρακάτω μέλη:

1. Προϊσταμένη της Δ/σης Νεωτέρων Μνημείων ΥΠΠΟ-ΔΠΚΑΝΜ (Β. Παλατζά)
2. Προϊσταμένη της Δ/σης Λαϊκού Πολιτισμού ΥΠΠΟ-ΔΙΛΑΠ (Τ. Χατζηνικολάου)
3. Πρόεδρος Συλλόγου Αρχιτεκτόνων-ΣΑΔΑΣ (Τ. Γεωργακόπουλος)
4. Πρόεδρος Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής-ΕΙΑ (Ν. Καλογεράς)
5. Διευθυντής Κέντρου Μεσογειακής Αρχιτεκτονικής-ΚΑΜ (Δ. Αντωνακάκης)
6. Γ. Λάββας καθ. Πανεπιστημίου Αθηνών

Συντονίστρια δικτύου: Μ. Θεοδώρου, Δρ αρχιτέκτων, ΥΠΠΟ

Πρόσκληση ενδιαφέροντος

Το Δ.Σ. στη συνεδρίαση της 11/6/2001 ομόφωνα αποφάσισε να συγκροτήσει ειδική Ομάδα Εργασίας με στόχο την επεξεργασία και τη διαχείριση συγκεκριμένων προτάσεων και σχεδίων. Για τη συγκρότησή της, απευθύνεται πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος προς τους/τις συναδέλφους που επιθυμούν να συμμετέχουν στην ΟΕ, οι οποίοι/ες παρακαλούνται όπως στείλουν στη Γραμματεία του Συλλόγου (Κλάδου και Βρυσακίου 15, τηλ. 3215146-7, fax 3214147, e-mail: sadas-pea@tee.gr) ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα, με έμφαση σε θέματα διοργάνωσης πολιτιστικών δραστηριοτήτων, μέχρι 10 Σεπτεμβρίου 2001.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΑ

Το ΔΣ του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ από τον Οκτώβριο του 2000 ασχολήθηκε, κατ' επανάληψη, με τις εξελίξεις και τα νέα δεδομένα σε σχέση με την ανέγερση του νέου Μουσείου Ακρόπολης. Η Πολιτεία και ο Οργανισμός που δημιουργήθηκε προχώρησαν στη διενέργεια νέου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού σε δύο φάσεις, επιμένοντας –παρά τις αντιδράσεις– στην επιλογή του χώρου Μακρυγιάννη.

Το ΔΣ εκτίμησε πως η εκ του ασφαλούς κριτική και του μακρόθεν παρατήρηση των εξελίξεων δεν αποτελούσαν ενδεδειγμένες μεθόδους για την εξασφάλιση των καλύτερων προϋποθέσεων σε σχέση με την υλοποίηση του νέου Μουσείου. Γι' αυτό, εκφράστηκαν επανειλημμένα σκέψεις και απόψεις με στόχο την εκ του σύνεγγυς παρακολούθηση της πορείας του διαγωνισμού και την προάσπιση των δικαιωμάτων των συναδέλφων μελετητών που συμμετείχαν στις νέες διαδικασίες.

Εφ' όσον λοιπόν, ο χώρος μελέτης στο γήπεδο Μακρυγιάννη οροθετήθηκε σε σχέση με τις αρχαιολογικές ανασκαφές και διαμορφώθηκε το πλαίσιο των νέων –δυστυχώς, ανελαστικών– διαδικασιών –αποτέλεσμα της μη συμμετοχής του Συλλόγου στην προετοιμασία της προκήρυξης–, το ΔΣ, μετά από γόνιμο προβληματισμό, διατύπωσε τη θέση αρχής ότι «τα δεδομένα του νέου “διαγωνισμού” που προκηρύχθηκε με την προϋπόθεση της απελευθέρωσης του οικοδομικού τετραγώνου από κτίσματα και την κατασκευή ενός “σεμνού” μουσείου ανασκαφής πάνω στον αρχαιολογικό χώρο, μπορεί να αποτελέσουν “πρόκληση” για υποβολή αρχιτεκτονικών προτάσεων και λύσεων που να κριθούν ενδιαφέρουσες και αποδεκτές».

Σ' αυτό το πλαίσιο, το ΔΣ έκρινε πως η συμμετοχή του Συλλόγου στη διαδικασία, ιδιαίτερα στην επιτροπή κρίσης, δίνει επιπρόσθετα τη δυνατότητα να εκτεθούν ο προβληματισμός, οι επιφυλάξεις και οι αιτιάσεις μας σε σχέση με τις μελέτες-προτάσεις που θα υποβληθούν.

Η θέση ευθύνης των Ελλήνων αρχιτεκτόνων αποδεικνύεται από την κατάθεση θέσεων αρχών και από την τεκμηριωμένη διατύπωση απόψεων επί των αρχιτεκτονικών προτάσεων κατά τη στιγμή της κρίσης και όχι εκ των υστέρων. Οι θέσεις και οι απόψεις αυτές θα κριθούν εκ του αποτελέσματος.

Επειδή το θέμα θεωρείται διαχρονικά φορτισμένο, εκτιμήθηκε ότι ο εν γένει προβληματισμός πρέπει να διατυπωθεί με σαφήνεια και αποφασίστηκε η θεσμική εκπροσώπηση του Συλλόγου στη 2η φάση του διαγωνισμού, που ζητήθηκε από τον Οργανισμό Ανέγερσης του Νέου Μουσείου Ακρόπολης. Ορίστηκε –με απόφαση του ΔΣ– ως εκπρόσωπος στην επιτροπή επιλογής της 2ης φάσης, ο Πρόεδρος του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, Τάκης Γεωργακόπουλος, αναπληρούμενος από τον Ειδικό Γραμματέα, Γιώργο Σημαιοφορίδη.

Κανείς εκ των προτέρων δεν μπορεί να προδικάσει το αποτέλεσμα, ενώ η συμμετοχή του Προεδρείου του Συλλόγου στη διαδικασία είναι σε θέση να το διασφαλίσει καθ' οιονδήποτε τρόπο. Το ΔΣ θεωρεί ότι αυτή η απόφαση σηματοδοτεί τη σοβαρότητα που αποδίδεται στο θέμα, με στόχους τη διαμόρφωση των ελάχιστων προϋποθέσεων ολοκλήρωσης του διαγωνισμού και την επιλογή της καταλληλότερης μελέτης.

νέο μουσείο Ακρόπολης

• Νίκος Σιαπκίδης • αρχιτέκτων

ΥΒΡΙΣ

Είναι η προσωποποίηση της αλαζονικής συμπεριφοράς του ανθρώπου που ξεπερνά κάθε μέτρο και δεν αναγνωρίζει πόσο άλλες δυνάμεις έξω από τον ίδιο συντελούν στην ευτυχία του. Η ύβρις όταν επικρατήσει στο μυαλό του ανθρώπου, προκαλεί τον ερχομό της Νέμεσης που με τη συμφορά βάζει τα πράγματα στη θέση τους, δηλαδή επιβάλλει το μέτρο.

Ι. Κακρίδης
Ελληνική Μυθολογία

Σύντομη αναδρομή!... Έχουν περάσει 25 χρόνια από την πρώτη απόφαση της Πολιτείας για την κατασκευή ενός Νέου Μουσείου Ακρόπολης (Ν.Μ.Α.) στη θέση Μακρυγιάννη. Η αρχική πρόθεση ήταν να στεγαστούν τα πρώτα αρχαιολογικά ευρήματα που είχαν έρθει στο φως με τις νεώτερες αναστηλωτικές εργασίες που είχαν αρχίσει στην Ακρόπολη και που το υπάρχον Μουσείο παρά την επέκταση που πήρε δεν διέθετε την απαιτούμενη χωρητικότητα και τον σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό.

Η πρόθεση ήταν ορθή. Όμως η επιλογή της θέσης Μακρυγιάννη γίνεται με κριτήρια που τα χαρακτηρίζει προχειρότητα και αρκετή αυθαιρεσία. Ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής δείχνει τη θέση αυτή για το Ν.Μ.Α. και οι υφιστάμενοι της υπηρεσίας την αποδέχονται αναντίρρητα. Δεν προβάλλονται επιφυλάξεις ούτε από αρχαιολόγους και αρχιτέκτονες για την ακαταλληλότητα της θέσης.

Δεν γνωρίζουν ότι από την εποχή του 1930 ο Ε. Βενιζέλος και ο Θ. Πάγκαλος συναντούν σφοδρές αντιδράσεις όταν επιχειρούν να οικοδομήσουν στη θέση αυτή ένα ογκώδες κτίριο για το Δικαστικό Μέγαρο που προκαλεί επεμβάσεις ακόμα από τη Γαλλική Ακαδημία για την αποτροπή της κατασκευής του. Το κύριο επιχείρημα είναι ότι *αντιμάχεται του Παρθενώνα και του τοπίου*.

Η αρχική απόφαση οδήγησε σε δύο άγονους Πανελληνίους Αρχιτεκτονικούς Διαγωνισμούς 1976 και 1979. Ο εσωτερικός ακάλυπτος χώρος του οικοδομικού παραγώνου Μακρυγιάννη,

Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Μητσοίων και Χατζηχρήστου αποδεικνύεται ότι είναι *απρόσφορος* για την υποδοχή οποιουδήποτε κτίσματος.

Το 1981 επί Υπουργίας Μ. Μερκούρη σε μια προσπάθεια διεθνούς εντυπωσιασμού και σε συνδυασμό με την «ανακαλυφθείσα» ιδέα περί επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα, προκηρύσσεται Τρίτος Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός στην ίδια θέση. Τα στοιχεία όμως που παρέχονται στους διαγωνιζομένους είναι πλασματικά και παραπλανητικά.

α) Θεωρείται όλο το οικοδομικό τετράγωνο ως ελεύθερο για πλήρη οικοδόμηση, ενώ υπάρχουν κτίσματα που θα έπρεπε να απαλλοτριωθούν σε ποσοστό τουλάχιστον 30% της επιφάνειάς του.

β) Αγνοεί η υπεύθυνη υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ ότι στη θέση αυτή θα κατασκευαστεί σταθμός του Μετρό και γ) Το κυριότερο αντιπαρέχεται την *αρχαιολογική σημασία του χώρου*.

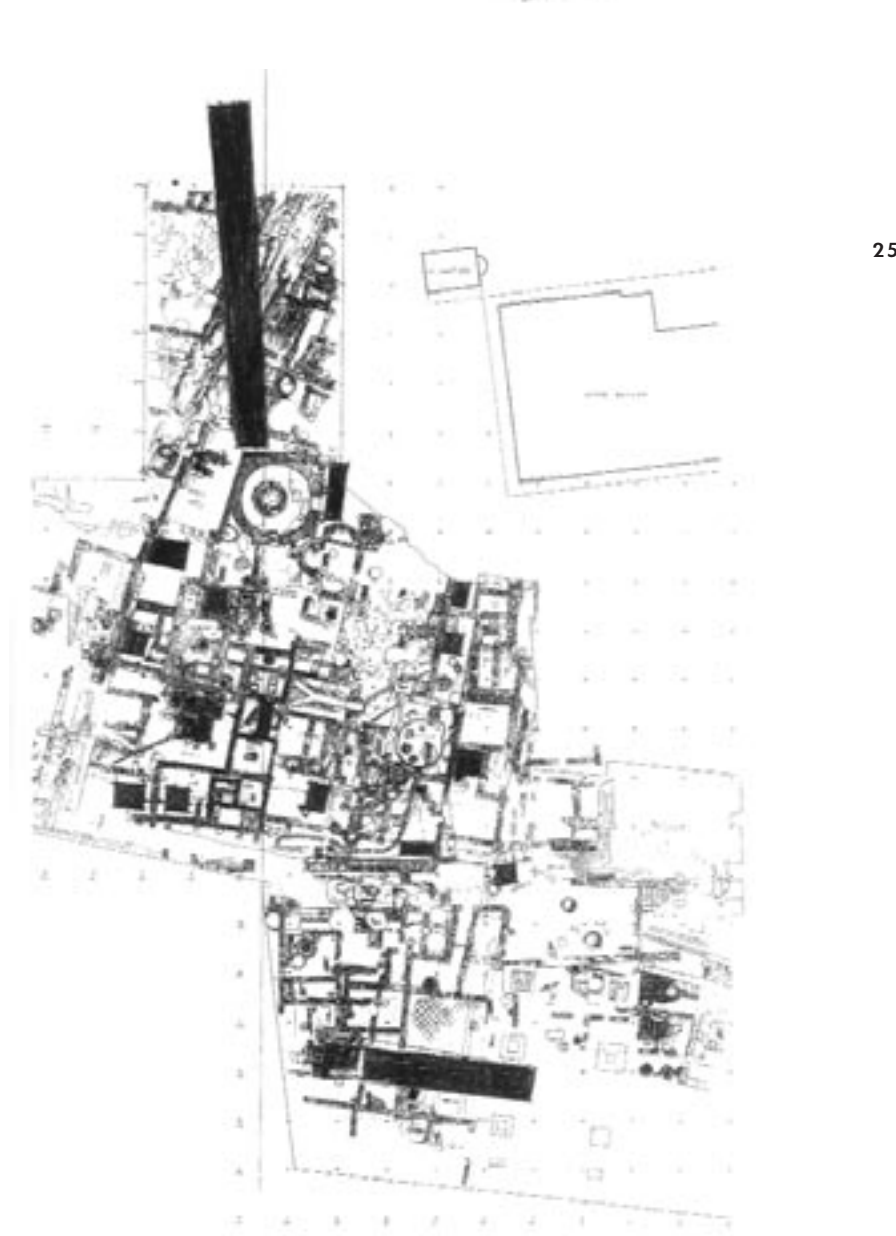
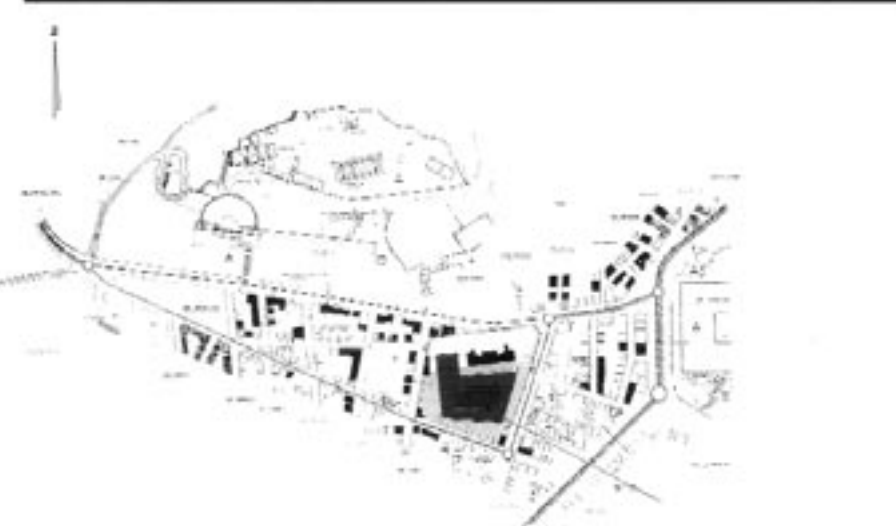
Αν και αυτό η αρχαιολογική υπηρεσία το γνωρίζει αφού έχουν γίνει και οι πρώτες αναγνωριστικές έρευνες που έδωσαν σημαντικά ευρήματα. Στο διαγωνισμό αυτό παγιδεύονται 418 μελετητικά γραφεία. Το τερατούργημα που προέκυψε από το Διαγωνισμό ως πρώτο βραβείο προκάλεσε με τη βανασοτήτα και την προκλητικότητά του προς τον ιερό χώρο της Ακρόπολης έντονες ελληνικές και διεθνείς αντιδράσεις.

Η κατασκευή του αποσοβείται με τη βοήθεια της προσφυγής στο Σ. τ. Επικρατείας του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων που ακυρώνει το Διαγωνισμό.

Μετά την εξέλιξη αυτή το ΥΠ.ΠΟ, συγκροτεί το 1982 τον Οργανισμό Ανέγερσης του Μ. Α. Α.Ε. και του αναθέτει τη διεκπεραίωση του θέματος. Στο μεταξύ όμως κατασκευάζεται και εγκαθίσταται ο Νέος Σταθμός του Μετρό «Ακρόπολη» που καταλαμβάνει σημαντικό τμήμα του χώρου, δημιουργώντας με τη λειτουργία του πρόθετα προβλήματα σε μια ενδεχομένη κατασκευή Μουσείου (κραδασμοί, φρεάτια, εξαερισμών, προσβάσεις εισόδων - εξόδων).

Με την κατασκευή του Μετρό ανασκάπτεται ο χώρος και στη μεν περιοχή του Μετρό καταστρέφονται τα αρχαιολογικά ευρήματα στο δε υπόλοιπο χώρο με την επέκταση των ανασκαφών επιβεβαιώνεται η *συνέχεια του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης με την περιοχή αυτή*. Σημειώνουμε ότι μέχρι στιγμής δεν έχουν ολοκληρωθεί οι έρευνες και δεν υπάρχει καμία επίσημη έκθεση που να καταγράφει τα συμπεράσματα των ανασκαφικών εργασιών.

Τελευταία φάση: Ο Οργανισμός Α.Ν.Μ. Ακρόπολης προκηρύσσει έναν *ιδίωτο διαγωνισμό* που τον ονομάζει μεν αρχιτεκτονικό αλλά είναι μια επιλογή προσφοράς επί της αξίας του

δίπλα πάνω: Ογκομετρικός και επιφανειακός συσχετισμός Νέου Μουσείου Ακρόπολης και Παρθενώνας
δίπλα κάτω: Εμφύτευση στοιχείων θεμελίωσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης εντός του αρχαιολογικού χώρου της περιοχής Μακρυγιάννη

κάτω: Ογκομετρικός συσχετισμός ιδεατού στερεού Νέου Μουσείου Ακρόπολης με τον περιβάλλοντα χώρο της Ακρόπολης

έργου αλλά και της αμοιβής των μελετητών. Ο διαγωνισμός αυτός σε δύο φάσεις συνοδεύεται από αυστηρές ρήτρες και συντεταγμένες προθεσμίες παράδοσης.

Ποια είναι τα στοιχεία που παρέχονται στους διαγωνιζομένους και τι προβλέπουν ή παραβλέπουν από άγνοια:

1) Περιφρονούν τη σχέση του χώρου με το Βράχο που αποκλείει αναφανδόν την κατασκευή κάθε κτίσματος. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι το μέγεθος ενός κτίσματος, σύμφωνα με

την ολοκλήρωση των ανασκαφών θα πρέπει να ενοποιηθεί με το υπόλοιπο αρχαιολογικό χώρο του θεάτρου του Διονύσου, σύμφωνα με το πνεύμα της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων.

3) Δεν γνωρίζουν ότι μια κατασκευή τέτοιου όγκου και εκτάσεως απαιτεί ισχυρή αντισεισμική θωράκιση και θεμελίωση. Τα σημεία ή η επιφάνεια έδρασης του κτιρίου –γενική κοιτόστρωση– κατά την κατασκευή τους θα κονιορτοποιήσουν και θα αφανίσουν κάθε ίχνος των αρχαιολογικών στοιχείων.

4) Υψώνουν το μελλοντικό κτίσμα κατά 5,00 μ. σε σχέση με το κτίριο Weiler (παλαιοί στρατώνες) ύψους 19,00 μ. που σημαίνει ότι το μελλοντικό κτίσμα σε όγκο θα είναι μεγαλύτερο από τον Παρθενώνα πάνω στον οποίο θα επικυριαρχεί και φυσικά θα δεσπόζει οπτικά σε όλη την περιοχή.

5) Τροφοδοτούν με ισχυρά επιχειρήματα τους αντιτιθεμένους στην επιστροφή των μαρμάρων του Πολιτισμού όταν οι ίδιοι καταστρέφουν τις αρχαιολογικές ζώνες με τα ευρήματά τους που εκφράζουν αυτό ακριβώς το υλικό και πνευματικό περιβάλλον που τα παρήγαγε.

6) Εφ' όσον η χρηματοδότηση του έργου αποβλέπει στην απορρόφηση κονδυλίων από τα κοινοτικά προγράμματα, δεν γνωρίζουν ότι πρέπει να συμμορφωθούν με τις αυστηρές κοινοτικές οδηγίες για το περιβάλλον που επιτάσσουν έγκυρη και ισχυρή τεκμηρίωση από την απαιτούμενη περιβαλλοντική μελέτη για κάθε έργο; Και είναι βέβαιο ότι στην περίπτωση ενός αρχαιολογικού Μουσείου κοντά στην Ακρόπολη οι έλεγχοι μιας περιβαλλοντικής μελέτης θα είναι πολύ αυστηρότεροι από τα αρμόδια εποπτικά όργανα της κοινότητας.

Πιστεύω ότι στην κρίσιμη αυτή φάση που επιχειρείται ένα νέο ολίσθημα θα πρέπει να επικρατήσει, η λογική και να αναλογιστούν όλοι οι υπεύθυνοι του εγχειρήματος όπως και οι μελετητές που επιθυμούν να συμπράξουν σ' αυτό, ότι πρέπει να αναζητηθούν λύσεις ρεαλιστικές και οικονομικές που θα αποβάλλουν την προχειρότητα και την αλαζονεία και θα επιστρέφουν στο ελληνικό μέτρο.

Υ.Γ. Το κείμενο αυτό αποβλέπει στην ενημέρωση των ανίδεων αλλά και αμερόληπτων εκείνων πολιτών και όσων εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην υπόθεση του Μουσείου της Ακρόπολης.

τους νέους όρους δόμησης, θα πρέπει να έχει το μέγεθος του κεντρικού κτιρίου «Αβέρωφ» της αρχιτεκτονικής σχολής του Ε.Μ. Πολυτεχνείου στην Πατησίων. Η σύγκριση με τον Παρθενώνα είναι άνιση.

2) Υποτιμάται η σημασία του αρχαιολογικού χώρου και των ευρημάτων που αποκαλύφθηκαν. Ο χώρος αυτός στην καλύτερη των περιπτώσεων μετά

τους νέους όρους δόμησης, θα πρέπει να έχει το μέγεθος του κεντρικού κτιρίου «Αβέρωφ» της αρχιτεκτονικής σχολής του Ε.Μ. Πολυτεχνείου στην Πατησίων. Η σύγκριση με τον Παρθενώνα είναι άνιση.

υποθήκες ενός οδοιπόρου στοχαστή

• Αμαλία Κωτσάκη • αρχιτέκτων

Τέσσερα νέα βιβλία του καθηγητή Νίκου Μουτσόπουλου

«μήποτε δὲ τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν οὐ φιλοσοφίας ἔνεκα θεὸς ποιεῖσθαι παρακελεύεται, ἄλλον δὲ τινὸς μείζονος ἔνεκα, δι' ὃ καὶ φιλοσοφία παρελήφθη ... ἢ δὲ σπουδὴ τῆς πρὸς τὸ γνῶναι ἑαυτὸν παρακελεύσεως εἰς τεῦξιν τῆς ἀληθινῆς εὐδαιμονίας ἀποτείνεται»

Πορφύριος, Περί τοῦ γνῶναι σαυτὸν

Οι συναρπαστικές διηγήσεις του καθηγητή Νίκου Μουτσόπουλου, με τη ζωντάνια και την εκφραστικότητά τους, μένουν ανεξίτηλες στη μνήμη όλων όσων έχουν την τύχη να τον γνωρίζουν και να τις απολαμβάνουν.

Η πολύπλευρη και δυναμική προσωπικότητά του και η πολιτιστική του ακτινοβολία εντός και εκτός ελληνικών συνόρων, ώθησαν τον ραδιοφωνικό σταθμό 9.58 της ΕΤ3 να τον προσκαλέσει για μία σειρά ραδιοφωνικών εκπομπών, με θέμα την τόσο ενδιαφέρουσα ζωή του και τις μυθικές πτυχές της.

Ο καθηγητής Μουτσόπουλος, αφού ξεπέρασε τους αρχικούς του δισταγμούς ως προς την σκοπιμότητα αυτών των εκπομπών, απεδέχθη τελικά την τιμητική πρόσκληση και μάγεψε τους πολυπληθείς ακροατές του κάνοντάς τους συνοδοιπόρους στις δικές του διαδρομές αυτογνωσίας

Ήταν εξαιρετικά επιτυχημένη η πρωτοβουλία του 9.58 και της ΕΤ3 σε συνεργασία με τις εκδόσεις Νησίδες να προχωρήσουν στην έντυπη έκδοση του ραδιοφωνικού παραμυθιού και να μας παραδώσουν δύο καλαίσθητους τόμους με γενικό τίτλο: Διαδρομές αυτογνωσίας. Οι τόμοι αυτοί εμπλουτίζουν την πενιχρή σε αυτοβιογραφικά

Στον πρώτο τόμο με τίτλο: *Τα χρόνια της παιδείας* ο καθηγητής Μουτσόπουλος αφού τίμησε τις αρακαδικές του ρίζες, μετά από σύντομο πέρασμα των εφηβικών του χρόνων, ζωντανεύει την ατμόσφαιρα των σπουδών του στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Είναι η εποχή της συνάντησης του νεαρού τότε ενθουσιώδους σπουδαστή με τους δικούς του μυθικούς δασκάλους. Άγνωστες πλευρές του Δημήτρη Πικιώνη, του Χατζηκυριάκου-Γκίκα, του Αναστασίου Ορλάνδου και του πολύ αγαπητού του Νίκου Εγγονόπουλου φωτίζονται μέσα από τις γλαφυρές και διεισδυτικές διηγήσεις του ώριμου στοχαστή.

Παιδικές αναμνήσεις και μνήμες για τους γείτονές του ποιητές Λαπαθιώτη και Σουρή, η αγάπη του για τον Καραγκιόζη, η φιλία του με τον ποιητή Μίλτο Σαχτούρη, η μαθητεία του δίπλα στον Χατζηκυριάκο-Γκίκα και στον Παπαλουκά, οι μνήμες του Τσαρούχη, η αλληλογραφία του με τον Φώτη Κόντογλου, η συμμετοχή του στις σκηνογραφίες για το Χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου, αλλά και το φοιτητικό του ταξίδι στην Αλεξάνδρεια με τον θρυλικό «Κορινθία», παρά με τον αγαπημένο του ποιητή Καββαδία, μαζί με τις αναφορές στους αγαπητούς του δασκάλους, είναι μερικοί από τους φάρους – σταθμούς που θα επιλέξει ο καθηγητής για να φωτίσει πρώτα ο ίδιος την πορεία του προς την αυτογνωσία και να μας την μεταλαμπαδεύσει, ως πιθανή πυξίδα για τις δικές μας εσωτερικές διαδρομές.

Ο λόγος του καθηγητή Μουτσόπουλου είναι αυτοβιογραφικός, άμεσος, προσωπικός· όμως παράλληλα μας τέρπει και κυρίως μας αφορά. Ο στοχασμός του, παρακαταθήκη μέτρων και κριτηρίων, διδάσκει προτείνοντας ενδελεχείς ερμηνείες πραγμάτων, γεγονότων και κυρίως προσώπων, με μια ευαισθησία πρωτόγνωρη. Η αυτογνωσία όμως για τον συγγραφέα δεν αντιμετωπίζεται ως αυτοσκοπός, αλλά μάλλον ως ένα μέσον για την κατάκτηση της ευτυχίας, του πολυπόθητου «ευ ζην».²

Ανέκδοτα κείμενα και μελέτες του καθηγητή, με σκέψεις για τον αρχιτέκτονα και την αρχιτεκτονική, για τα ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία, για τα όρια του ελληνισμού, για την Μυγδονική Ρεντίνα και το θάνατο του Ευριπίδη, συμπληρώνουν το αφηγηματικό μέρος της διαδρομής και την εμπλουτίζουν με το κοινό τους θέμα. Πως όμως μια Διαδρομή Αυτογνω-

πάνω: Διαδρομές αυτογνωσίας
Τόμος Α', *Τα χρόνια της παιδείας*, εκδ. Νησίδες-9,58 FM, Θεσσαλονίκη 2001 - Τόμος Β', *Ταξιδεύοντας σε άλλους τόπους και πολιτισμούς*, εκδ. Νησίδες-9,58 FM, Θεσσαλονίκη 2001

κείμενα αρχιτεκτονική βιβλιογραφία και δίνουν τη δυνατότητα στο ευρύ κοινό να απολαύσει τις στοχαστικές περιπλανήσεις του σοφού δασκάλου με την αμεσοτητα του προφορικού λόγου.

σίας θα θεωρηθεί ολοκληρωμένη και πλήρης αν η οδοιπορία δεν περιλάβει τόπους μακρινούς και πολιτισμούς αρχέγονους; Ο δεύτερος τόμος της αναλαμβάνει την εκπλήρωση αυτού του χρέους.

«Ο σκοπός των εξερευνησέων μου είναι τούτος: ψάχνοντας για τα ίχνη της ευτυχίας που διακρίνονται ακόμα, μετρώ την έλλειψή της. Αν θέλεις να μάθεις πόσο σκοτάδι υπάρχει γύρω σου, πρέπει να οξύνεις το βλέμμα κοιτάζοντας τα μακρινά ασθενικά φώτα» [απόσπασμα συνομιλίας του Marco Polo με τον Κουμπλάι Χαν³].

Ταξιδεύοντας σε άλλους τόπους και πολιτισμούς θα τιτλοφορήσει ο Νίκος Μουτσόπουλος το δεύτερο τόμο του και για σταθμούς του θα επιλέξει τα υποβλητικά ερείπια των ελληνιστικών πόλεων της Ιορδανίας, τα θολοσκεπάστα καλντερίμια της Ιερουσαλήμ, τις μαρτυρίες των περιηγητών και τα μνημεία της πνευματικής παρουσίας του ελληνισμού στη Μέση Ανατολή, την αρχιτεκτονική της λάσπης των σπιτιών του Ιράν, την Ναβαταϊκή Πέτρα που τόσο τον συγκίνησε, τις «εύγλωπτες καμπύλες και τις ανεπανάληπτες ανεπαίσθητες κυματώσεις στην επιδερμίδα της απέραντης ερήμου» που τόσο λάτρεψε, την αρμενική αρχιτεκτονική, τον ξεχωριστό κόσμο της Μεδίνας στην Τύνιδα, αλλά και οικι-

προχωρεί σε βάθος, παρεμβάλλονται αισθαντικά σχόλια απαράμιλλης ευαισθησίας και στοχασμού, δίδοντας ισάξια προσοχή στην τέχνη της αφήγησης. Ο καθηγητής Μουτσόπουλος θα ακολουθήσει το δρόμο των ιστορικών εκείνων που απέδειξαν ότι η γραφή ενός επιστημονικού κειμένου δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην αφηγηματική δυσκαμψία⁴ και θα φτάσει την τέχνη του λόγου σε επίπεδο τέτοιου που η συμβολή των συμβατικών μέσων αναπαράστασης της αρχιτεκτονικής κρίνεται περιττή. Αντίθετα από ότι έχουμε συνηθίσει από τα ταξιδιωτικά ημερολόγια άλλων αρχιτεκτόνων, ο συγγραφέας αποφασίζει να μας στερήσει την απόλαυση μιας εικονογράφησης με τα υψηλά εικαστικής αξίας σκίτσα του. Προτιμά να μας ταξιδέψει στα βάθη της Ανατολής και της σκέψης με αποκλειστικό οδηγό τον λόγο.

Qasr el-Bint, Umm el-Biyarah, El Siq, El Khazné, λέξεις, φράσεις, βιβλικά εδάφια και ψαλμοί, ποικιλόχρωμες φλέβες και φωτεινά χρώματα, ιεροτελεστίες προετοιμασίας τσαγιού, καυτή άμμος και μνήμες οάσεων, η απέραντη έρημος, και «η απαλή μουσική του απείρου και του χρόνου η ανάσα, ο ανεπαίσθητος ήχος της κοσμικής ψυχής που τη διακόπτει σπάνια το ελαφρό περπάτημα του νυχτοπερπατητή πρίγκιπα Χασάν που ολοένα επιστρέφει τις ολόφωτες νύχτες στις προγονικές του ρίζες στη Hubtha el Rambah στο el-U'erah και διαβαίνει με φτερωτό βήμα το Wadi el Mozlim και οι πιστοί του Bdoul τον περιμένουν αγρυπνώντας, πάντα σε εγρήγορση. Δεν τον βλέπουν, όμως τον ακούν, τον αισθάνονται κοντά τους, όπως τη λυπητερή μελωδία του Rababah που το παίζει ένας Samahin τυφλός, με ένα δάκτυλο. Η αυγή της ελπίδας άρχισε να ροδίζει στις κορφές του El Rambah».

Μέσα στην αχλύ ενός συναισθήματος που υπερχειλίζει και συνυπάρχει με την επιστημονικότητα, ετερόκλητα εκφραστικά στοιχεία συντίθενται αριστοτεχνικά παίρνοντας την μορφή κινηματογραφικής ταινίας και μας παρουσιάζουν στη δίνη του ατμοσφαιρικού ονείρου της καθ' ημάς Ανατολής, όπου «δεν φτάνει μονάχα ο νους για να κατανοήσεις τα μυστικά της, που είναι τα μυστικά της ζωής».

Οι ίδιοι μυστηριακοί τόποι της Ανατολής θα περιληφθούν από τον βυζαντινό Μόσχο στο *Λοιμωνάριό* του, αλλά και θα γοητίσουν τον Γεώργιο Θεοτοκά στα δικά του *Ταξίδια*,⁶ που θα σταθεί και αυτός στη Βουλγαρική Κοπρίφτιτσα, την «πόλη-μουσείο» και θα θαυμάσει από τη δική του πλευρά την διαφύλαξη της ποιητικής παράδοσης,⁷ όπως ο Νίκος Μουτσόπουλος θα αναγνωρίσει το μόχθο για την προστασία της αρχιτεκτονικής τους κληρονομιάς και θα οραματιστεί ένα «χάλκινο άγαλμα στημένο κάπου εκεί στα σύνορα, ένα σύμπλεγμα με τρεις πελώριους μαστόρους και μια τρίγλωσση

επιγραφή, ελληνικά, βουλγάρικα, αρβανίτικα... Σ' αυτούς που έχτισαν την κοινή εθνική προγονική μας αρχιτεκτονική κληρονομιά».

Η στοχαστική περιδιάβαση σ' αυτούς τους άλλους τόπους και πολιτισμούς και η προσπάθειά του για τη συγκριτική μελέτη τους, έχει ωθήσει τον καθηγητή Μουτσόπουλο να ασχοληθεί με ερωτήματα σημαντικά, τα οποία υπερβαίνουν τις λογικές ικανότητες του ανθρώπου και ανάγονται στις σφαίρες της μεταφυσικής. Είναι τα «άρρητα» των νεοπλατωνικών,⁸ αυτά που δεν μπορούν να συλληφθούν και να γνωστοποιηθούν εννοιολογικά, που αφορούν στο μέρος της ψυχής που είναι στραμμένο στην *αίσθησιν* και την *φαντασίαν*⁹ και αποτελούν τη μη εκφράσιμη πορεία της μυστικής ένωσης με το θείον.¹⁰

Καρπός αυτών των αναζητήσεων του καθηγητή Μουτσόπουλου είναι ανάμεσα σε πολλά άλλα και το πρόσφατο βιβλίο του με τίτλο «*Τα τζάτζαλα*», από τις εκδόσεις University Studio Press, όπου πραγματεύεται το πανάρχαιο έθιμο της αναρτήσεως ρακών σε δένδρα, πλάι σε «αγιάσματα» για την ίαση των ασθενών. Το έθιμο απαντάται σε πάρα πολλά μέρη του κόσμου τα οποία έχει ο ίδιος επισκεφθεί και αποδεικνύει την αέναη πίστη του ανθρώπου στις μυστικές δυνάμεις της φύσης για την απαλλαγή από το κακό που του συνέβη, την ασθένεια.

«Μετά τον πικρό καφέ πρέπει να φύγω, γιατί με περιμένουν μακριά εκεί στην πατρίδα κι άλλα ερείπια που ζητούν βοήθεια για να αποκαλύψουν τα μυστικά τους μινύματα, ώστε να αναπαυθούν παντοτινά» αναφέρει ο συγγραφέας στα ταξιδιωτικά του και όταν επιστρέφει τον περιμένει «το ζεστό ελληνικό καλοκαίρι και η ανασκαφή στο υπέροχο τοπίο της Ρεντίνας, εκεί ψηλά στον Στρυμονικό κόλπο»... Τα πεπραγμένα της ανασκαφής στον οχυρωμένο βυζαντινό οικισμό που περιλαμβάνει τα συμπεράσματα από την έρευνα και ανασκαφή στις εκκλησίες και τα νεκροταφεία του οικισμού, αποτελούν τα περιεχόμενα του τέταρτου τόμου με τίτλο *Ρεντίνα IV*, έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, αμιγώς επιστημονική και εξαιρετικά επιμελημένη, που πρόσφατα κυκλοφόρησε.

Ανατρέχοντας στο χρονολογικό πίνακα δημοσιευμάτων του καθηγητή Νίκου Μουτσόπουλου που κυκλοφόρησε τον Ιούνιο 2001, μία ιδιαίτερα κομψή έκδοση, δύσκολα μπορούμε να κρύψουμε το θαυμασμό μας απέναντι στο μέγεθος της πνευματικής προσφοράς του, η οποία αισίως απαριθμεί 485 επιστημονικές εργασίες κατά το διάστημα 1949-2001. Τη μεγαλύτερη έκπληξη όμως μας επιφυλάσσει η τελευταία σελίδα με τον κατάλογο των ένδεκα υπό έκδοση βιβλίων του ακάματου καθηγητή.

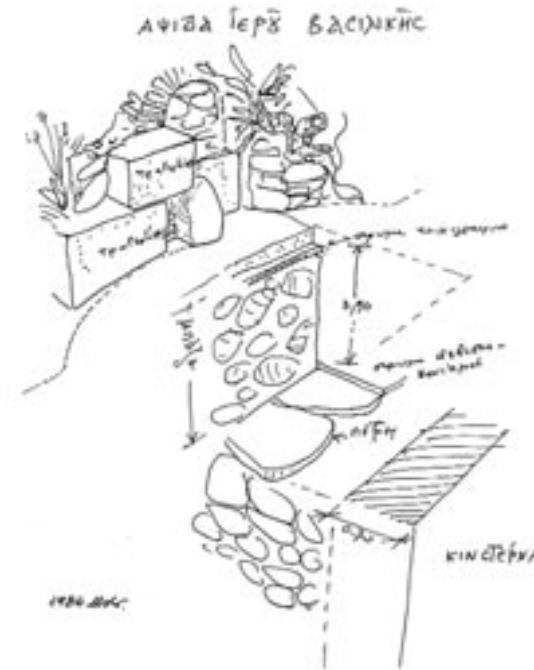
Είναι φαίνεται η εποχή που τα στοχα-

στικά αποθέματα από τα ταξίδια του συγγραφέα, τα ποτισμένα με τον καημό του ελληνισμού και της ρωμιοσύνης, αποφέρουν τους πολύτιμους καρπούς τους, γιατί όπως χαρακτηριστικά λέει και ο ίδιος «... ταξίδι χωρίς επιστροφή δεν έχει νόημα. Τα ταξίδια γεννήθηκαν για να φέρουν τα αγαθά και τα μηνύματα στην πατρίδα και η ένταση θρέφτηκε με τον πόθο της διαδαχής και την επιθυμία του νόστου. Αν η επιθυμία της επιστροφής εκλείψει και η δίψα της μαθήσεως θα ατονήσει, γιατί μαθαίνεις για κάποιον, ζεις για κάποιον».

Δεν θα ήταν απίθανο λοιπόν και ο σοφός δάσκαλος να διάλεγε την απάντηση που έδωσε ο ταξιδευτής Marco Polo στους φίλους του, όταν του ζήτησαν να σχολιάσει αυτά που είχε γράψει για τα ταξίδια του, υπαγορεύοντάς τα στον Μαρσέ Ρουστενέλλο:¹¹ «Δεν θέλω να σας απογοητεύσω, φίλοι μου αγαπητένοι, αλλά δεν έχω γράψει ούτε τα μισά από όσα έχω δει».

Σημειώσεις

1. Ενδεικτικά θα αναφερθούν τα αυτοβιογραφικού περιεχομένου βιβλία του Άρη Κωνσταντινίδη, το βιβλίο «*Ζωή+Έργο*» του Γ. Κανδύλη και τα αυτοβιογραφικά του Δ. Πικιώνη.
2. Περισσότερα για τη σχέση αυτογνωσίας και ευδαιμονίας ή «ευ ζην» στο βιβλίο Clemens Zintzen, *Die Wertung von Mystik und Magie in der neuplatonischen Philosophie*, Darmstadt, 1974.
3. Italo Calvino, *Οι αόρατες πόλεις*, εκδ. Οδυσσεάς, Αθήνα, 1983, σελ. 74.
4. Η συγκριτική μελέτη των πολιτισμών ουσιαστικά άρχισε με τον Giambattista Vico (1668-1774) και το έργο του «*Αρχές μιας Καινούριας Επιστήμης πάνω στην Κοινή Φύση των Εθνών*», ακολούθησε ο J.G. von Herder (1744-1803) με το «*Ιδέες πάνω στην Φιλοσοφία της Ιστορίας της Ανθρωπότητας*». Στον καιρό μας η συγκριτική μελέτη των πολιτισμών πλουτίστηκε με το έργο του Os. Sprengler (1880-1936) «*Η παρακμή της Δύσης*» και του Arn.Toynbee (1889-1975) «*Μια μελέτη της Ιστορίας*».
5. Ιστορικοί όπως ο Carlo Ginsbourgh και Nataly S. Davis το έχουν περίτρανα αποδείξει.
6. Γ. Θεοτοκάς, *Ταξίδια (τόμος Α' Περεία 1962 - Ρουμανία - Σοβιετική Ένωση - Βουλγαρία 1965, τόμος Β' Μέση Ανατολή και Άγιο Όρος)*, Εστία, Αθήνα, 1975.
7. op.cit., τόμος Α', σελ. 122.
8. Πορφύριου, *Αφορμαί*, 25, σελ. 25.
9. Για το «πνεύμα» πρβ. Dodds, Proclus. *The Elements of Theology*, παράρτημα, ιδαιτ. σσ. 318.
10. Πλωτίνος, *Env. III 4(5)*
11. Κοσμάς Πολίτης, *Μάρκο Πόλο*, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα, 2001, σελ. 205.

πάνω: Ρεντίνα IV: Οι εκκλησίες του βυζαντινού οικισμού, εκδ. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2000

σμούς στον αρκτικό κύκλο, στην Ταϊλάνδη ή τη γειτονική Βουλγαρία, τους τόπους και τους ανθρώπους που αγάπησε και συνδέθηκε, τον «κόσμο» όπου αισθάνεται ότι ανήκει, έναν τόπο που απλώνεται στις εσχατιές του ελληνισμού, εκεί που έφτασε για να μάθει «γι αυτούς που δεν υπάρχουν πια και γι αυτούς που ζουν και δεν γνωρίζουν».

Ο λόγος τώρα δεν είναι προφορικός. Στα αμιγώς επιστημονικά ιστορικά κείμενα με τον εξαντλητικό υπομνηματισμό και τις αναριθμητές βιβλιογραφικές παραπομπές όπου η προσπάθεια για συγκριτική μελέτη των πολιτισμών⁴

πάνω: Τα τζάτζαλα, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2000

Χίλια χρόνια της τσέχικης αρχιτεκτονικής

• Κυρίακος Πιπίνης • αρχιτέκτων

ΠΡΑΓΑ, ΤΣΕΧΙΑ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2001 – ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2001

«Επισκεφτείτε δέκα αιώνες μέσα σε μία ημέρα!» Αυτό είναι το βασικό μήνυμα των οργανωτών της μεγαλύτερης έκθεσης αρχιτεκτονικής, που έγινε ποτέ στην Τσεχία, αφιερωμένη στα 1000 χρόνια της τσέχικης αρχιτεκτονικής, κάτω από τη φροντίδα του ίδιου του τσέχου προέδρου Βάταλαβ Χάβελ, που θα διαρκέσει από τις 6 Απριλίου μέχρι τις 31 Οκτωβρίου του 2001.

Η μεγάλη έκθεση της τσέχικης αρχιτεκτονικής χωρίστηκε ευέλικτα σε έξι μικρότερες εκθέσεις, που όλες μαζί συνθέτουν μια ενιαία και πλήρη καταγραφή της ιστορίας της αρχιτεκτονικής του τόπου. Οι έξι ενότητες αφιερώνονται αντίστοιχα στη Ρωμανική Αρχιτεκτονική, τη Γοτθική Αρχιτεκτονική, την Αρχιτεκτονική της Αναγέννησης, την Αρχιτεκτονική του Μπαρόκ, την Αρχιτεκτονική κατά το 19ο αιώνα και τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική του 20ού αιώνα. Οι χώροι της έκθεσης είναι αντίστοιχα έξι σημεία, επιλεγμένα με βάση την ιστορικότητά τους, όλα τμήματα του αρχιτεκτονικού συμπλέγματος του Κάστρου της Πράγας, εκθέματα και εκθετήριοι χώροι ταυτόχρονα της κάθε εποχής!

Ο παλιός θρύλος των δυναστειών αποδίδει την ίδρυση της πόλης της

Πράγας στη μορφή της μυθικής Τσέχας πριγκίπισσας και μάντισσας Λίμπουσε. Όταν η πριγκίπισσα διάλεξε για άντρα της ένα γεωργό από το Στάτιτσε, με το όνομα Πρέμυσλ και τον έκανε πρίγκιπα, προφήτευσε την ίδρυση της Πράγας με τα λόγια «Βλέπω μια πόλη μεγάλη, η δόξα της οποίας θα φτάσει τ' άστρα!» Και πραγματικά η μητρόπολη της Τσεχίας μεγάλωνε με τους αιώνες τόσο στη δεξιά, όσο και στην αριστερή όχθη του ποταμού Μολδάβα, από τα μικρά χωριά, που σταδιακά δημιουργήθηκαν στο χώρο ανάμεσα σε δύο κάστρα, το παλιότερο Κάστρο της Πράγας και το νεότερο κάστρο Βυσεχράτ. Τα κάστρα χτίστηκαν μεταξύ του 9ου και του 10ου αιώνα, στα υψώματα πάνω από το ποτάμι και διαμόρφωσαν το χώρο για τη μέλλουσα μητρόπολη της Τσεχίας.

Η ριζική ανοικοδόμηση της Πράγας έγινε στα χρόνια της βασιλείας του Καρόλου IV, που αποφάσισε να κάνει την Πράγα μητρόπολη, όχι μόνο της χώρας, που ανήκε στο τσέχικο στέμμα, αλλά και όλης της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η κατάδυση στην ιστορία της πόλης της Πράγας δικαιολογεί απόλυτα την πρωτοφανή συμβίωση αρχιτεκτονικών έργων από διάφορες μορφολογικές σχολές και εποχές. Λίγες πόλεις στον κόσμο μπορούν να προσφέρουν έναν τέτοιο αρχιτεκτονικό περίπατο!

Η καρδιά της Πράγας είναι το Κάστρο της Πράγας, η παμπάλαια έδρα των βασιλιάδων, των αυτοκρατόρων και των προέδρων, που για χίλια χρόνια είναι ο μαγνήτης για τους αρχιτέκτονες και τους καλλιτέχνες απ' όλη την Ευρώπη. Όλοι άφησαν την ανεξίτηλη σφραγίδα τους στην πόλη, μαρτυρία της εποχής τους. Το Κάστρο της Πράγας είναι ένα ζωντανό μουσείο αρχιτεκτονικής, ένας ξεχωριστός θησαυρός, ένας τρισδιάστατος κατάλογος της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ιστορίας. Έτσι το πολύ φιλόδοξο σχέδιο έκθεσης με τον τίτλο «Δέκα Αιώνες Αρχιτεκτονικής» δε θα μπορούσε να φιλοξενηθεί κάπου με ιδανικότερο τρόπο.

Η Έκθεση «Δέκα Αιώνες Αρχιτεκτονικής» δεν παρουσιάζει μόνο τα αρχιτεκτονικά μνημεία της Πράγας. Πρόθεση των υπευθύνων και οργανωτών ήταν η ανάδειξη σημαντικών αρχιτεκτονικών έργων της τελευταίας χιλιετίας σε όλη την επικράτεια της Δημοκρατίας της Τσεχίας, κάτι που κάνει την έκθεση αυτή πολύ σημαντική τόσο για τους αρχιτέκτονες, όσο και για τους απλούς πολίτες. Η σωστή δε υποδοχή των παιδιών στην έκθεση,

μέσω ενός ειδικού προγράμματος, που καλείται «Στα βήματα του λιονταριού», κρίθηκε σαν αναπόσπαστος κρίκος της απήχησης ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Η έκθεση συνοδεύεται από έναν εξάτομο οδηγό, μαυρόασπρη έκδοση αρχιτεκτονικής αξίας, κάθε τόμος της οποίας ακολουθεί την αντίστοιχη αρχιτεκτονική ενότητα, ενώ μία σειρά ντοκιμαντέρ πλαισιώνει διακριτικά την έκθεση. Αναπαράγοντας ένα μικρό οδοιπορικό στη σπονδυλωτή αυτή έκθεση, γίνεται η πρώτη στάση στην ενότητα Ρωμανική Αρχιτεκτονική, που έχει τον τίτλο «Πέτρινη Μαρτυρία». Είναι η νοητή πύλη εισόδου στην ιστορία της αρχιτεκτονικής του τόπου. Είναι οι σκοτεινές πέτρινες στοές, σχεδόν ανατριχιαστικές, που συνθέτουν μίαν ατμόσφαιρα, ξεχασμένη εδώ και χίλια χρόνια περίπου. Η φημισμένη περιόδος της Αυτοκρατορίας της Μοραβίας, ανασυντίθεται μέσα από μακέτες και θραύσματα – συντρίμια τμημάτων κτιρίων του 9ου και 10ου αιώνα. Τα υπολείμματα ενός πύργου της αυθεντικής ρωμανικής οχυρωματικής τειχοδομίας, η κρύπτη του Μοναστηριού των Πρεμονστράτων στην πόλη Ζνοϊμο, το παρεκκλήσι του Ρωμανικού τμήματος του Κάστρου της Πράγας, αλλά και ο ρωμανικός ναός του Αγίου Νικολάου στην πόλη Vinec, όλα έργα αγνώστων αρχιτεκτόνων, επισημαίνονται στην έκθεση σαν μερικά από τα σπουδαιότερα μνημεία της Ρωμανικής Αρχιτεκτονικής στην Τσεχία.

Η δεύτερη στάση γίνεται στην ενότητα Γοτθική Αρχιτεκτονική, με τίτλο «Το μονοπάτι του φωτός». Είναι χαρακτηριστικό, ότι το φως εισβάλλει στα κτίρια της γοτθικής εποχής, καταδεικνύοντας την εξέλιξη από τη Ρωμανική εποχή. Η Γοτθική Αρχιτεκτονική κυλάει αργά στα μάτια του επισκέπτη, από την εποχή των Πρέμυσλ, σαν Πρώιμη Γοτθική, στην εποχή των Λουξεμβούργων σαν Μέση Γοτθική και φτάνει στην εποχή των Γιατζιέλλων σαν Ύστερη Γοτθική. Οι μορφολογικές ανησυχίες των αρχιτεκτόνων της Γοτθικής εποχής αποτυπώνονται στο Παλιό Βασιλικό Ανάκτορο του Κάστρου της Πράγας, έργο των αρχιτεκτόνων Hans Spieß και Benedikt Ried, αλλά και σε μνημεία εκτός της πρωτεύουσας, όπως ο Ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου, στην πόλη Blatna, έργο του βοημιανού εργαστηρίου αρχιτεκτονικής Rozmberk.

Ο τίτλος «Λογική και Συναίσθημα» συνοδεύει την τρίτη ενότητα, τους χώρους όπου παρουσιάζεται η Αρχιτεκτονική της Αναγέννησης. Μακέτες και εικόνες αναγεννησιακών κτιρίων απ' όλη την τσέχικη επικράτεια, όπως ο Πύργος Hradek, στην πόλη Cesky Krumlov, έργο των αρχιτεκτόνων Vlach Antonin και Baltassare Maggi και το σπίτι με τον αριθμό 522 στην πόλη Slavonice, αγνώστου δημιουργού, φιλοξενούνται εδώ, στο Θερινό

Ανάκτορο της Βασίλισσας Άννας, που είναι και το ίδιο από τα σημαντικότερα μνημεία της εποχής.

Η τέταρτη ενότητα είναι αφιερωμένη στην Αρχιτεκτονική του Μπαρόκ, που έχει εντυπωσιακά δείγματα στην Πράγα και όχι μόνο. Τίτλος της «Το Παχνίδι του φωτός και των σκιών!» Το κτίριο της Σχολής Ιησασίας του Κάστρου της Πράγας υποδέχεται το Μπαρόκ δίνοντας έμφαση στις αναζητήσεις των αρχιτεκτόνων της εποχής αυτής για την αρχιτεκτονική και τη σχέση της με το τοπίο, όπως το συγκρότημα ιαματικών λουτρών και θεραπευτηρίων, παλιού κάστρου, στο Kuks, έργο του αρχιτέκτονα Giovanni Battista Alliprandi, αλλά και στη θεατρικότητα του Μπαρόκ με τις αντιθέσεις των όγκων και τη χρωματική των όψεων, όπως το Clementinum, παλιό Ιησουϊτικό Κολλέγιο, στην Παλιά Πόλη της Πράγας, έρ-

χανικό Ανάκτορο, στα προάστια της Πράγας, έργο των αρχιτεκτόνων Münzberger, Ohmann και Prasil, το σημερινό Μουσείο Διακοσμητικών Τεχνών της Πράγας, έργο του αρχιτέκτονα Schultz, αλλά και η ανοικοδόμηση-ανάπλαση της Εβραϊκή Πόλης της Πράγας, αποτέλεσμα αρχιτεκτονικού διαγωνισμού του 1886.

Τελευταία ενότητα αποτελεί ο 20ός αιώνας και το αντίστοιχο αρχιτεκτονικό έργο. Ο τίτλος «Χώροι για τη Ζωή μας» αποδίδει πλήρως μια μοναδική έκθεση ιδεών και δημιουργιών όλων των σημαντικών αρχιτεκτόνων του 20ού αιώνα απ' όλο τον κόσμο. Έμφαση δίνεται στο σύγχρονο αρχιτεκτονικό έργο στην Τσεχία από τα πρώτα δείγματα του Μοντέρνου Κινήματος, τα κτίρια ορόσημα της κομμουνιστικής εποχής, μέχρι τα κτίρια της τελευταίας δεκαετίας, έργα νέων τσέχων αρχι-

γο του αρχιτέκτονα Francesco Lurago, που βασίστηκε σε παλιότερο σχέδιο των αρχιτεκτόνων Dientzenhofer και Kanka.

Προσεγγίζοντας στο 19ο αιώνα η πέμπτη ενότητα της μεγάλης έκθεσης παρουσιάζει την ιστορία της Αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα στην Τσεχία με τίτλο «Η μαγεία της Προόδου». Η ανάδειξη ποικίλων επιρροών στην αρχιτεκτονική, η έντονη κυριαρχία του φυσικού φωτός στα κτίρια, η έμπνευση από παλιούς μύθους και θρύλους, σε συνδυασμό με την βιομηχανική ανάπτυξη των πόλεων και την αναζήτηση μιας ενιαίας μορφολογίας, σηματοδοτούν την ίδρυση των πρώτων αυθεντικών λουτροπόλεων, όπως η θρυλική πόλη Karlovy-Vary και ενθαρρύνουν τις προσπάθειες ανακαίνησης των υπαρχόντων μνημείων. Χαρακτηριστικά μνημεία της εποχής είναι το Βιομη-

τεκτόνων, αλλά και διασήμων αλλοδαπών συναδέλφων τους, όπως το κτίριο «Fred and Ginger» του Frank O. Gehry ή το συγκρότημα κατοικιών «Zlaty Anđel» του Jean Nouvel.

Ένα γλυπτό του Rodin με μια σκεπτόμενη μορφή αποχαιρετά τους επισκέπτες της σημαντικής αυτής έκθεσης, συμβολίζοντας τις ανησυχίες και τα ερωτήματα, που συνδέονται με το τέλος της χιλιετίας, που σκέφτονται όμως μια τόσο άρτια οργανωμένη παρουσίαση της χιλιετούς ιστορίας της Αρχιτεκτονικής μιας ολόκληρης χώρας, συνοδευόμενη από ένα πλήρες έντυπο υλικό, δεν αφήνει περιθώριο καμίας ανησυχίας και κανενός ερωτήματος, για την επιτυχία της, το υψηλό επιστημονικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον της και κυρίως για το αν πρέπει ν' αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση.

χώρος, κίνηση και διαφάνεια

• Ελένη Βλαχονασιού • αρχιτέκτων

Η εργασία έχει ως στόχο να ανιχνεύσει την παράλληλη πορεία της διαφάνειας και της κίνησης στην αρχιτεκτονική, μέσα από την αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Η διαφάνεια υποστήριξε την αντίληψη της κίνησης στο χώρο και την ανάδειξή της ως αρχή οργάνωσής του. Σύμφωνα με το Gyorgy Kepes: «*Διαφάνεια σημαίνει ταυτόχρονη αντίληψη διαφορετικών χωρικών θέσεων*».¹ Λειτουργώντας μέσα σε ένα νέο ιδεολογικό πλαίσιο, παραδοσιακές έννοιες στην αρχιτεκτονική αμφισβητήθηκαν και νέες αξίες διαμορφώθηκαν.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας στα μέσα του 19ου αιώνα οδήγησε στην κατασκευή νέου τύπου έργων (Crystal Palace, Palais de Machines), όπου η διαφάνεια αποτελούσε κυρίαρχο χαρακτηριστικό. Οι γυάλινες κατασκευές του 19ου αιώνα, έργα κυρίως μηχανικών, έθεσαν τη βάση για τη δημιουργία του γυάλινου κτιρίου. Εκεί, το φως έμπαινε άπλετο στο εσωτερικό, δημιουργώντας μία πρωτόγνωρη αίσθηση, σε σύγκριση με τα εσωτερικά των μέχρι τότε κτιρίων, όπου η εισροή του φωτός γινόταν μέσω συμπαγών τοίχων, διάτρητων από ορθογώνια, κατακόρυφα ανοίγματα. Στα νέα γυάλινα κτίρια, ο εσωτερικός χώρος οριζόταν από μία λεπτή επιφάνεια μετάλλου και γυαλιού, δίνοντας μία αίσθηση ελευθερίας και άνεσης της κίνησης. Εξωτερικά ο όγκος του κτιρίου έμοιαζε να χάνει τη στιβαρότητα που απέπνεαν τα υπόλοιπα κτίρια με φέρουσες τοιχοποιίες: ο μεταλλικός σκελετός και το γυαλί ελάφρυναν σημαντικά την κατασκευή. Το γυαλί παρουσίαζε ενδιαφέρουσες νέες δυνατότητες.

Η αναφορά στο γυαλί είναι παρούσα σε πολλές συζητήσεις που εκφράζουν απόψεις και προθέσεις της αρχιτεκτονικής του Μοντέρνου Κινήματος.² Με αφορμή την κατασκευή του Glass Pavillion του Bruno Taut το 1914, ο Paul Scheerbart υποστήριξε ότι: «...*Εάν επιθυμούμε την εξέλιξη του πολιτισμού μας σε υψηλότερα επίπεδα, είμαστε υποχρεωμένοι... να αλλάξουμε την αρχιτεκτονική μας. Αυτό θα γίνει δυνατό αν απομακρύνουμε τον κλειστό χαρακτήρα των χώρων μέσα στους οποίους ζούμε. Μπορούμε να το επιτύχουμε εισάγοντας την αρχιτεκτονική του γυαλιού, η οποία φέρνει μέσα το φως... Το νέο περιβάλλον που δημιουργούμε πρέπει να φέρει μία νέα κουλτούρα*».³ Η διαφάνεια του γυαλιού συνδέεται άμεσα με αυτή την

κουλτούρα, ως ιδιότητα που εντάσσεται στο πνεύμα της και την εκφράζει. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας δημιούργησε ένα πλαίσιο ζωής με γρήγορους ρυθμούς εξέλιξης. Νέες έννοιες και αξίες προσέκυψαν: λειτουργικότητα, ευελιξία, ταχύτητα, κίνηση, έννοιες που προωθούσαν μία νέα αισθητική της μετακίνησης.

Οι έννοιες της διαφάνειας και της κίνησης, αρχικά εντοπίζονται ταυτόχρονα στο Μοντέρνο κίνημα. Τα νέα στοιχεία της αρχιτεκτονικής, κατά τον Le Corbusier, συνοψίζονται στα γνωστά πέντε σημεία: α) pilotis, β) ελεύθερη κάτοψη, γ) οριζόντιες ζώνες ανοιγμάτων, δ) επίπεδη στέγη και ε) ελεύθερη όψη.⁴ Ο Le Corbusier εισάγει στην αρχιτεκτονική του τα μεγάλα, συνεχή, γυάλινα ανοίγματα, παίζοντας με διαφανείς και πλήρεις επιφάνειες. Η γυάλινη επιφάνεια είναι ο τόπος όπου δύο άλλοτε αποκομμένοι κόσμοι συναντιούνται: η διαφάνεια τείνει να εξαυλώσει το όριο του μέσα με το έξω. Συνέχεια και ροικότητα χαρακτηρίζουν το χώρο και οι κινήσεις μέσα σε αυτόν είναι ελεύθερες.

Σύμφωνα με τον W. Benjamin: «*Ο Le Corbusier μετέτρεψε την κατοικία των ανθρώπων κατά κύριο λόγο σε χώρο μεταβατικό...*»⁵ Πιο συγκεκριμένα, στη Vila Savoye, σύμφωνα με την Beatriz Colomina: «*Η ματιά οδηγείται στο εξωτερικό με τέτοιο τρόπο που να υπονοήσει την ανάγνωση των κτιρίων αυτών ως πλαίσια με θέα*».⁶ Η γυάλινη επιφάνεια εδώ δεν φανερώνει μόνο το εσωτερικό του κτιρίου, αλλά παίζει το ρόλο του σκηνοκώ, όπου το κτίριο αρνείται τα όριά του, συγχέοντας το μέσα με το έξω, μέσω του οπτικού παιχνιδιού των διάφανων επιφανειών. Η B. Colomina συνεχίζει: «*Η αντίληψη του χώρου εδώ πραγματοποιείται μέσω της κίνησης*».⁷ Η κίνηση εδώ στο χώρο αποτελεί το βασικό συστατικό της κεντρικής ιδέας. Η συνεχής αλληλουχία των εικόνων στα ανοίγματα προβάλλει μία πορεία αντίληψης του χώρου. Ο χρήστης παρακινείται σε αυτή τη διαδρομή, ώστε να είναι σε θέση να τον αντιληφθεί και η κίνησή του προσομοιάζει στην κίνηση μίας κινηματογραφικής κάμερας. Ο χώρος αναπαρίσταται δυναμικά, σε αντίθεση με προηγούμενες, στατικές και μετωπικές απεικονίσεις. Η ομαλή μετάβαση από το μέσα στο έξω, δημιουργεί μία αίσθηση κίνησης και ρευστότητας. Οι σχέσεις των χώρων ορίζονται πλέον από τη σχετική θέση του παρατηρητή: ανάλογα με αυτή, το έξω μετα-

τρέπεται σε μέσα, το μπρος σε ενδιάμεσο.

Στο κτίριο της σχολής του Bauhaus στο Dessau, η γυάλινη διάφανη γωνία του κτιρίου επιτρέπει τη ματιά να διαπεράσει τον κτιριακό όγκο. Η γυάλινη πρόσοψη των εργαστηρίων αποκαλύπτει τις δραστηριότητες στο εσωτερικό τους και αποτελεί το επίπεδο επικοινωνίας του μέσα με το έξω: όψη του κτιρίου είναι οι δραστηριότητες της σχολής. Ανάλογα με τη θέση του παρατηρητή και την ώρα της ημέρας η όψη του γυάλινου πετάσματος εναλλάσσεται, από διαφανής σε αδιαφανής. Προτρέπει τον παρατηρητή σε μετακίνηση, καθώς έτσι του αποκαλύπτεται σταδιακά ο χώρος μέσα και γύρω από το κτίριο.

Στο περίπτερο του Mies van der Rohe στη Βαρκελώνη, ο ευφυής συνδυασμός μετάλλου, γυαλιού και πέτρας πετυχαίνει ένα εκπληκτικό αποτέλεσμα αντιθέσεων. Το κτίριο δεν έχει συγκεκριμένη χρήση: πρόκειται για χώρο που συγκεντρώνει και οργανώνει πορείες μέσα και γύρω από αυτό. Το μέσα αλληλοεισδύει με το έξω. Ο επισκέπτης βρίσκει διαρκώς σε μία διαδικασία μετατόπισης, περιπλανώμενος μέσα σε επιφάνειες από μάρμαρο, αντανάκλασεις και διαφανή πετάσματα, που του επιτρέπουν να αντιλαμβάνεται παραπάνω από έναν χώρο ταυτόχρονα από τη θέση που βρίσκεται. Οι πλήρεις επιφάνειες δίπλα στις διάφανες μοιάζουν έτοιμες να μετακινήθουν. Διαφάνεια και ροικότητα του χώρου αποτελούν τις κύριες αρχές οργάνωσης, αναδεικνύοντας την κίνηση, φιλοδοξώντας να συμβολίσουν το πέρασμα της αρχιτεκτονικής από μία εποχή σε μία νέα.

Το Μοντέρνο κίνημα βρήκε στο γυαλί τη δυνατότητα έκφρασής του, καθώς η διαφάνεια ικανοποίησε απόλυτα το αίτημα για ειλικρίνεια κατασκευής. Σύντομα, οι ιδιότητες του γυαλιού, δεν αποτελούσαν μόνο αντικείμενο έρευνας για την κατασκευή, αλλά αφετηρία ιδεών για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Ο P. Rice μιλάει για δύο μορφές διαφάνειας: τη «μονόδρομη» και την «αμφίδρομη».⁸ Ο μονόδρομη ορίζει τη διαφάνεια που επιτρέπει τη διέλευση του φυσικού φωτός στο εσωτερικό του χώρου, ενώ αμφίδρομη αυτή που επιτρέπει την οπτική επικοινωνία εσωτερικού χώρου και εξωτερικού. Η εμπειρία από την εκτεταμένη χρήση του γυαλιού έδειξε ότι τελικά, ποτέ μία γυάλινη επιφάνεια δεν είναι απόλυτα διαφανής: εμπεριέχει πάντοτε ένα ποσοστό αντανάκλασης. Η ένταση της αντανάκλασης αυτής επηρεάζεται από τη γωνία πρόσπτωσης του φωτός πάνω στην επιφάνεια αυτή. Το οπτικό βάθος πεδίου μέσα από τη

γυάλινη επιφάνεια αλλάζει, καθώς ο παρατηρητής κινείται γύρω από αυτή. Η διαφάνεια εναλλάσσεται σε αδιαφάνεια ή σε αντανάκλαση, ανάλογα με την ένταση της πηγής του φωτός, καθώς και με τη γωνία παρατήρησης. Η επιδερμίδα του κτιρίου κρύβει το εσωτερικό του την ημέρα, αντανάκλωντας το περιβάλλον του, ενώ όταν αντιστρέφονται οι όροι φωτισμού, σχεδόν εξαυλώνεται, προβάλλοντας όλη τη δραστηριότητα του εσωτερικού του προς τα έξω. Το κτίριο ανά πάσα στιγμή μεταδίδει διαφορετική οπτική πληροφορία. Μέσα στο χώρο, η αίσθηση της σχεδόν εξ επαφής επικοινωνίας με τα στοιχεία της φύσης, δίνει την αίσθηση ότι εκεί κυριαρχεί απόλυτη ελευθερία κινήσεων. Η αίσθηση αυτή δεν παραπέμπει στην ασφάλεια του χώρου ως καταφύγιο, αλλά παρακινεί το παρατηρητή σε μετατόπιση ώστε να τον ανακαλύψει.

Η γυάλινη επιδερμίδα αποτελεί πλέον μία οθόνη: εκεί προβάλλεται η εσωτερική ζωή του κτιρίου ή η αντανάκλαση του περιβάλλοντος, ή και τα δύο ταυτόχρονα. Η ταυτόχρονη θέασή τους ανατρέπει την καθιερωμένη αντίληψη του χώρου: η γυάλινη επιφάνεια απομονώνει και επανα-συσχετίζει πληροφορία γύρω της και την επαναπροβάλλει κατακερματισμένη και παραμορφωμένη. Η ανορθόδοξη αυτή συσχέτιση των στοιχείων του χώρου παρακινεί τον παρατηρητή να επιβεβαιώνει διαρκώς την «πληρότητα» αυτών των πληροφοριών. και να τις ανακαλύπτει. Η κίνηση γύρω από τη γυάλινη επιφάνεια είναι ακριβώς αποκαλυπτική: ο χώρος ανασυντίθεται με τρόπο απρόσμενο, παραμορφωμένος, αλλοιωμένος, εξωπραγματικός. Η κίνηση παρασύρει το θεατή σε μία νέα διαδρομή: κάθε θέση του αποκαλύπτει και μία νέα παράσταση. Η διαφάνεια αναδεικνύει την κίνηση στο χώρο, είτε άμεσα, επιτρέποντας την οπτική επαφή μέσα σε αυτόν, είτε έμμεσα, αποτυπώνοντας την κίνησή του και επανα-προβάλλοντάς την αποσπασματικά.

Η εξέλιξη τεχνολογίας κατασκευής του γυαλιού συμβάδισε χρονικά με την αναζήτηση στην αρχιτεκτονική νέων αρχών σχεδιασμού, μετά την απογοήτευση από τις αδυναμίες του Μοντέρνου κινήματος. Οι ιδιότητές του και η τεχνολογία του έδωσαν εντυπωσιακά αποτελέσματα, σε μία εποχή όπου η προβολή της εικόνας και η ταχύτητα μετάδοσης της πληροφορίας διαμόρφωναν έναν νέο κόσμο. Η επανάσταση στην πληροφορική και στις επικοινωνίες έφεραν τεράστιες αλλαγές, φιλοδοξώντας να διαμορφώσουν μία παγκόσμια κοινωνία, όπου αποστάσεις και όρια καταργούνται, με το Διαδίκτυο να συνδέει διαφορετικούς τόπους στη στιγμή. Ο χρόνος και η ταχύτητα είναι καθοριστικοί παράγοντες της καθημερινότητας.

πάνω: Palais de Machines

δίπλα πάνω: Villa Savoye
δίπλα μέση: Willis, Faber & Dumas Building
δίπλα κάτω: Fondation Cartier

Βιβλιογραφία

1. Gyorgy Kepes, «*Language of Vision*» στο Rowe & Slutzky, «*The Mathematics of the Ideal Villa*»: *Transparency: Literal and Phenomenal*, 1968, Birkahaser, Basel, σελ.160-1.
2. Frampton K., «*Modern Architecture: a Critical History*», σελ. 266-7.
3. Scheerbar P., «*Glasarchitektur*» στο Frampton, «*Modern Architecture: a Critical History*», σελ. 116.
4. Frampton K., «*Modern Architecture: a Critical History*», 1992, Thames & Hudson, London, σελ. 157.
5. Sigfried Giedion, «*Bauen in Frankreich*», στο Vidler Antony, «*The Architectural Uncanny: Transparency*», MIT Press, Cambridge, 1994, σελ.217.
6. Colomina B., «*Sexuality and Space*», MIT Press, Cambridge, 1992, σελ. 98.
7. Colomina, σελ. 98.
8. Rice & Dutton, «*Structural Glass*», 1995, second edition, E&FN Spon, London, σελ. 10-11.
9. Lloyd Morgan Conway, «*Jean Nouvel: The Elements of Architecture*», 1998, Universe Publishing, New York, σελ. 101.

* Το άρθρο βασίζεται στην ανακοίνωση που έγινε στο Βαλκανικό Συνέδριο «Διαφάνεια και Αρχιτεκτονική, Κενά και Πλήρη» που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στην Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ., 24-25 Μαΐου 2001

Σήμερα πλέον είναι εφικτή η κατασκευή χώρων αποκλειστικά από γυαλί (structural glass). Συχνά όμως, στόχος δεν είναι η απόλυτη διαφάνεια, αλλά το αντίστροφο. Το ενδιαφέρον για την αντανάκλαση έφτασε να υπερσκιιάσει σχεδόν το ανάλογο για τη διαφάνεια. Η αρχιτεκτονική πέρασε στη μελέτη και κατασκευή χώρων, οι οποίοι παίζουν συνειδητά με την αδιαφάνεια και την αντανάκλαστικότητα. Η κινητικότητα της όψης εντείνεται, η ειλικρίνεια δεν κρίνεται πλέον απαραίτητη. Το βάρος πέφτει στην ταχύτητα προβολής της πληροφορίας που μεταδίδει η όψη, στην αποτύπωση της κινητικότητας.

Το κτίριο γραφείων Willis Faber and Dumas του N. Foster στο Ipswich, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα: ο κτιριακός όγκος ακολουθεί την παράγωγη γεωμετρία του οικοπέδου το κτίριο περιβάλλεται με μία γυάλινη επιδερμίδα. Λόγω της καμπυλότητας της πρόσοψης, η όψη του κτιρίου είναι μοναδική: η αντανάκλαση του περιβάλλοντος αποτυπώνει μία έντονη κινητικότητα. Οι κατακερματισμένες αντανάκλασεις μεταμορφώνονται καθώς ο παρατηρητής κινείται γύρω από την καμπύλη γυάλινη όψη. Κτίρια και περαστικοί παίζουν με την παραμορφωμένη αντανάκλασή τους καθώς αυτή μεταβάλλεται και περιμένουν το πέραςμα στη νύχτα. Τότε, η γυάλινη επιφάνεια εξαυλώνεται και φανερώνει το χώρο πίσω από αυτή. Οι πλάκες μοιάζουν να ίπτανται καθώς οι γυάλινοι τοίχοι έχουν σχεδόν διαλυθεί μέσα στο φως από το εσωτερικό του κτιρίου. Εδώ, η διαφάνεια και η αντανάκλαση αλλάζουν ρόλους δυναμικά και συνειδητά, παρακινούν την κίνηση στο χώρο, την αποτυπώνουν και την προβάλλουν.

Η εγκατάσταση για προβολή video του B.Tschumi στο Groningen αποτελείται από ένα γυάλινο κεκλιμένο όγκο. Η διαφάνεια εδώ αντί για σαφήνεια προκαλεί σύγχυση και ανησυχία στον επισκέπτη: τα όρια του χώρου προσδιορίζονται αχνά από τις αντανάκλασεις. Η κλίση του όγκου εντείνει την αίσθηση της αστάθειας. Η διαφάνεια, αντί να επιταχύνει και να διευκολύνει την κίνηση, τη δυσχεραίνει και ο επισκέπτης προχωρά διστακτικά, με έντονο αίσθημα ανασφάλειας. Η όψη του γυάλινου όγκου είναι έντονα θεατρική: οι θεατές γίνονται θέαμα καθώς προχωρούν μέσα στο χώρο.

Ένας άλλος αρχιτέκτονας που πειραματίζεται με τις ιδιότητες του γυαλιού και ταυτόχρονα τις συσχετίζει με την έννοια της κίνησης είναι ο J. Nouvel. Η διάχυση και η αντανάκλαση του φωτός κυριαρχούν ως θέμα στα κτίριά του. Στο Institut du Monde Arabe στο Παρίσι, ο εσωτερικός πυρήνας επικοινωνίας κυριαρχείται από το φως και

όλες οι κινήσεις δραματοποιούνται. Σύμφωνα με τον ίδιο: «*Η αλληλουχία των αλλαγών ανάμεσα σε διαφορετικούς όγκους και διαφορετικά επίπεδα φωτός, ανάλογα με διαφορετικές διαδρομές μέσα σε αυτό μπορούν να κατανοηθούν ως μία σειρά από γωνίες μίας κάμερας και διαφράγματα*».⁹ Κίνηση και διαφάνεια λειτουργούν μαζί για τη σύνθεση ενός χώρου, στον οποίο μία επίσκεψη είναι σαν ένα γύρισμα ταινίας.

Χαρακτηριστικό έργο του ιδίου, είναι το κτίριο του Fondation Cartier στο Παρίσι. Πρόκειται για ένα απλό όγκο από γυάλινες επιφάνειες σε παράλληλη διάταξη προς την πρόσοψη. Οι επιφάνειες δημιουργούν την αίσθηση της αλληλοδιείσδυσης στον κύριο όγκο. Ο μεταλλικός σκελετός είναι εξαιρετικά λεπτός και ελάχιστα διακριτός. Εδώ, ο ουρανός είναι η κυρίαρχη πηγή του φωτός: το γυαλί συγχέει εντελώς την αντίληψη του παρατηρητή. Η σύγχυση αυτή τον προτρέπει σε κίνηση, ώστε να επιβεβαιώσει τα δεδομένα της αντίληψής του: τι είναι μπρος και τι είναι πίσω. Τα δέντρα μοιάζουν να διαπερνούν την όψη. Η προβολή του θροϊσμάτος τους της δίνει μία συνεχή κινητικότητα, η οποία εντείνεται με τη θέαση μέσα από το εσωτερικό του, μέσω των αλληπάλληλων αντανάκλασεων του φωτός. Η επίσκεψη στο κτίριο κρύβει πάντα εκπλήξεις, καθώς η όψη του επηρεάζεται άμεσα από τον καιρό, την ώρα της ημέρας, τη γωνία παρατήρησης, τον εσωτερικό φωτισμό. Το κτίριο ανασυντίθεται μοναδικά κάθε φορά, επάνω στις γυάλινες επιφάνειες, εμπρός στα μάτια του παρατηρητή.

Στο κτίριο των καταστημάτων Galeries Lafayette στο Βερολίνο, ο Nouvel χρησιμοποιεί τις καμπύλες γυάλινες επιφάνειες στο εσωτερικό και στο εξωτερικό του κτιρίου κυρίως ως οθόνες προβολής διαφημίσεων, μηνυμάτων. Ο επισκέπτης βρίσκεται στο επίκεντρο ενός κυριολεκτικού στρόβιλου φωτός, ενώ ταυτόχρονα διακρίνει ανάμεσα από αυτό και το υπόλοιπο του εσωτερικού χώρου. Η χρήση της γυάλινης επιφάνειας ως οθόνη προβολής είναι χειρονομία που συχνά χρησιμοποιεί στα έργα του ο Nouvel. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι έτσι εναρμονίζονται στο σύγχρονο και ανήσυχο αστικό περιβάλλον που διαμορφώνεται.

Διαφάνεια και κίνηση έδειξαν να έχουν παράλληλη πορεία στην αρχιτεκτονική, από το Μοντέρνο κίνημα μέχρι και σήμερα. Η διπλή φύση διαφάνειας και αντανάκλασης του γυαλιού, κατόρθωσε να εκφράζει το πνεύμα της εποχής της ταχείας μετάδοσης της πληροφορίας, ενισχύοντας την ανάδειξη την κίνησης ως αρχή οργάνωσης και σχεδιασμού στην τρέχουσα αρχιτεκτονική.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

Αρχιτεκτονική και «τεχνικά έργα»

• Γιώργος Σημαιοφορίδης • αρχιτέκτων

Μετά το Μετρό και το Αεροδρόμιο άλλο ένα μεγάλο έργο της Πρωτεύουσας –που θα την σηματοδοτεί για δεκαετίες– βαδίζει στην υλοποίησή του με δεδομένη την απουσία αρχιτεκτονικής. Πρόκειται για το Ολυμπιακό Χωριό!!!

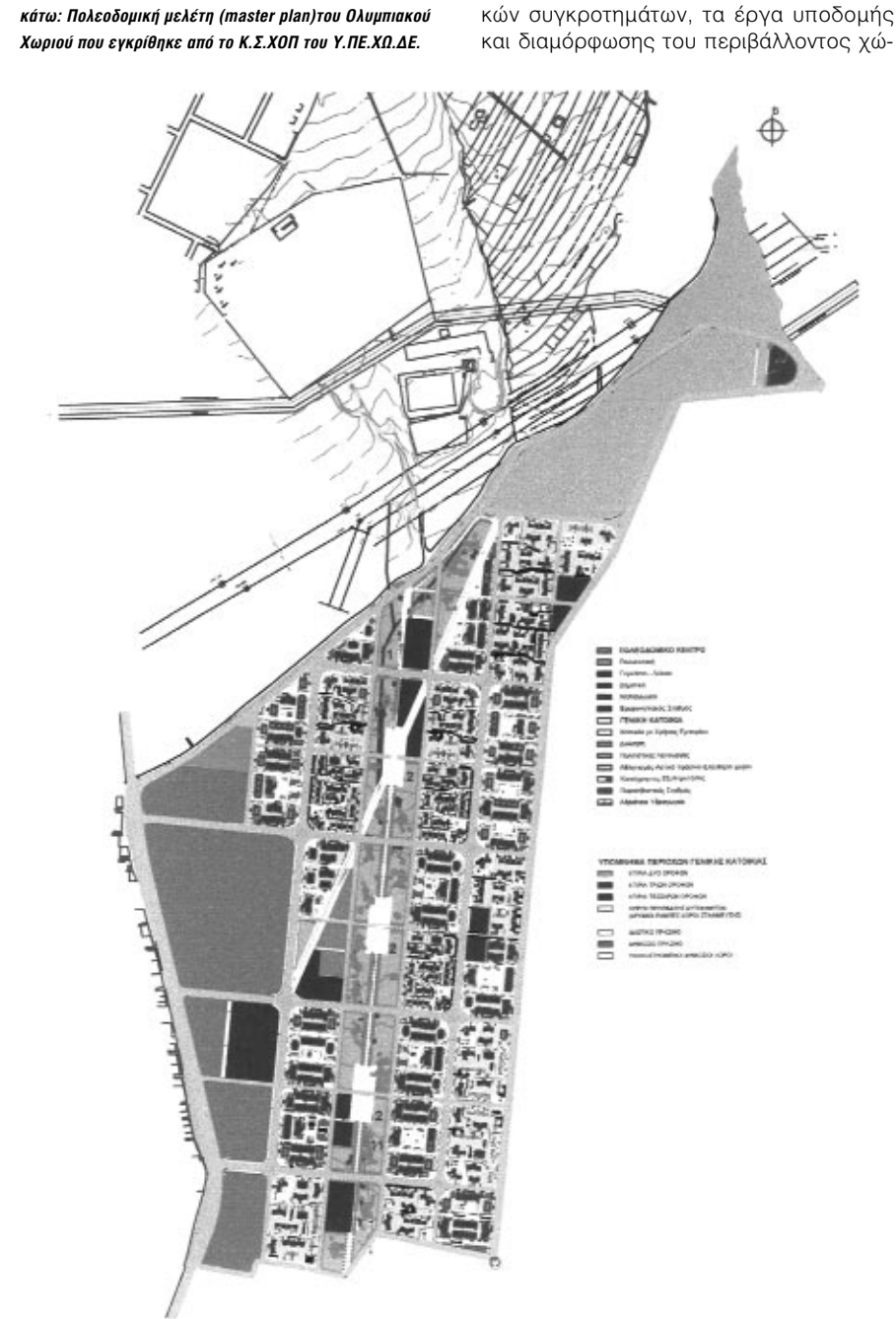
Στις 20 Ιουνίου οργανώθηκε μεγάλη εορταστική εκδήλωση στον Πολυχώρο «Αθηναίς» για την παρουσίαση και την υπογραφή των συμβάσεων εκτέλεσης του έργου μεταξὺ της «ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΧΩΡΙΟ 2004 Α.Ε.», θυγατρικής του Ο.Ε.Κ., και των τεσσάρων (4) κοινοπραξιών εργοληπτικών επιχειρήσεων που μειοδότησαν στη διαδικασία των ανοικτών διεθνών διαγωνισμών για τις εργασίες ανέγερσης των οικιστικών συγκροτημάτων, τα έργα υποδομής και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώ-

ρου και τις εργασίες προσαρμογής των κτιρίων στη μεταολυμπιακή τους χρήση, ως κατοικιών δικαιούχων του Ο.Ε.Κ. Οι εξαγγελίες για την έγκαιρη και εμπρόθεσμη αποπεράτωση του «μεγαλύτερου οικιστικού έργου που έγινε ποτέ στη χώρα» συμβαίνουν δίχως να έχει γίνει σαφές ποιοί είναι οι μελετητές αρχιτέκτονες-πολεοδόμοι του υποτυπώδους master plan, της εν συνόλω οικιστικής οργάνωσης των μονάδων-γειτονιών και των τύπων κατοικίας· δίχως να υπάρχει μια συμβατική έστω υποχρέωση των αναδόχων για χρησιμοποίηση αξιόλογων μελετητών –και μάλιστα εξειδικευμένων– για την οριστική μελέτη του μεγαλύτερου έργου οικιστικής ανάπτυξης στη σύγχρονη Ελλάδα· δίχως να είναι αποσαφηνισμένη η οριστική διαμόρφωση της Διεθνούς Ζώνης, η οποία μετά το πέρας των ΟΑ θα διαμορφωθεί σε Πολεοδομικό Κέντρο του νέου οικισμού.

Σημειωτέον ότι το έργο δημοπρατήθηκε με μελέτες της Τεχνικής Υπηρεσίας του Ο.Ε.Κ. και αγνώστων συμβούλων, δίχως να έχει γίνει ποτέ ενημέρωση και δημόσια συζήτηση με τους επαγγελματικούς φορείς όπως αρμόζει σε σχέση με την εμβέλεια και τον αντίκτυπο που θα έχει για τα κρίσιμα ζητήματα της οργανωμένης δόμησης στις παρυφές της πόλης. Όλα αυτά μάλιστα, μετά την γνωστή «αποτυχία» των δύο (2) διαγωνισμών για το master plan και την έλλειψη γνωστοποίησης των αποτελεσμάτων του δεύτερου αρχιτεκτονικού-πολεοδομικού διαγωνισμού, με την οφειλόμενη διοργάνωση της έκθεσης των συμμετοχών από την «Αθήνα 2004», γεγονός που μας εξέθεσαν διεθνώς.¹

Τι δείχνουν όλα αυτά; Την βαθύτατα αντιδημοκρατική διαδικασία που διέπτε το σχεδιασμό σημαντικών παρεμβάσεων στην πόλη από δημόσιους φορείς και που σχεδόν αυτόματα οδηγεί στην δημοπράτηση ασχεδιάστων έργων υπό την απειλή του υπερεπιβόλου!!!

Από μια προσεκτικότερη ματιά στα δραματισθέντα προκύπτει ότι το θέμα σκάλωσε στη σχέση συνεργασίας μεταξύ Ο.Ε.Κ. ως υπεύθυνου φορέα ανέγερσης του Ολυμπιακού Χωριού και «Αθήνας 2004» ως φορέα διαχείρισης του έργου, κυρίως με αφορμή τη διαδικασία εκπόνησης των μελετών. Η αποδοχή της πρότασης του Ο.Ε.Κ. από πλευράς Δ.Σ. της «Αθήνας 2004», για τη σύνταξη μιας «προωθημένης» προμελέτης –στη βάση και των αποτελεσμάτων του 2ου διαγωνισμού ιδεών– που θα οδηγούσε στην έγκαιρη δημοπράτηση της μελετοκατασκευής –με δεδομένη την σχετική αδυναμία του Ο.Ε.Κ. να φέρει σε πέρας, βασιζόμενος μόνο στην Τεχνική Υπηρεσία του,

τις ιδιαίτερα απαιτητικές μελέτες του έργου-, είχε ως επόμενο την αλλοίωση των βραβευμένων ιδεών του master plan της επιλεχθείσης από την «Αθήνα 2004» κοινοπραξίας γραφείων και τα παρατράγουδα της παλινδρόμησης στην αναζήτηση άλλοτε 8, άλλοτε 20 και άλλοτε 5 τεχνικών συμβούλων, δίχως τελικά να ισχύσει τίποτα από όλα αυτά, με το έργο να δημοπρατείται εκ των ενόντων και τους επιλεχθέντες μελετητές να προσφεύγουν στο ΣΤΕ και να καταγγέλλουν την υπόθεση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Δεν αμφιβάλλει κανείς ότι οι 4 ανάδοχοι κοινοπραξίες θα φέρουν σε πέρας το δύσκολο έργο που ανέλαβαν.² Γιατί οι κατασκευαστικές εταιρείες έχουν επαρκή τεχνολογία και ικανά επαγγελματικά στελέχη ως προς τη διαχείριση και τη διασφάλιση έργων τέτοιας κλίμακας. Είναι λάθος να στρέφεται η κριτική και οι καταγγελίες προς τους «αδηφάγους εργολάβους». Δεν φταίει οι κατασκευαστικές εταιρείες για την κατάπτωση και την κάτνια της ελληνικής αρχιτεκτονικής (δίχως αυτό να σημαίνει συνολική άφηση αμαρτιών) – απεναντίας, πολλές από αυτές πρωτοστατούν στη αναβάθμισή της προσφέροντας ευκαιρίες –στον ιδιωτικό τομέα– σε πολλούς μελετητές.

Το κομβικό σημείο είναι η ανυποληψία, η υποβάθμιση της έννοιας της μελέτης· εδώ είναι που οι διαδικασίες καθίστανται θολές και η ευθύνη αφορά πρωτίστως στους αρμοδίους φορείς, στους δημόσιους φορείς. Πρέπει να γίνει σαφές, ότι οι κατάλληλες διαδικασίες, ο χρόνος εκπόνησης και, προφανώς, η σωστή αποζημίωσή μιας μελέτης αποτελούν *sine qua non* συνθήκες υλοποίησης δημοσίων έργων. Και τα τρία –διαδικασία, μελέτη, υλοποίηση– συνιστούν το τρίπτυχο δημοκρατικής καταξίωσης ενός δημόσιου έργου και σημαντικών αστικών επεμβάσεων. Όπως επανειλημμένα έχει τονιστεί οι Αγώνες προσφέρουν μια εξαιρετική ευκαιρία επούλωσης και αναδιάρθρωσης χρόνιων πολεοδομικών κακοδαιμονιών, αρχιτεκτονικής ανανέωσης και προβολής της πόλης και της χώρας σε σχέση με τα προγραμματιζόμενα έργα. Αυτή είναι η εμπέλεια που θα μπορούσαν να είχαν και στην Αθήνα, αν υπήρχε η αντίστοιχη πολιτική βούληση προς αυτήν τη κατεύθυνση. Ο φάκελλος υποψηφιοτήτας της Αθήνας είχε εκπονηθεί με στόχο τη θεραπευτική βελτίωση της υφιστάμενης πολεοδομικής κατάστασης. Όμως, λίγες προσπάθειες έγιναν έτσι ώστε οι προγραμματιζόμενες επεμβάσεις και τα Ολυμπιακά έργα να λειτουργήσουν βελτιωτικά ως προς την επόμενη ημέρα (παρά τις προσπάθειες του ΤΕΕ και του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ να στραφεί το ενδιαφέρον προς αυτά ακριβώς τα θέματα), κυρίως σε ό,τι αφορά στη συνεργασία των νέων οδικών και κυκλοφοριακών επεμβάσεων, στη χωροθέτηση και την αναδιάρθρωση των νέων και των υφιστάμενων αθλητικών εγκαταστάσεων και στην αναβάθμιση του δημόσιου χώρου της πόλης, ιδιαίτερα στη μετα-Ολυμπιακή εποχή.

Επιστρέφοντας στο Ολυμπιακό Χωριό, πρόσθετη εντύπωση προκαλεί –αν και αποτελεί βεβαίως παρελθόν– η αποδοχή του μοντέλου της «δουροφορικής» επέκτασης σε σχέση με άλλα· όπως, τα πρότυπα χωριά «κηπουπόλεις», οι κεντρικές οικιστικές αναπλάσεις, οι μητροπολιτικές παρεμβάσεις συνέχισης και συμπλήρωσης της υφιστάμενης πόλης.

Κι όμως, οι υπό εξέλιξη διαδικασίες εκσυγχρονισμού επιζητούν νέους τρόπους σκέψης, νέες ιδέες και νέες λέξεις για την περιγραφή και την ερμηνεία μιας κλίμακας παρεμβάσεων που είναι πρωτόγνωρη για την Ελλάδα. Στην περιοχή της Αττικής, εκτός από το νέο αεροδρόμιο των Σπάτων και το μετρό, τέτοιες παρεμβάσεις είναι: ο προστασιακός σιδηροδρόμος, η αναδιάρθρωση του Κεντρικού Σταθμού του ΟΣΕ (Σταθμός Λαρίσης), η αναμόρφωση των σταθμών της υφιστάμενης αστικής γραμμής Πειραιά-Κηφισιάς, τα έργα της Εταιρείας Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας (η διαμόρφωση τεσσάρων κεντρικών πλατειών και οι μελέτες ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων στο κέντρο της πόλης), η μετεγκατάσταση του Σταθμού των ΚΤΕΛ, η αναβάθμιση του λιμένα Πειραιά, η μετατροπή της μεγάλης διαθέσιμης αστικής γης του αεροδρομίου του Ελληνικού σε «μητροπολιτικό πάρκο» στη μετα-Ολυμπιακή περίοδο καθότι αποτελεί τον 5 –ανομολόγητο– Ολυμπιακό πόλο, οι σημαντικές επεμβάσεις των Ολυμπιακών έργων (κυρίως το Ολυμπιακό Χωριό, η διαμόρφωση του Φαληρικού Όρμου και των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων της Καλογρέζας και του Ελληνικού). Δυστυχώς, απ' όλα αυτά τα –καταδικασμένα ως «τεχνικά»– έργα απουσιάζει η αρχιτεκτονική ποιότητα· όμως, η πληθώρα αυτών των παρεμβάσεων αποτελεί το πεδίο σύγκρισης –την πρόκληση και το στοίχημα της τοπικής αυτοδιοίκησης και των αρμοδίων φορέων–, μεταθέτοντας το ζήτημα της δημοκρατίας σε μια επίκαιρη βάση που αφορά και στους τρέχοντες αστικούς μετασχηματισμούς της ελληνικής κοινωνίας, σε σχέση με την οικοδόμηση δυνατοτήτων δημόσιας αντιπαράθεσης και διαλογικών διαδικασιών, αλλά και σε σχέση με την ικανότητα των μελετών να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί ανάδειξης αποθεμάτων σε λανθάνουσα κατάσταση, τα οποία θέτουν πιο γενικά ζητήματα απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και τις διάφορες μορφές οργάνωσής του.

Τα προηγούμενα συνιστούν εν δυνάμει το πεδίο μιας νέας συλλογικής διεκδίκησης. Για αυτόν το λόγο, καθίσταται –ακόμα και σήμερα– απαραίτητη, αν όχι επιτακτική, η διαμόρφωση νέων προγραμμάτων διαχείρισης και «συντονισμού» των παρεμβάσεων, νέων σεναρίων που να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν το σύγχρονο. Η Αθήνα, οι πόλεις, τα οικιστικά συγκροτήματα που μας περιβάλλουν, είναι συλλογική υπόθεση· η «θωράκισή» τους δεν εξαντλείται στην εφαρμογή κάποιων απαραίτητων ίσως κανονισμών, αλλά αφορά με-

ταφορικά στη δημιουργία μιας διευρυμένης αστικής συνείδησης, σ' ένα μεγάλο πρόγραμμα διαπαιδαγώγησης. Παρότι είναι μάλλον αργά, το πλέγμα των Ολυμπιακών έργων προσφέρει –*in extremis*, έστω– μια ακόμα ευκαιρία για ένα μητροπολιτικό συντονισμό των επιπτώσεων τους στην πόλη· ύστατη αφορμή μιας πολιτικής εκδημοκρατισμού του αστικού χώρου. Όπως αναφέρουν πολλοί, η μέριμνα μιας πόλης για το δημόσιο χώρο είναι δείκτης της ανθρώπινης διάστασής της όπως και η ικανότητα των κατοίκων να προστατεύσουν τους δημόσιους χώρους και το φυσικό περιβάλλον είναι δείκτης του επιπέδου αστικής συνείδησής τους. Για την επίτευξη όλων αυτών μπορεί να λειτουργήσει ως πλατφόρμα ένα Φόρουμ Μέριμνας για την Αναβάθμιση της Μητροπολιτικής Περιοχής Πρωτευούσης, με συμμετοχή όλων των αρμοδίων και εμπλεκόμενων φορέων, ως πρώτο βήμα στην εφαρμογή του Ψηφίσματος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την «Αρχιτεκτονική Ποιότητα του Αστικού και Αγροτικού Περιβάλλοντος» (2311η σύνοδος, Βρυξέλλες, 23 Νοεμβρίου 2000).

Σημειώσεις

1. Αναφέρω χαρακτηριστικά τις 6 μελετητικές ομάδες που είχαν προεπιλεγεί από την Κριτική Επιτροπή (Γ. Πυργιώτης, Δ. Καρούδης, Σ. Παπαδόπουλος, Σ. Παπαδόπουλος, J. Busquets, H. Hertzberger, G. De Carlo) του του «άγονου» διαγωνισμού που διοργανώθηκε από την Ο.Ε.Ο.Α. «Αθήνα 2004» Α.Ε., με συμμετοχή του Ο.Ε.Κ., για να συνεχίσουν στη δεύτερη φάση του διαγωνισμού που δεν έγινε ποτέ: Martorell/Bohigas/Mackay/Puidomenech, MVRDV, N. Grimshaw/Δ. και Ν. Ποτηρόπουλου/D. Lavejoy, Τομπάζης/Κυριακίδης/Μπουγαδέλης, Αλμπάνης-Φινικάκης/Ν. Μπανιάς/Α. Παναγιωτοπούλου/Μ Αρβανιτίδου-Ι. Μεσαρέ, Κ. Γκάρτζος/Α. Πανταζής/Δ. και Σ. Αντωνιάκη. Επίσης, τη συμμετοχή της κοινοπραξίας των γραφείων Architecture Studio και Architectes Associés pour l'Environnement –ένα από τα 3 ισότιμα βραβεία του 2ου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού– η οποία κατατάχθηκε στην 1η θέση αξιολόγησης από τη Διεθνή Κριτική Επιτροπή (Αθ. Αραβαντινός, Ν. Σπυροπούλου, Γκ. Σαφράνα-Ρεγκούκου, Ρ. Rowe, C. Macchi Cassia, Ρ. Hodskinson, D. Bernstein) και συμμετείχε ως Τεχνικός Σύμβουλος του Ο.Ε.Κ., κατόπιν απόφασης του Δ.Σ. της Εταιρείας Ο.Ε.Ο.Α. «Αθήνα 2004» Α.Ε., στη διαδικασία εκπόνησης-σύνταξης του οριστικού master plan που δεν έχει καμιά σχέση με το τρέχον το οποίο εγκρίθηκε από το Κ.Σ.ΧΟΠ του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. και τη ΔΟΕ, οδηγώντας τους μελετητές στην προσφυγή τους ενώπιον του ΣΤΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
2. Εργολαβία Α: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ Α.Ε.-ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.-ΓΕΚΑΤ Α.Τ.Ε., Εργολαβία Β: ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.-ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε.-ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε., Εργολαβία Γ: ΑΤΤΙΚΑΤ Α.Ε.-ΣΙΓΑΛΑΣ Α.Ε.-ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ Α.Ε., Εργολαβία Δ: ΑΒΑΞ Α.Ε.-ΒΙΟΤΕΡ Α.Ε.-ΓΕΚ Α.Ε.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ■ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΑΛΑΝΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΜΠΑΣ

Δ Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Μ Ο Ι

Μελετητές:
 Παπαδάκης Μηνάς, Πάνος Απόστολος, αρχιτέκτονες
Ειδικός συνεργάτης:
 Nicola Luigi Panetta, αρχιτέκτων

Περιγραφή της πρότασης

Η πρόταση στηρίζεται στην ανάπτυξη λωρίδων με διαφορετική προγραμματική ποιότητα, οι οποίες μορφοποιούνται μέσω ιδιαίτερων μορφολογικών στοιχείων. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται ο προσδιορισμός τους ως αυτόνομες ζώνες υπαίθριου χώρου. Η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα τους γίνεται αντιληπτή ανεξάρτητα από το μήκος που καταλαμβάνει η κάθε μία, προσαρμοζόμενη στο ακανόνιστο σχήμα του οικοπέδου. Κατορθώνεται έτσι η νοηματική ενοποίηση της περιοχής καθώς οργανώνεται στη βάση ενός ενιαίου συστήματος.

Σε αυτές τις λωρίδες διαφορετικών ποιοτήτων υπαίθριου χώρου εντάσσονται οργανικά οι νέες λειτουργικές απαιτήσεις.

Οι νέες χρήσεις αναπτύσσονται κατά μήκος ενός γραμμικού άξονα-πλατφόρμας που ενοποιεί τα δύο τμήματα της περιοχής όπως αυτά προκύπτουν από τη χάραξη της οδού Κλεάνθους λειτουργώντας σαν υπέργεια διαδρομή-γέφυρα.

Νέα κτίσματα

Το κτισμένο μέρος της πρότασης, αναπτύσσεται κατά μήκος αυτής της διαδρομής η οποία ξεκινά από την οδό Δ. Αδαμίδου σε υψόμετρο + 57,5

μ. και φτάνει στο σημείο που διασχίζει την οδό Κλεάνθους σε υψόμετρο +60,0 μ. έχοντας έτσι μια υψομετρική διαφορά με το επίπεδο της οδού, της τάξης των 6 μέτρων.

Το πρώτο κτίριο που συναντάμε κατά μήκος του άξονα είναι ο Δημοτικός Παιδικός σταθμός, ο οποίος αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα.

Υπόγειο, βοηθητικών χρήσεων, ισόγειο και όροφος που περιλαμβάνει τις κύριες λειτουργίες του σταθμού, ενώ το κτίριο πλαισιώνεται από υπαίθριο χώρο.

Το δεύτερο κτισμένο συγκρότημα το κολυμβητήριο, χωροθετείται παραπλεύρως του άξονα της πλατφόρμας και αναπτύσσεται γραμμικά παράλληλα με την πορεία του άξονα.

Η χωροθέτησή του σε ένα οριζόντιο επίπεδο σε ενδιάμεση στάθμη από αυτό της πλατφόρμας και του φυσικού εδάφους, δίνει τη δυνατότητα της κάλυψης των λειτουργικών του απαιτήσεων (αποδυτήρια, κερκίδα) μέσω της αξιοποίησης της υψομετρικής διαφοράς, αποφεύγοντας έτσι τις εντάσεις στο ανάγλυφο του χώρου που προκύπτουν από την ανάπτυξη ελεύθερων περιμετρικά κτιρίων.

Στη συνέχεια της διαδρομής η οριζόντια πλατφόρμα εξελίσσεται σε υπέργειο διασύνδεση της περιοχής περνών-

τας πάνω από την οδό Κλεάνθους και καταλήγοντας μέρος του δώματος του δημοτικού Πνευματικού Κέντρου (στάθμη +60,0 μ.)

Σε αυτό το σημείο δημιουργούνται δυο διαφορετικές διαδρομές.

Μια κοινόχρηστη ράμπα η οποία κόβει το κτίριο του Πνευματικού Κέντρου σε δύο μέρη και καταλήγει σε ένα δημόσιο χώρο, διαμορφωμένης πλατείας (στάθμη +55,0 μ.) και αφ' ετέρου η είσοδος του Πνευματικού Κέντρου. (στάθμη +60,0 μ.)

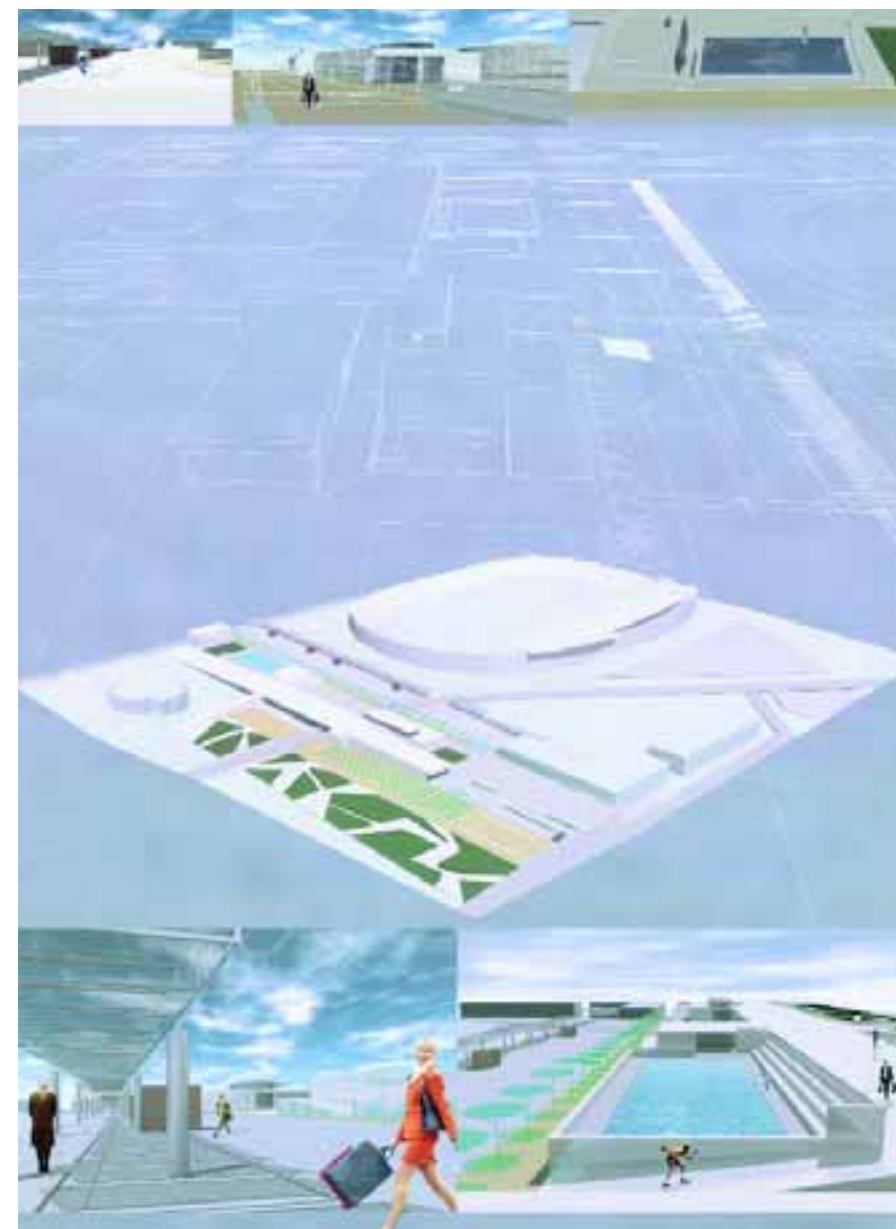
Το τμήμα του κτιρίου το οποίο έχει πρόσβαση από τη στάθμη της οριζόντιας πλατφόρμας, αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα και περιλαμβάνει χώρους κυλικείου στο ψηλότερο επίπεδο, βιβλιοθήκης-αναγνωστηρίου στο ενδιάμεσο και διοίκησης στο κατώτερο.

Το άλλο τμήμα περιλαμβάνει εκθεσιακό χώρο και αμφιθέατρο και έχει πρόσβαση από την πλατεία που βρίσκεται στη στάθμη +55,0 μ. Τα δύο τμήματα επικοινωνούν μεταξύ τους στη στάθμη των +55,0 μ.

Το τμήμα του οικοπέδου που ορίζεται από τις οδούς Κλεάνθους, Γρ. Λαμπράκη και Παπαηλιάκη (διαμορφωμένη πλατεία) ορίζεται ως οριζόντιο επίπεδο με χρήσεις αναψυχής, κάτω από το οποίο δημιουργείται χώρος στάθμευσης τεσσάρων επιπέδων συνολικής χωρητικότητας 1100 θέσεων. Στο επίπεδο του ισογείου, που έχει πρόσβαση από την οδό Παπαηλιάκη, προβλέπεται χώρος στάθμευσης φορτηγών αυτοκινήτων, ενώ στα υπόλοιπα τρία υπόγεια επίπεδα χώρος Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων.

Υπαίθριος χώρος

Συνολικά η διαμόρφωση του υπαίθριου χώρου της περιοχής προσδιορίζεται μέσω μια σειράς από επεμβάσεις – λωρίδες διαφορετικού υφολογικού χαρακτήρα. Μέσω της χρήσης διαφορετικών υλικών, φυτεύσεων, αστικού εξοπλισμού, προσδιορίζεται η διαφορετικότητα της κάθε λωρίδας.

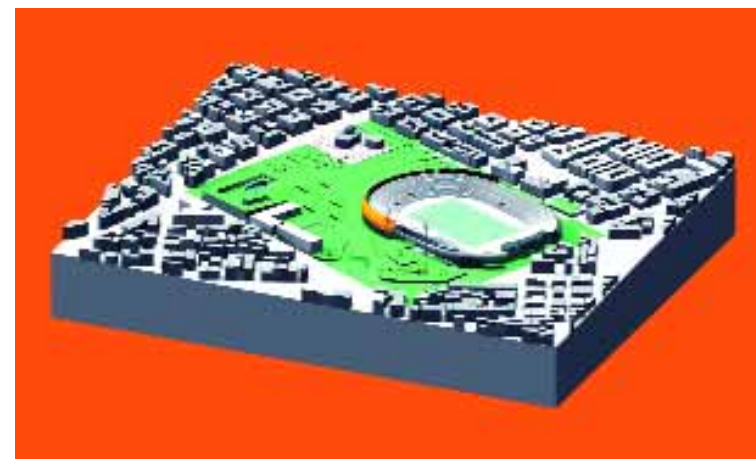
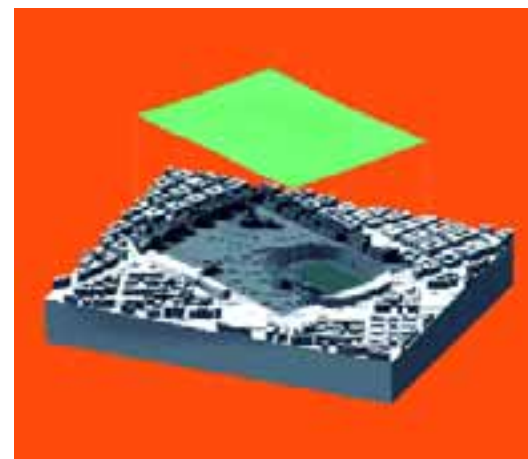
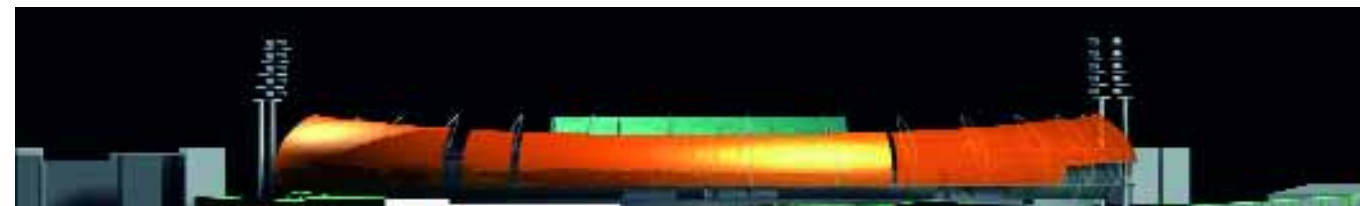
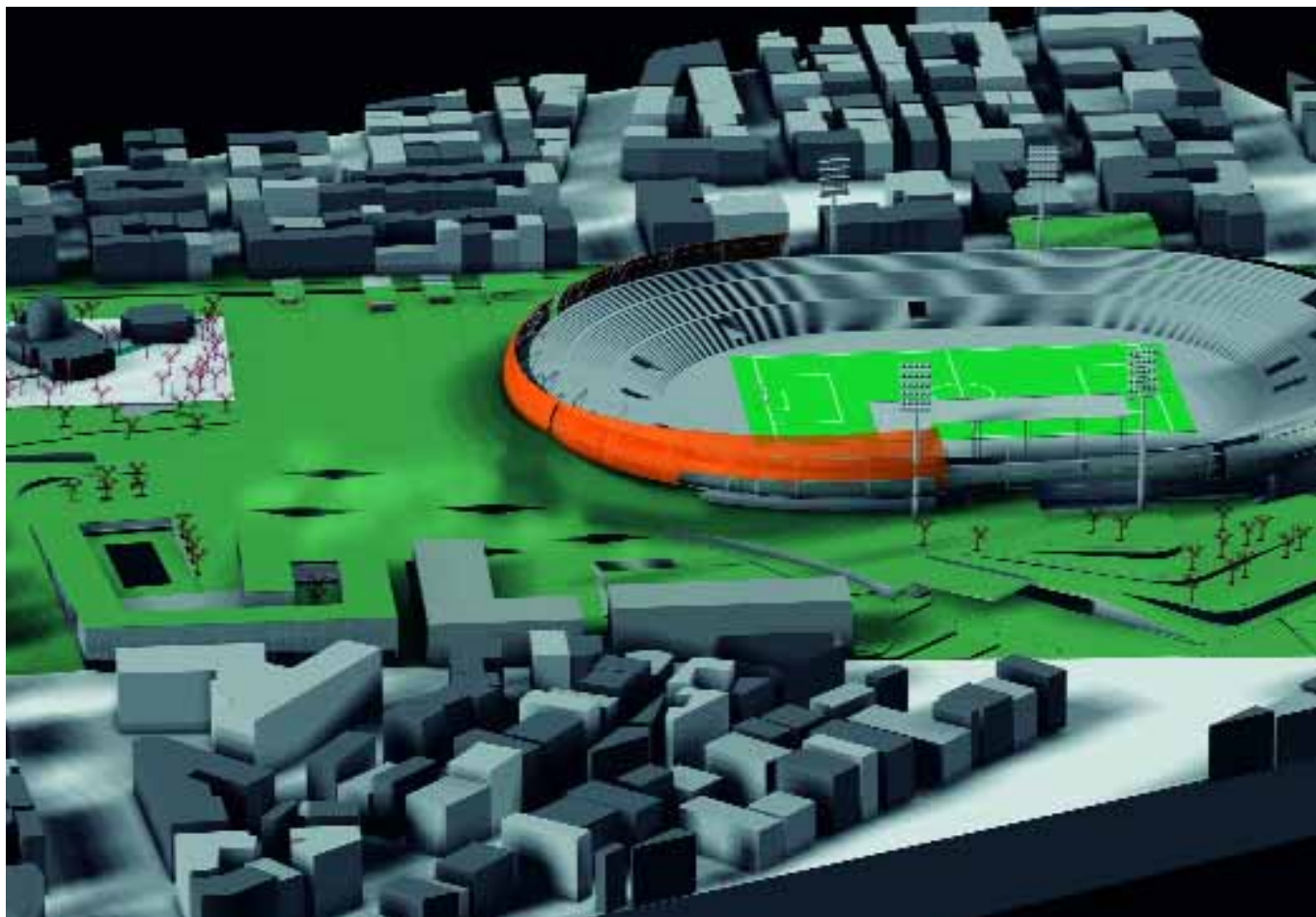
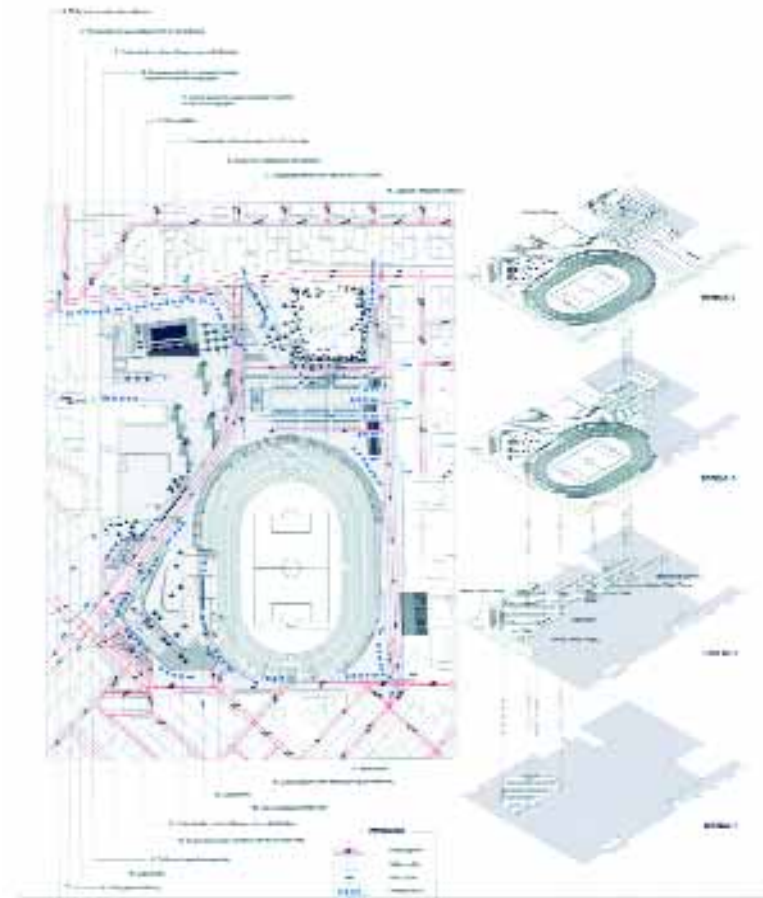

Μελετητές:
Τσιγαρίδα Ελένη, Καραβάς Μιχαήλ,
Παπαδιάς Αλέξανδρος, Κουρή Ελένη,
αρχιτέκτονες
Συνεργάτες:
Κανέλη Άννα, Τσιαρέα Ματίνα, Λα-
μπροπούλου Βασιλική, αρχιτέκτονες

Το πρόγραμμα του διαγωνισμού αποζητά μια αρχιτεκτονική αντίδραση που θα διαμεσολαβήσει και θα ενοποιήσει τις πολύπλοκες και διαφορετικές λειτουργίες που συνθέτουν την φυσιογνωμία της περιοχής επέμβασης. Η αλάνα έχει θεμελιωθεί πάνω στην δραστηριότητα και την συναλλαγή και η πιθανή εισαγωγή ενός στατικού μοντέλου με σκηνογραφικά στοιχεία απειλεί την επιβίωση αυτού του χαρακτήρα και κινδυνεύει να εντείνει την αποσπασματική του φυσιογνωμία. Η μακριά ιστορία της Θεσσαλονίκης εμπεριέχεται στην *στρωματογραφία* της. Η μια φάση διαδέχεται την άλλη και στρώνεται σαν τάπητας πάνω στα ερείπια της προηγούμενης και αυτό αποκαλύπτεται στα αρχαιολογικά σκάμματα, τομές στον σημερινό ιστό της πόλης. Οι διαπιστώσεις αυτές μας οδήγησαν στην πρόταση μιας στρατηγικής διαλόγου και σύνδεσης ανάμεσα σε αυτά τα διαφορετικά περιβάλλοντα που καλούνται να συνυπάρξουν, με εργαλείο μια μοναδική χειρνονομία – σαν να προσθέτουμε στο ανάγλυφο της περιοχής ένα ακόμα στρώμα που εντάσσεται στην στρωματογραφία της. Αποφεύγουμε να εντείνουμε την διάσπαση ή την διάλυση του υπάρχοντος ιστού και προτείνουμε έναν δυναμικό

και αναγνωρίσιμο χειρισμό της γης: έναν τάπητα που θα «φορεθεί», θα «δέσει» και θα μορφωθεί. Μέσα από τον χειρισμό και την προσαρμογή του τάπητα, πετυχαίνουμε τις ποιότητες των χώρων που ζητάμε και δημιουργούμε τόσο τις μεταβάσεις από τον έναν χώρο στον άλλο, όσο και τους νέους χώρους αυτούς καθαυτούς. Εκεί όπου η επιφάνεια συναντάει προϋπάρχων κτιριακό όγκο, κόβεται, αφήνοντας ένα *σκάμμα* μέσα από το οποίο προβάλλεται η προϋπάρχουσα κατάσταση. Η οδός Κλεάνθους υποβιβάζεται και σκεπάζεται από τον τάπητα για να ενοποιηθούν οι δύο του παρειές. Οργανώνονται δύο διακριτοί υπόγειοι χώροι στάθμευσης. Τα ανοίγματα που δημιουργούνται από το σκίσιμο της επιφάνειας του τάπητα, χρησιμεύουν για τον αερισμό και τον φωτισμό των υπογείων και διαμορφώνουν ένα ανάγλυφο στους κοινόχρηστους χώρους. Η «αλάνα» παραμένει ένας χώρος κατά βάση ανοικτός και ευέλικτος χωρίς δεσμευτικές διαμορφώσεις. Μπορεί να φιλοξενεί εκδηλώσεις όπως συναυλίες ή μαζικές συγκεντρώσεις και φεστιβάλ. Ο τάπητας αναδιπλώνεται και στεγάζει στα ανατολικά με «πλαστική» αντιμετώπιση τις απαραίτητες

λειτουργίες και δημιουργεί ένα φίλτρο προς την γειτονιά. Το πνευματικό κέντρο και το δημοτικό κολυμβητήριο στεγάζονται σε κτιριακό συγκρότημα επί της οδού Γρ. Λαμπράκη. Το δώμα του αποτελεί συνέχεια του τάπητα και είναι βατό επεκτείνοντας οργανικά τους κοινόχρηστους χώρους. Η Αγία Βαρβάρα ξεπροβάλλει μέσα από τον τάπητα. Η μορφή του γηπέδου σηματοδοτείται και αναδεικνύει τον κεντρικό χαρακτήρα του. Στις όψεις του γηπέδου του ΠΑΟΚ προσαρμόζεται μια μεταλλική κατασκευή από φορείς που στηρίζονται στο ανώτερο διάζωμα του γηπέδου και τύνονται με διάτρητη λαμαρίνα αντικαθιστώντας το υπάρχων κιγκλίδωμα. Ο βρεφονηπιακός τοποθετείται σε κενό οικόπεδο στην οδό Αδαμίδου, προκειμένου να ενταχθεί στον αστικό ιστό της γειτονιάς στην οποία αναφέρεται και να αποκτήσει τον αυτόνομο και ελεγχόμενο χαρακτήρα που απαιτείται από το πρόγραμμα του. Ο τάπητας σκίζεται και ξεδιπλώνεται για να δημιουργήσει την είσοδο στον σταθμό και να τον απομονώσει από τον δρόμο «αγκαλιάζοντας» το κτίριο και προστατεύοντάς το.

Βασικές αρχές σχεδιασμού

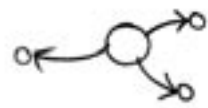

- α) Ενοποίηση
 - Αντιμετώπιση της περιοχής μελέτης καθώς και των ελεύθερων χώρων ή νησίδων πρασίνου περιμετρικά της σε μία ενότητα.
 - Κατάργηση των επιμέρους ορίων ή ανασχεδιασμός τους σε μια νέα συνολική οργάνωση - γεωμετρία, με σκοπό να αρθεί η αποσπασματικότητα των μέχρι τώρα χειρισμών και να προκύψει ένα νέο σύνολο με χαρακτηριστικά ενιαίου οργανισμού.
 - Μετατροπή της οδού Κλεάνθους σε δρόμο ήπιας κυκλοφορίας με μονοδρόμησή της και με ταυτόχρονη μονοδρόμηση σε αντίθετη φορά της οδού Αδαμίδη.

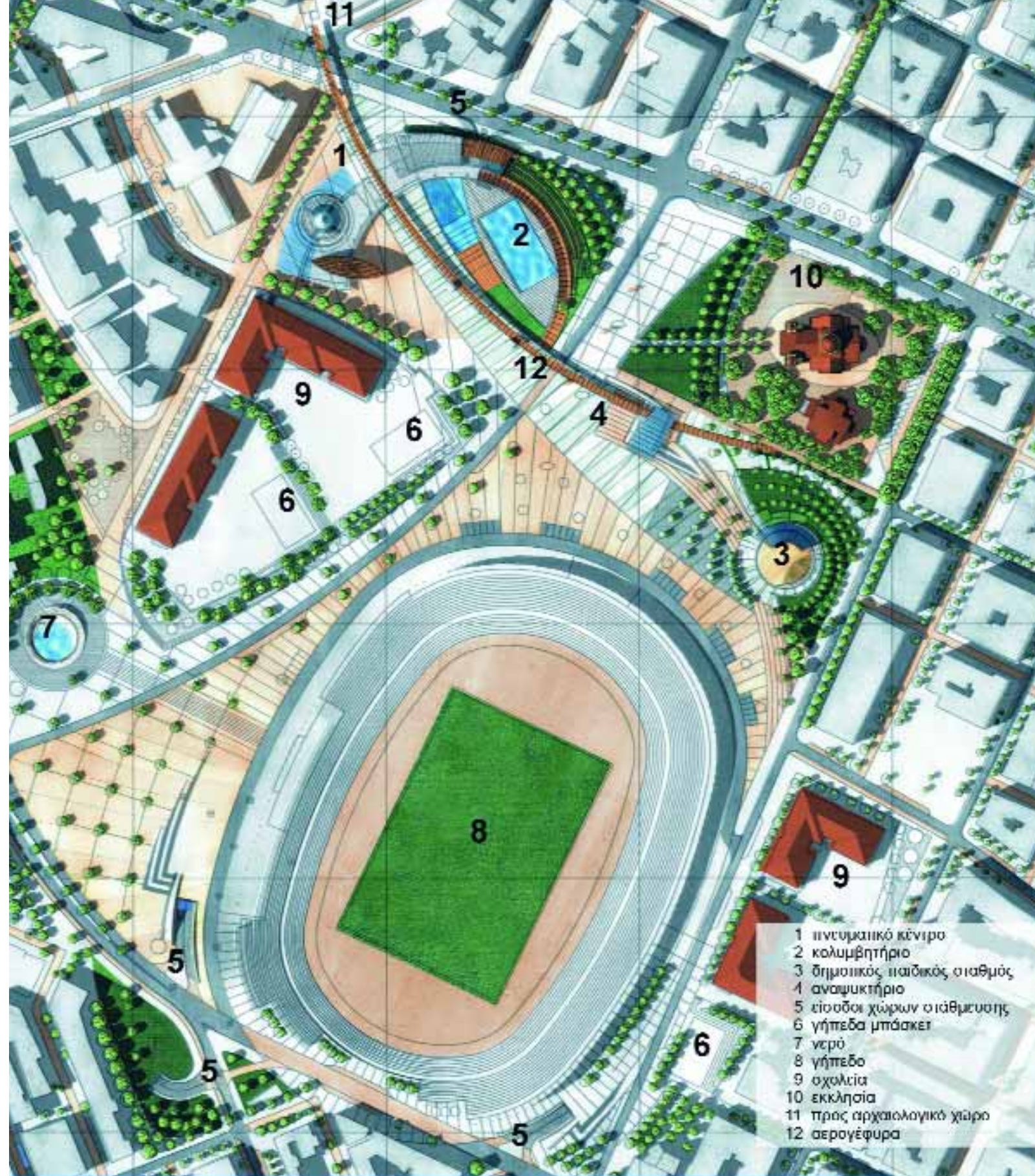
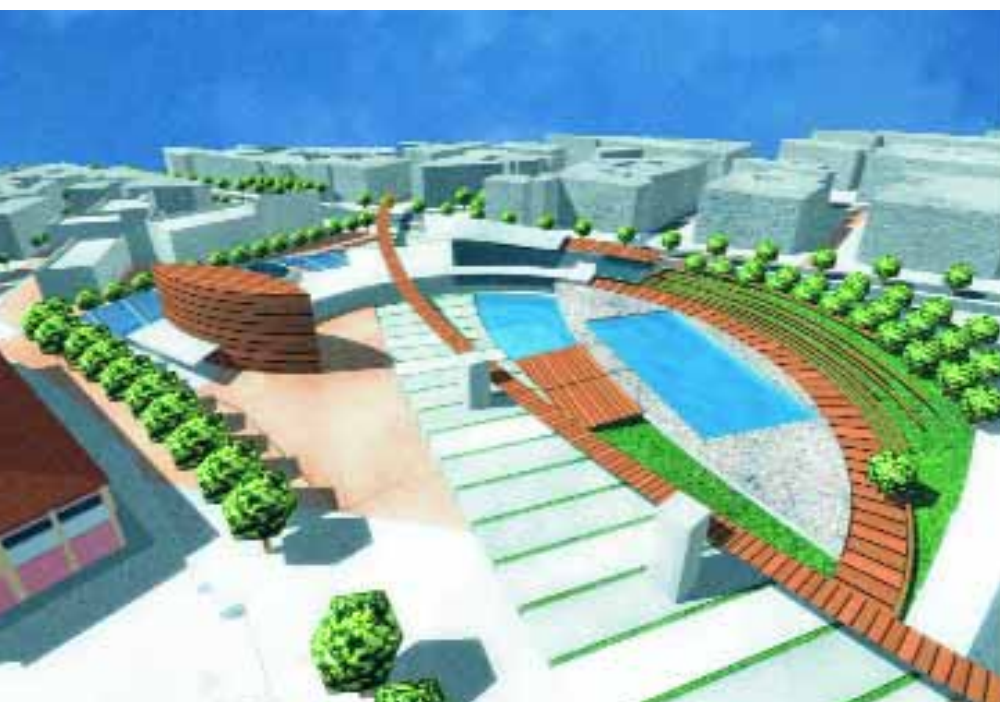
- β) Συγκέντρωση και αξιοποίηση ελεύθερου χώρου
 - Σχεδιασμός των νέων κτιρίων (Πνευ-

ματικού Κέντρου, Παιδικού Σταθμού) με τέτοιο τρόπο, ώστε να αφήσουν τους ελεύθερους χώρους συγκεντρωμένους, κατά το δυνατόν, προς το εσωτερικό της περιοχής μελέτης, καθώς η επεξεργασία του ελεύθερου χώρου θα εντάξει τα επιμέρους στοιχεία, παλιά και νέα (γήπεδο, σχολεία, εκκλησία, ΔΠΚ, ΔΠΣ) σε ένα ενιαίο σύνολο.

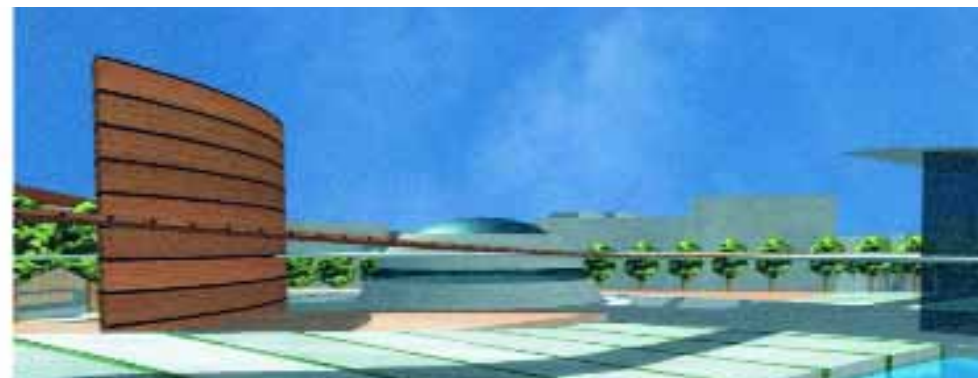

- γ) Συνέχεια και ροή - ανάπτυξη και σύνδεση
 - Επαναφορά του φυσικού ανάγλυφου της περιοχής, ώστε να επιτευχθεί φυσική ομαλότητα και συνέχεια των ελεύθερων χώρων.
 - Διευκόλυνση των κινήσεων των πεζών μέσα από την περιοχή μελέτης.
 - Σύνδεση της περιοχής με τον αστικό ιστό και αναβάθμιση της δυνατότητας πρόσβασης των περιοίκων.
 - Ανάπτυξη των χώρων πρασίνου έξω από τα όρια της περιοχής μελέτης, διεύρυσή τους στον αστικό ιστό, σύνδεση της περιοχής μελέτης με άλλους πόλους (αρχαιολογικός χώρος, ρέμα, ΥΦΑΝΕΤ), δημιουργία δικτύου ελεύθερων χώρων, σε μια προσπάθεια αντιστροφής της διαδικασίας απαξίωσης του αστικού χώρου.

Μελετητές:
 Σειρά Έφη, Τσαούσης Γιώργος, Λεσπουρίδης Σάββας, Μπουτουόδης Γρηγόρης, Τσακμάκης Φώτης, αρχιτέκτονες
Ειδικό συνεργάτες:
 Κωνσταντινίδης Σταύρος, συγκοινωνιολόγος

- 1 πνευματικό κέντρο
- 2 κολυμβητήριο
- 3 δημοτικός παιδικός σταθμός
- 4 αναψυκτήριο
- 5 είσοδοι χώρων οίαθμευσης
- 6 γήπεδα μπάσκετ
- 7 νερό
- 8 γήπεδο
- 9 σχολεία
- 10 εκκλησία
- 11 προς αρχαιολογικό χώρο
- 12 αερογέφυρα

Από την ανάλυση του αστικού ιστού που περιβάλλει την περιοχή μελέτης, προκύπτουν τρεις βασικές κατευθύνσεις για το σχεδιασμό και την ανασυγκρότηση της περιοχής μελέτης:

1. Η σύνδεση της περιοχής με τον αρχαιολογικό χώρο του Λοφίσκου - Τούμπα αλλά και το δάσος στο τέλος της οδού Αγίας Μαρίνας τόσο συμβολικά όσο και αντιληπτικά.
2. Η άρση της ασυνέχειας, του οπτικού και λειτουργικού κενού και η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος, με ανακατανομή λειτουργιών και δραστηριοτήτων.
3. Η περιβαλλοντική αναβάθμιση της περιοχής με την εξασφάλιση ενιαίου και οργανωμένου πνεύμονα πρασίνου στην αποκλειστική χρήση των πεζών.

Γενικές αρχές σύνθεσης - Κύρια στοιχεία σχεδιασμού

Η εφαρμογή των βασικών κατευθύνσεων επιτυγχάνεται μέσω των παρακάτω βασικών στοιχείων σχεδιασμού:

1. Το πρώτο και κυρίαρχο στοιχείο ανασχεδιασμού του χώρου είναι η δημιουργία στην περιοχή που εκτείνεται βορειώς του γηπέδου του ΠΑΟΚ και από τις δύο πλευρές της οδού Κλεάν-

θους τεχνητού λόφου (Τούμπα) ως επέκταση-υπόμνηση της μορφής του γειτονικού αρχαιολογικού χώρου του Λοφίσκου.

2. Πλήρης ενοποίηση όλου του ελεύθερου χώρου με τη δημιουργία ενιαίας έκτασης για χρήση πεζών πάνω από την οδό Κλεάνθους και τους χώρους στάθμευσης που διαμορφώνονται κάτω από τον Λόφο (Τούμπα).

3. Επέκταση-εισαγωγή της χάραξης του αστικού ιστού στην πλευρά της οδού Μ. Ασίας για την οργάνωση του ελεύθερου χώρου της περιοχής (Αλάνα) σε δημόσια πλατεία ως συστατικού στοιχείου και συνέχειας του αστικού ιστού.

4. Δημιουργία στοάς με την αφαίρεση τμήματος του γηπέδου κάτω από τις κερκίδες και επέκταση του αστικού χώρου μέσα στον όγκο του γηπέδου στην πλευρά της οδού Αδαμίδου.

Η σύνθεση των στοιχείων αυτών προσδίδει αφ' ενός τον τελικό χαρακτήρα του χώρου και αφ' ετέρου τον εντάσσει στον περιβάλλοντα αστικό ιστό, με ειδικούς επιμέρους χειρισμούς που εισάγουν και ενισχύουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των περιοχών κατοικίας που περιβάλλουν την περιοχή μελέτης.

Η πρότασή μας στοχεύει στην ανασυγκρότηση της γειτονιάς που περιλαμβάνει την πολυεδομική, κοινωνική και λειτουργική της αναδιοργάνωση και την περιβαλλοντική της αναβάθμιση με οργάνωση του κέντρου και δημιουργία ενιαίου δικτύου κίνησης πεζών, πρασίνου, ελεύθερων χώρων κοινωνικού εξοπλισμού.

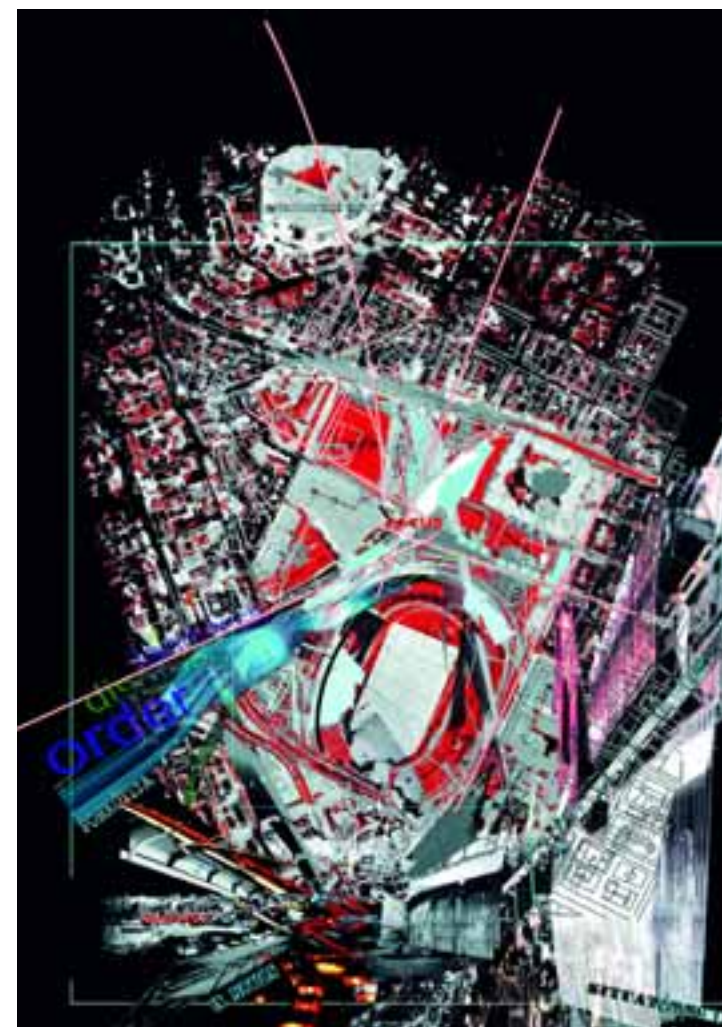
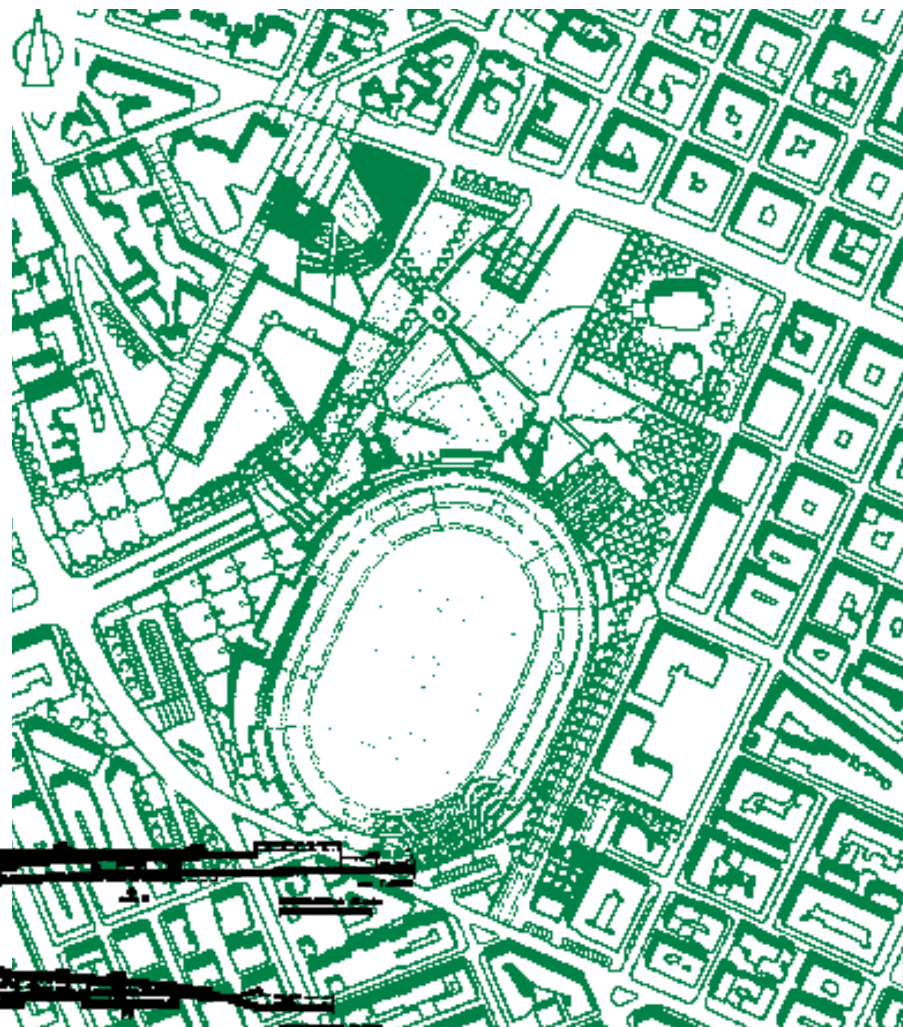
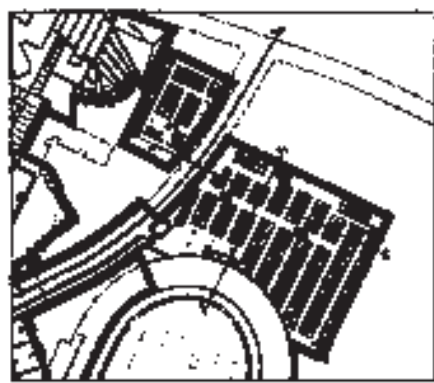
Κομβικό σημείο προβληματισμού αποτέλεσε ο τρόπος ανταπόκρισης του σχεδιασμού στη βασική αρχή της Ενοποίησης των υπαίθριων χώρων και την ανακατανομή λειτουργίας και δραστηριοτήτων, στον ήδη υφιστάμενο ιστό της περιοχής. Η αρχή αυτή, λειτούργησε σαν πρωταρχικό κριτήριο για την επιλογή των διαδρομών της Ενοποίησης, που οδήγησε στην ανάγκη ριζικών μεταβολών της κυκλοφοριακής δομής της περιοχής. Έτσι, υποβιβάζεται η οδός Κλεάνθους και γίνεται υπόγεια αρτηρία μονής κατεύθυνσης, αφήνοντας τον υπέργειο χώρο ανέπαφο από τις οχλούσες χρήσεις, μετασχηματίζοντας τον αυτόματο, σε ενιαίο υπαίθριο χώρο επέμβασης.

Στο σύνολο της διαδρομής αναπτύσσεται μια διαδοχή γραμμικών στοιχείων διαμόρφωσης που αφ' ενός μεν

εξυπηρετούν την κυκλοφορία, αφ' ετέρου δε αποτελούν στάσεις ξεκούρασης των πεζών, παρατήρησης του χώρου, ανταποκρινόμενα κάθε φορά στην ιδιαιτερότητα, αποτελών ενότητων της διαδρομής.

Η πορεία αυτή, ενισχύεται με τη δημιουργία μιας υπόγειας αγοράς, που λειτουργεί με τη μορφή δρόμου-πλατείας. Η υπόγεια αυτή αγορά (3) αποτελεί ουσιαστικά επέκταση της τοπικής αγοράς της Τούμπας, με λειτουργίες που έχουν άμεση σχέση με το Πνευματικό κέντρο (1). Η κίνηση, εντείνεται από την γραμμικότητα του κτιρίου. Στόχος είναι η οργάνωση και η αλληλοδιείσδυση των δραστηριοτήτων, μεταξύ της αγοράς και του πνευματικού κέντρου, που εκτείνονται σε δύο διαφορετικές στάθμες. Η ένταση κορυφώνεται, με την κατασκευή ενός Landmark. Το Landmark, προκειμένου να μην διακόψει την ροικτότητα και το ελεύθερο οπτικό πεδίο προς τον υπαίθριο χώρο, αποτελείται από μια ελαφριά κατασκευή.

Μελετητής:
 Κουμουνδούρου Ευθυμία, αρχιτέκτων
Ειδικό συνεργάτες:
 Πατσιούρα Ζωή, Ραϊδης Δημήτρης

Κύριες αρχές σχεδιασμού

Δημιουργία ενός ισχυρού και ξεκάθαρα συνθετικού στοιχείου που αποτελεί στην ουσία μια ευρεία κύρια ζώνη κίνησης και στάσης πεζών και σκοπό έχει:

- να αποτελέσει ενοποιητικό στοιχείο της σήμερα διασπαρμένης στα τρία περιοχής,
- να εξασφαλίσει σαφείς συνδέσεις των επιμέρους υποενοτήτων της περιοχής μελέτης μεταξύ τους και με τις εκατέρωθεν γειτονίες για πεζούς, ποδήλατα κ.λπ.,
- να αποτελέσει ένα δυνατό στοιχείο πολεοδομικής διάρθρωσης του χώρου, ιεράρχησης των στοιχείων των εντασσόμενων σ' αυτόν λειτουργιών,
- να εντάξει στα νέα δεδομένα μορφοποίησης της περιοχής το μεγάλο

κτιριακό όγκο του γηπέδου του ΠΑΟΚ.

Το στοιχείο αυτό εκφράζεται αρχικά με την αλληλοτομία των δύο κάθετων αξόνων και εν συνεχεία με την ενσωμάτωση των λοιπών χρήσεων και δραστηριοτήτων (πλατεία δημοτικού πνευματικού κέντρου, παιδικός σταθμός, κολυμβητήριο, αθλοπαιδιές, καθιστικά κ.λπ.) σε μια σχέση αρθρωτής ανάπτυξης των χωρικών μορφών, άλλοτε διατηρώντας το στοιχείο της ταύτισης στη διεύθυνση των βασικών αξόνων και άλλοτε με χρήση απόκλισης και σύγκλισης των διευθύνσεων, δημιουργώντας ενδιάμεσα περάσματα προς τις πιο απομακρυσμένες περιμετρικές περιοχές των ορίων της

Στόχος της αρχιτεκτονικής πρότασης

- α. Να ενοποιηθεί η προς μελέτη περιοχή και να απομακρυνθούν τα κάθε είδους τροχοφόρα (κυρίως τα φορτηγά) με τη δημιουργία ικανοποιητικών χώρων στάθμευσης.
- β. Να αποκλειστούν μεγάλης κλίμακας ανακατασκευές στο κτίριο του γηπέδου του ΠΑΟΚ (καμία επέμβαση στον όγκο των κερκίδων).
- γ. Να επιχειρηθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην αστικότητα, στη διατήρηση υφισταμένων χρήσεων αλλά και τον πολλαπλασιασμό τους, την αποκατάσταση και τη δημιουργία, με διάθεση τη διατήρηση της ιστορικότητας της περιοχής και την υπενθύμιση του αρχαιολογικού χώρου (τούμπα, εκκλησία, αλλά και πρόταση με σύγχρονα υλικά).

δ. Να χωροθετηθούν τα νέα κτίρια εγκαταστάσεων έτσι που να μεγιστοποιηθεί ο ελεύθερος κοινόχρηστος χώρος με παράλληλη εκτεταμένη χρήση πρασίνου.

ε. Τον έλεγχο της καταναλισκόμενης ενέργειας στις κτιριακές εγκαταστάσεις.

στ. Την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην αναβίωση της έννοιας της γειτονιάς.

ζ. Την προβολή της αρχαιολογικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

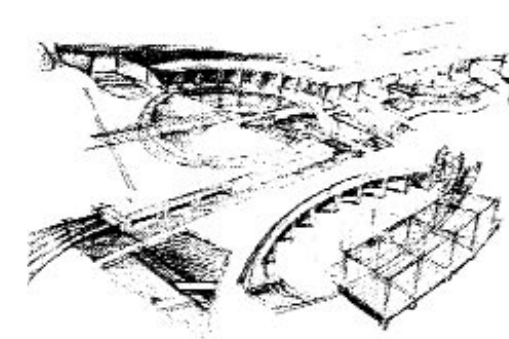
Μελετητές:
Πολυχρονόπουλος Δημήτρης, Σερράος Κώστας, Λεφαντζής Μιχάλης, Φιντικάκη Νίκη-Μαρκέλλα, αρχιτέκτονες
Ειδικός συνεργάτης:
Παπαχατζάκης Κώστας, πολιτικός μηχ.-συγκοινωνιολόγος

Μελετητές:
Βαβύλη Φανή, αν. καθηγήτρια ΑΠΘ· Καραμάνου Ζωή, αν. καθηγήτρια ΑΠΘ· Οικονόμου Ε. Κώστας, αν. καθηγητής ΑΠΘ· Παπαγιαννάκης Μιχάλης, αρχιτέκτονες

Συνεργάτες:
Γκουβούση Σοφία, Καραμήτρου Νιόβη, Κοκαλίδης Παναγιώτης, Λιάπη Μαριάνθη, Μπαζαίου Ναταλία, Νικολακάκη Στέλλα, Οικονόμου Κ. Γιώργος, Παπαχρήστου Τερέζα, Τσιάτσιου Διονυσία, Υφαντή Άννα, φοιτητές της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΑΠΘ

Ειδικόί σύμβουλοι:
Μίντσης Γιώργος, καθηγητής· Μπάσμπας Σωκράτης, λέκτορας· Ταξιλιντάρης Χρήστος, αν. καθηγητής αγρονόμοι-τοπογράφοι συγκοινωνιολόγοι· Οικονόμου Κ. Στάθης, αγρονόμος-τοπογράφος, MSc Environmental engineering Control Management

αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί

**Πανελλήνιος
Αρχιτεκτονικός
Διαγωνισμός
Ιδεών για τον
Κεντρικό
Σταθμό
Υπεραστικών
Λεωφορείων**

Το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών, μετά από πρωτοβουλία του συναδέλφου Υφυπουργού Βουλευτή Αλέκου Βούλγαρη και σε συνεργασία με τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, προκηρήσσει Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Ιδεών για το Κτιριακό Συγκρότημα αφίξεων και αναχωρήσεων των υπεραστικών λεωφορείων στην Αθήνα.
Πληροφορίες: τηλ. 01 6508000

α φ ι έ ρ ω μ α ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις και η «επόμενη μέρα» του Ελληνικού*

του Λουδοβίκου Βασενχόβεν, αρχιτέκτονα-πολεοδόμου, καθ. ΕΜΠ

Η δουλειά την οποία θα σας παρουσιάσω συνοπτικά, είναι προϊόν εργασίας σε ερευνητικό πρόγραμμα του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, η οποία έγινε με ανάθεση του Οργανισμού της Αθήνας. Πρέπει κατ' αρχήν να διευκρινίσω ότι, στο Πολυτεχνείο μελετούμε ήδη εδώ και μερικά χρόνια, με τη μορφή ενός ερευνητικού προγράμματος, το μέλλον του αεροδρομίου του Ελληνικού συνολικά.

Μέχρι στιγμής, έχουν συμπληρωθεί οι δύο πρώτες φάσεις της έρευνας. Η τρίτη φάση εκκρεμεί ακόμη, όμως αυτά για τα οποία θα σας μιλήσω τώρα, αφορούν κυρίως μια εμβόλιμη φάση που είναι η ανάπλαση του τμήματος του αεροδρομίου του Ελληνικού όπου πρόκειται να τοποθετηθούν Ολυμπιακές εγκαταστάσεις, σε σχέση με την παραλία Αγίου Κοσμά και σε σχέση με τον παραλιακό άξονα – το θαλάσσιο μέτωπο στο οποίο αναφέρθηκε ήδη η κα Κυριακού. [βλ. σημείωση] Πρέπει να πω λοιπόν, ότι αυτή και η δουλειά που χωρίζεται σε δύο τμήματα –στο αεροδρόμιο του Ελληνικού και στην παραλιακή ζώνη–, είναι προϊόν βεβαίως ομαδικής δουλειάς με συναδέλφους από το Πολυτεχνείο και άλλους ειδικούς επιστήμονες. Συνεπώς, θα πρέπει να έχετε κατά νουν ότι υπάρχει ένα διαχωρισμός εργασίας, που αφορά στο σύνολο του Ελληνικού γενικότερα και στην περιοχή των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων ειδικότερα.

Για όσους δεν το ξέρουν –και φοβούμαι ότι όσοι δεν το ξέρουν δεν θα έχουν πλέον την ευκαιρία να το δουν ως επιβάτες–, αυτό είναι το αεροδρόμιο του Ελληνικού: εδώ είναι ο διάδρομος προσγειώσεως, το ανατολικό τέρμιναλ –έργο του αρχιτέκτονα Σααρίνεν–, το τέρμιναλ της Ολυμπιακής Αεροπορίας, τα υπόστεγα αεροπλάνων της Ολυμπιακής Αεροπορίας, εδώ επάνω βρίσκεται η βάση της πολεμικής αεροπορίας και οι διάφορες εγκαταστάσεις οι οποίες είχαν εκχωρηθεί από την Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου στο Δήμο Ελληνικού, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκε το αεροδρόμιο και σε άλλους φορείς.

Παρ' όλο που δεν πρόκειται να σας μιλήσω συνολικά για το θέμα της συνολικής μετατροπής του Ελληνικού, θεωρώ σκόπιμο πάντως να υπενθυμίσω ορισμένα πράγματα.

Ο βασικός στόχος μακροπρόθεσμα για το Ελληνικό είναι να γίνει ένα μεγάλο μητροπολιτικό πάρκο πρασίνου, πολιτισμού και αναψυχής με ήπια μορφή ανάπτυξης και φιλικό προς τον επισκέπτη και το περιβάλλον, στο πλαίσιο του οποίου κατ' αρχήν –και με βάση πολύ γενικές εκτιμήσεις που έχουν γίνει ως τώρα–, θα υπάρξει μια έκταση 4000 στρεμμάτων πάρκου, που θα περιλαμβάνει και ορισμένες διάσπαρτες πολιτιστικές δραστηριότητες με μητροπολιτική εμβέλεια που αφορούν στο σύνολο της πρωτεύουσας.

Επίσης, παρά το γεγονός ότι δεν είναι το αντικει-

μενο της σημερινής ομιλίας, θα αναφέρω σε σχέση με το άλλο σκέλος αυτής της εμβόλιμης δουλειάς που κάναμε, ως προς το θαλάσσιο μέτωπο λοιπόν, ότι στόχος μας είναι να αποκατασταθεί η επαφή της δομημένης περιοχής της πόλης με τη θάλασσα. Μιλώ εδώ φυσικά για το κομμάτι το οποίο κοιτάξαμε εμείς κατά κύριο λόγο από τον Άγιο Κοσμά μέχρι το Φλοιάβο, τη δημιουργία μιας αστικής –και τονίζω τη λέξη αστικής– παραλιακής λεωφόρου, η οποία να μην εμποδίζει αυτή την επαφή της πόλης με το θαλάσσιο μέτωπο. Στο πλαίσιο αυτών των στόχων, η επιδίωξη είναι να υπάρξει μια ανάπλαση και ένας ήπιος επανασχεδιασμός της παραλιακής λεωφόρου, ούτως ώστε να διευκολύνεται κατά το δυνατόν η επαφή του πεζού με την παραλία.

Τώρα, έρχομαι στο θέμα των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Η χωροθέτηση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων στις οποίες αναφέρθηκε ήδη η κα Κυριακού –υπενθυμίζω τα γήπεδα μπέηζμπολ, σόφτμπολ, χόκεϊ και άλλα αθλήματα τα οποία τοποθετούνται στα κλειστά υπόστεγα των αεροπλάνων–, έγινε πρωτίστως, για να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων –αυτή ήταν η απόλυτη προτεραιότητα, με βάση πολύ αυστηρές προδιαγραφές, που τέθηκαν από την εταιρεία «Αθήνα 2004»– και δευτερευόντως, για να επιδιώξουμε όσο το δυνατόν όχι μόνο να μην παρακλύσουν αυτές οι εγκαταστάσεις και τα έργα που θα γίνουν τη μελλοντική λειτουργία του πάρκου πρασίνου πολιτισμού και αναψυχής στο Ελληνικό, αλλά να συμβάλλουν αντίθετα στην μεγαλύτερη λειτουργικότητα και ενδεχομένως στην εκτέλεση κάποιων έργων, τα οποία θα έχουν μια μακροπρόθεσμη ωφέλεια την επόμενη ημέρα των αγώνων, όπως αναφέρεται στον τίτλο της ημερίδας.

Ως προς την εξυπηρέτηση των Ολυμπιακών Αγώνων ορισμένα ειδικότερα σημεία αφορούν:

- την εύρεση των καταλλήλων και αναγκαίων επιφανειών για τα γήπεδα των αθλημάτων που ανέφερα ήδη,
- την πρόβλεψη χώρων για τις επιφάνειες προσαρμογής, όπως έχει αποδοθεί στα Ελληνικά ο όρος «over lays» –δεν είμαι σίγουρος εάν η απόδοση είναι ακριβής, αλλά αυτό είναι το γλωσσικό ιδίωμα που έχει επικρατήσει–, την κίνηση του κοινού και τους χώρους εκτόνωσης, την κίνηση των αυτοκινήτων τόσο των θεατών-φιλάθλων, όσο και των διαπιστευμένων εκπροσώπων της Ολυμπιακής οικογένειας,
- την τοποθέτηση σε κατάλληλη θέση των γηπέδων τα οποία ενδέχεται να διατηρηθούν και μετά τους Αγώνες, ούτως ώστε να μην παρακλύουν τη λειτουργία του πάρκου γενικότερα, την εξασφάλιση των χώρων άφιξης των μέσων μεταφοράς του κοινού, των αθλητών και των διαπιστευ-

κάτω: Το Ελληνικό όπως θα διαμορφωθεί για τους Ολυμπιακούς Αγώνες

μένων προσώπων, το συντονισμό με τα απαραίτητα οδικά και αντιπλημμυρικά έργα. Θέλω να σταθώ ιδιαίτερα στο σημείο αυτό, γιατί τα αντιπλημμυρικά έργα είναι ένα πολύ σοβαρό θέμα, το οποίο έτσι κι αλλιώς αντιμετωπίζει ο χώρος, έργα τα οποία θα έπρεπε να γίνουν σε κάθε περίπτωση για τη λειτουργία του μελλοντικού πάρκου.

Άλλα σημεία είναι:

- η ανάδειξη της σχέσης με τον Άγιο Κοσμά για την αξιοποίηση των αθλητικών εγκαταστάσεων που ήδη υπάρχουν εκεί αλλά και για την προσέλευση κοινού στο περιβάλλον της παραλίας του, όπου υπάρχουν και πολύ σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι,
- η χωροθέτηση τμήματος του Χωριού Δημοσιογράφων σε κατάλληλη λειτουργική θέση, ούτως ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και μελλοντικά,
- η δημιουργία συνεδριακών υποδομών, διότι ήδη οι προτάσεις που υπήρχαν από πριν αφορούσαν σε ένα συνεδριακό κέντρο στην περιοχή του ανα-

τολικού τέρμιναλ του Σααρίνεν, υπάρχει μάλιστα και η σκέψη συνεδριακές δραστηριότητες να λειτουργήσουν και κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά υπάρχει ακόμα και το σενάριο να χρησιμοποιήσει το κτίριο για την σύνοδο κορυφής, κατά την περίοδο που η Ελλάδα θα έχει και πάλι την Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 2003, - τέλος, η χάραξη του τραμ, του οποίου ένας κλάδος θα εισέλθει στο Ελληνικό και θα φτάνει μέχρι ένα αμαξοστάσιο που θα βρίσκεται εκεί που σήμερα είναι το αμαξοστάσιο των οχημάτων της Ολυμπιακής Αεροπορίας.

Ως προς τη συμβατότητα με το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του Πάρκου, κατεβλήθη προσπάθεια ούτως ώστε να τοποθετηθούν οι εγκαταστάσεις σε σκληρά εδάφη, να θυσιαστούν δηλαδή όσο το δυνατόν λιγότερο, έστω κι αν οι εγκαταστάσεις αυτές είναι προσωρινές, επιφάνειες κατάλληλες για φύτευση, δεδομένου ότι υπάρχει ένα πρόβλημα εδάφους ήδη στο Ελληνικό.

Υπόμνημα	
—	Υπεραστικό οδικό δίκτυο
—	Πρωτεύον οδικό δίκτυο πρόσβασης
—	Δευτερεύον οδικό δίκτυο πρόσβασης
—	Γραμμή τραμ
—	Δίκτυο πρόσβασης αναπηρικών ποδηλάτων
—	Όριο περιοχής υποστηρικτικών εγκαταστάσεων
—	Περιφέρση ολυμπιακού συγκροτήματος
—	Περιφέρση αθλητικών εγκαταστάσεων
—	Χώρος πρασίνου
—	Χώρος στήριξης διαπιστευμένων δημοσιογράφων
—	Χώρος στάθμευσης ΙΧ - Αποβάσεις λεωφορείων
—	Χώρος κίνησης - στάσης θεατών
—	Βοηθητικές χρήσεις
—	Αθλητικές εγκαταστάσεις
—	Πεζογέφυρα
—	Γήπεδα παραμένοντα μετά το 2004
—	Μόνιμες κερπίδες
—	Νέα κερπίδα υποδομής
—	Κτίρια υποστηρικτικών λειτουργιών (υφιστάμενη κερπίδα υποδομής)
—	Κλειστό Ολυμπιακό Γυμναστήριο Ελληνικού
—	Κέντρο συνεδριακών εκδηλώσεων
—	Εγκαταστάσεις Αγ. Κοσμά
—	FIR - ΥΠΑ
—	Εισόδος θεατών
—	Ελεγχος οχημάτων
—	Στάση λεωφορείων
—	Στάση τραμ
—	Ελευκόδρομο
①	ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΧΟΚΕΪ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
②	ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΠΕΪΖΜΠΟΛ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
③	ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΦΤΜΠΟΛ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
④	ΚΛΕΙΣΤΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

* Το κείμενο αποτελεί προφορική παρέμβαση στην Ημερίδα «Η πορεία των Ολυμπιακών Έργων και η «επόμενη μέρα» των Αγώνων», που διοργανώθηκε από το Τ.Ε.Ε., τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και το Ελληνικό Τμήμα της U.I.A., στην Αθήνα, στο ξενοδοχείο Divani Caravel, στις 2 Απριλίου 2001.

Πάντα σε σχέση με αυτό τον στόχο, μας απασχόλησε η προστασία των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων στην περιοχή του Αγίου Κοσμά και στην περιοχή όπου σήμερα βρίσκονται τα γραφεία της κεντρικής διοίκησης της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας, αλλά και η σύνδεση με την παραλία, αναφέρομαι πάντα σ' αυτή τη φάση βέβαια των Ολυμπιακών έργων, με πεζογέφυρες οι οποίες θα περνάνε πάνω από την Λεωφ. Ποσειδώνος και θα συνδέουν το χώρο του Ελληνικού με το παραλιακό μέτωπο.

Βεβαίως, υπάρχει μακροπρόθεσμα η πρόταση παραλλαγής της χάραξης της Λεωφ. Ποσειδώνος, ούτως ώστε να ταπεινωθεί η στάθμη της και να ενοποιηθεί το έδαφος του πάρκου με την παραλιακή ζώνη, στο μοναδικό σημείο όπου ανοίγει το αεροδρόμιο προς τη θάλασσα, δηλαδή μεταξύ των υποστεγών της Ολυμπιακής Αεροπορίας και της περιοχής κατοικίας του Κάτω Ελληνικού.

Η χρήση, όπως είπα και προηγουμένα, του ανατολικού αεροσταθμού θα είναι για εκθεσιακές-συ-

νεδριακές χρήσεις και η δημιουργία εστιών μέσα στο χώρο, οι οποίες σιγά-σιγά θα συμβάλουν σε μια βαθμιαία -ήδη από την προ-Ολυμπιακή περίοδο- εξοικείωση του κοινού με το νέο Ελληνικό, το χώρο του μελλοντικού πάρκου.

Αυτά απεικονίζονται σε αυτό το σχέδιο, το οποίο βλέπετε στη διαφάνεια: αυτός είναι ο χώρος του Ολυμπιακού συγκροτήματος, είναι τα γήπεδα μπάσκετ, σόφτμπολ και χόκεϊ. Βεβαίως, το κάθε κύριο γήπεδο συνοδεύεται από βοηθητικά γήπεδα προθέρμανσης και προπόνησης. Εδώ είναι τα υπόστεγα της Ολυμπιακής όπου θα εγκατασταθούν δύο ακόμη αθλήματα, το μπάσκετ και ενδεχομένως το μπάσκετ σε προκριματικούς γύρους ή όποια άλλα αθλήματα προκρίνει η εταιρεία «Αθήνα 2004».

Ο ευρύτερος χώρος εγκαταστάσεων περιλαμβάνει όλες τις επιφάνειες προσαρμογής στις οποίες αναφέρθηκαν προηγουμένως, την προσεκτική τοποθέτηση των χώρων στάθμευσης και των οδικών

προσβάσεων, πάντα σύμφωνα με πάρα πολύ αυστηρές προδιαγραφές και οδηγίες της εταιρείας «Αθήνα 2004», διότι πρέπει να γίνεται ένας πολύ προσεκτικός διαχωρισμός κινήσεων μεταξύ των διαπιστευμένων προσώπων, των επισκεπτών, των κριτών, των συνοδών των αθλητικών ομάδων, από τις κινήσεις των φιλάθλων και των οχημάτων μεταφοράς του κοινού.

Επίσης, φαίνονται σ' αυτό το σχέδιο το κέντρο συνεδριακών εκδηλώσεων στο τέρμα και η πιθανότητα τοποθέτησης σ' αυτό το σημείο ενός τμήματος του Χωριού των Δημοσιογράφων, ούτως ώστε να ενταχθεί σε ένα χώρο ανάπτυξης στο άκρο του αεροδρομίου, που μελλοντικά μπορεί να πάρει τη μορφή μιας οικιστικής ανάπτυξης εμπορικού χαρακτήρα, η οποία θα χρησιμεύσει για τη χρηματοδότηση του έργου.

Ο επόμενο σχέδιο περιέχει τις ίδιες πληροφορίες, αλλά αναφέρεται ειδικότερα στα οδικά και στα αντιπλημμυρικά έργα όπως είπα, υπάρχει ένας προσεκτικός σχεδιασμός των αξόνων κυκλοφορίας και έξω από το χώρο του αεροδρομίου και μέσα. Συνοπτικά, ο παραλιακός άξονας παραμένει στη γνωστή του μορφή, τουλάχιστον μέχρι τους Ολυμπιακούς Αγώνες, και θα έχει μια ρύθμιση κυκλοφορίας τέτοια που να μειώνονται οι αριστερόστροφες κινήσεις και να γίνει πιο προσιτός στον πεζό. Θα υπάρχουν πάντως εισόδους προς το Ολυμπιακό συγκρότημα σ' αυτό το σημείο δηλαδή, στη γωνία των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, στο σημείο που υπάρχει η μεγάλη πεζογέφυρα ως κύρια είσοδος των πεζών, αλλά και σε άλλα σημεία και, βεβαίως, σύμφωνα με σχεδιασμό που ζήτησε η εταιρεία «Αθήνα 2004», θα χρησιμοποιηθεί και ο κόμβος ο οποίος σχεδιάζεται ανεξάρτητα για τη διασταύρωση των Λεωφ. Αλίμου και Ποσειδώνος, ούτως ώστε και από κει να υπάρξει μια είσοδος προς τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις.

Όσον αφορά τα υδραυλικά έργα, προβλέπεται μια αντιπλημμυρική τάφρος κατά μήκος του βορείου ορίου του αεροδρομίου, που ακολουθεί το ρέμα Τράχωνες, δύο αγωγοί ομβρίων -ο ένας, περίπου παράλληλα με την αντιπλημμυρική τάφρο και ο άλλος, στο κατάντι του σημερινού διαδρόμου προσεγείωσης και διάφορα άλλα επιμέρους έργα, περιλαμβανομένου κι ενός έργου το οποίο εντάσσεται μελλοντικά στο σχεδιασμό του πάρκου - μια τεχνητή λίμνη που θα λειτουργεί και ως σημειακός αντιπλημμυρικός ταμιευτήρας.

Συνοπτικά, τα πλεονεκτήματα αυτής της χωροθέτησης των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων ήταν ότι προσφέρουν τη δυνατότητα διευκόλυνσης ενιαίας διαχείρισης, φύλαξης και ασφάλειας του χώρου, που αποτελεί μια πολύ σκληρή προδιαγραφή, τη δυνατότητα λειτουργίας ενός ενιαίου εργοταξίου κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των έργων, την αξιοποίηση των κτιρίων της Ολυμπιακής και του σταθμού Κάργκο που βρίσκεται πάνω από το Ολυμπιακό συγκρότημα για βοηθητικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, την εγγύτητα προς τους οδικούς άξονες Ποσειδώνος και Αλίμου, την ευκολία πρόσβασης και οπωσδήποτε την εγγύτητα προς τον πόλο του Ολυμπιακού Ιστιοπλοϊκού κέντρου του Αγίου Κοσμά.

Δεν χρειάζεται νομίζω να επαναλάβω τα κύρια χαρακτηριστικά της πρότασης, λίγο-πολύ αυτά αντιστοιχούν προς τους στόχους τους οποίους ήδη περιέγραψα: στη χωροθέτηση των γηπέδων, στον ευρύτερο χώρο που εμπεριέχει το Ολυμπιακό συγκρότημα για βοηθητικές εγκαταστάσεις, στην προστασία των εδαφών τα οποία έχουν μια αυξημένη καταλληλότητα για φυτεύσεις, στο Media

Center και στο Media Village, στη χρήση του ανατολικού αεροσταθμού, στο δευτερεύον δίκτυο, στην πεζογέφυρα η οποία θα επιτρέψει σε πρώτη φάση τη σύνδεση του χώρου με την παραλία.

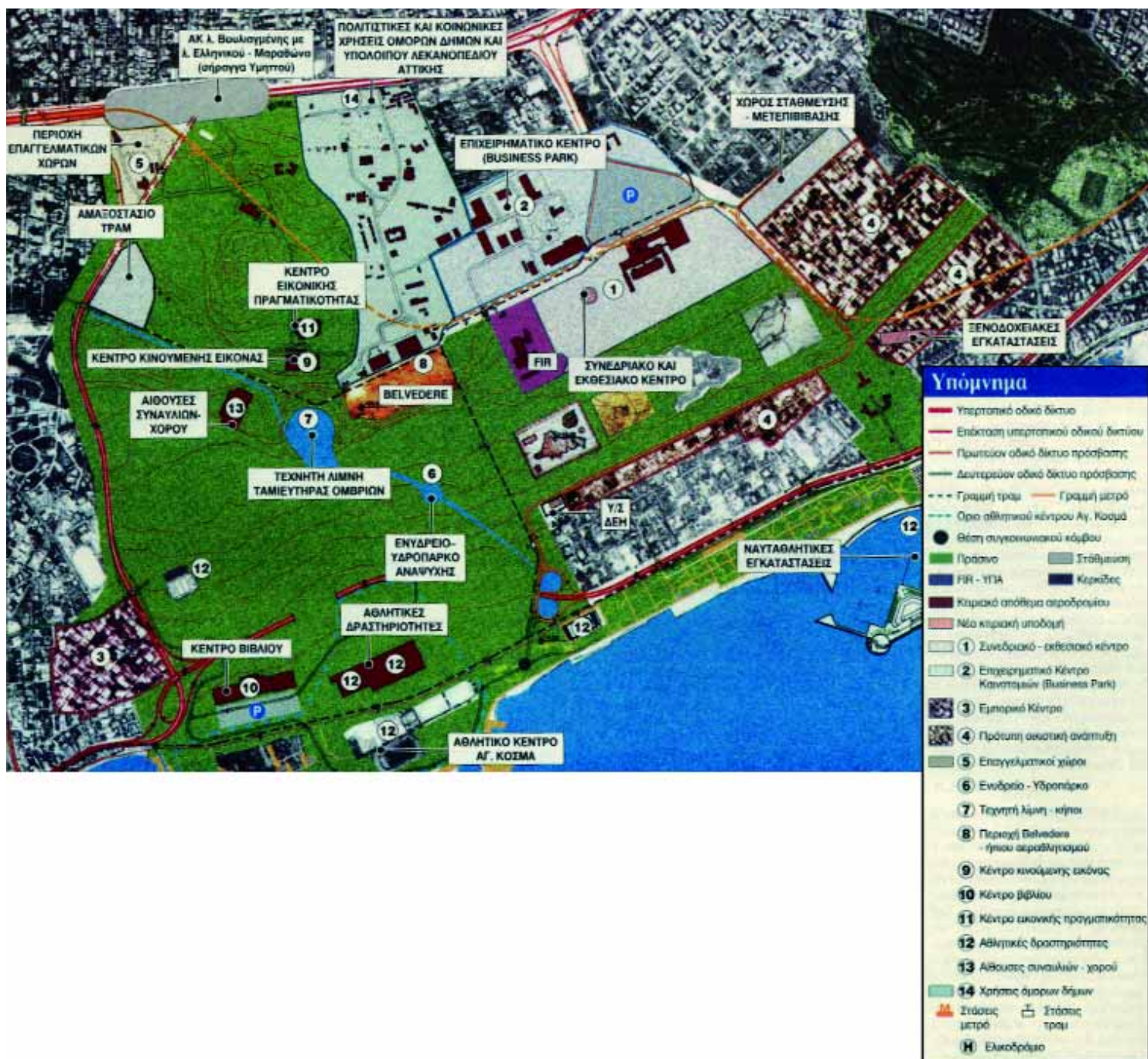
Ξαναθυμίζω ποιες είναι οι αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί από την αρμόδια διυπουργική επιτροπή: το κλείσιμο του διαδρόμου προσεγείωσης το Γενάρη του 2002 -το ανέφερε πριν νομίζω και ο κ. Καρτάλης-, τη διακοπή της λειτουργίας του εργοστασίου επισκευής αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας το Γενάρη του 2003, τη μεταφορά λειτουργιών της Γενικής Αεροπορίας σε άλλο αεροδρόμιο και επίσης το ίδιο για τα εναέρια μέσα διάσωσης, τα οποία απ' ό,τι ξέρω θα φιλοξενηθούν στα Σπάτα.

Νομίζω ότι δεδομένου του περιορισμένου χρόνου, δεν υπάρχει λόγος να αναφερθώ με περισσότερη λεπτομέρεια στα συμμετοχικά έργα: επαναλαμβάνω πάντως, ότι από την άποψη των οδικών έργων, το πνεύμα είναι ότι και γίνεται κατά το δυνατόν μια σύνδεση με άξονες μεγάλης παροχής κυκλοφοριακής και παροχευτικής ικανότητας, αλλά αποφεύγεται συστηματικά η διέλευση οδικών αξόνων, δηλαδή διαπερνών κινήσεων μέσα από το χώρο του αεροδρομίου, καθότι θέλουμε να διαφυλάξουμε την ενότητα του πάρκου για το μέλλον. Φυσικά θα υπάρξουν κάποιες οδικές προσβάσεις προς τα Ολυμπιακά έργα, οι οποίες ενδεχομένως θα πρέπει μελλοντικά να αποξηλωθούν.

Αν μπορώ να συνοψίσω με δύο λόγια το πνεύμα της έρευνας αυτής της εμβόλιμης φάσης, ήταν να προσαρμοστεί όσο το δυνατόν η επιταγή της τοποθέτησης των Ολυμπιακών Έργων στο Ελληνικό και να συμφιλιωθεί με τις μελλοντικές χρήσεις του αεροδρομίου ως πάρκου πρασίνου και πολιτισμού.

Σημείωση

Πριν τον ομιλητή, η κ. Κυριακού, Διευθύντρια της Ειδικής Υπηρεσίας Δημοσίων Έργων «Ολυμπιακά Έργα 2004» από πλευράς Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., που συστάθηκε βάση του Προεδρικού Διατάγματος 158/2000, με σκοπό τη μελέτη και κατασκευή των εξής Ολυμπιακών Έργων που θα εξυπηρετήσουν τις αθλητικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες για τους ΟΑ του 2004 (Ολυμπιακό Κέντρο Κωπηλασίας Κανώ-Καγιάκ στο Σχοινιά Μαραθώνα, Ολυμπιακό Κέντρο Κανώ-Σλάλομ στο Ριζάρι Μαραθώνα, Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας στον Άγιο Κοσμά, Ολυμπιακή εγκατάσταση μπιτς βόλεϊ στο Φαληρικό Όρμο και Ολυμπιακές εγκαταστάσεις μπίτζμπολ, σόφτμπολ, χόκεϊ στο Ελληνικό), παρουσίασε συνοπτικά τα έργα.

Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού

Δήμοι Αλίμου, Αργυρούπολης, Γλυφάδας, Ελληνικού

Με τη μετεγκατάσταση του αεροδρομίου απελευθερώνεται έκταση 4.860 στρεμμάτων.

Σε αυτήν περιλαμβάνονται οι εκτάσεις της πρώην Αμερικανικής Βάσης και τις εκτάσεις που καταλαμβάνει σήμερα η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία.

Η χρησιμοποίηση αυτών των εκτάσεων για την ανακούφιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων της πόλης αποτελεί μοναδική ευκαιρία. Επίσης μοναδική είναι η ευκαιρία για την πόλη να εξοπλισθεί με ένα αντάξιο για την ιστορία της Μητροπολιτικό Πάρκο που θα σηματοδοτήσει την πολεοδομική εξέλιξή της, στον 21ο αιώνα.

Κύριο στοιχείο του Πάρκου, η δημιουργία ενός φυσικού περιβάλλοντος μέσα στην πόλη που απευθύνεται στο σύνολο των κατοίκων της, δηλαδή αυτό που ονομάζουμε Μητροπολιτικό Πάρκο και που εμπλουτίζεται με ένα ευρύ φάσμα συμβατών δραστηριοτήτων.

Η Αθήνα δεν διαθέτει σήμερα και δεν διέθετε ποτέ ένα τέτοιο Πάρκο.

Η παλαιότητα της Πόλης, η διαχρονική εκμετάλλευση του λεκανοπεδίου της Αττικής πρώτα ως γεωργική γη και στη σύγχρονη ιστορία της πόλης ως οικοπεδική γη, οδήγησε στην εξαφάνιση του φυσικού στοιχείου περιβάλλοντος, την αλλοίωση του τοπίου, την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις τα βασιλικά δάση κυνηγιού έδωσαν τη θέση τους στα αντίστοιχα Μητροπολιτικά Πάρκα η έκταση των οποίων είναι συνήθως μεγαλύτερη αυτής του Ελληνικού. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το Παρίσι στην άμεση περιφέρεια της πόλης και σε απόσταση μικρότερη από αυτήν που χωρίζει το Ελληνικό από το κέντρο της πόλης διαθέτει δύο Πάρκα (Boulogne και Vincennes) 7.000 & 7.500 στρέμματα αντίστοιχα, αντί των 4.900 του χώρου του αεροδρομίου στο σύνολό του.

Για τη χρησιμοποίηση αυτής της έκτασης μετά την αποχώρηση του αεροδρομίου, κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις. Στο σύνολο τους υιοθετούσαν τη δημιουργία μιας σημαντικής έκτασης (φυσικής), αλλά οι προτάσεις εμπειρείχαν και άλλες χρήσεις που επέκτειναν την πόλη στο χώρο του αεροδρομίου μειώνοντας αντίστοιχα τις εκτάσεις του Πάρκου. Ο μακρύς κατάλογος αυτών των χρήσεων (ανάπτυξη κατοικίας, ανάπτυξη χώρων γραφείων, εμπορικές χρήσεις, διατήρηση του αεροδρομίου για ιδιωτικές πτήσεις, κ.ά.) δεν απαντά στα μείζονα προβλήματα της πόλης.

Το μείζον πρόβλημα της Αθήνας είναι το υποβαθμισμένο πολεοδομικό της περιβάλλον και οι σημαντικές ελλείψεις σε ελεύθερους χώρους τοπικούς, υπερτοπικούς και μητροπολιτικού. Η Αθήνα είναι η ευρωπαϊκή πρωτεύουσα με τους

λιγότερους χώρους πρασίνου ανά κάτοικο. Μόλις 2,5 τ.μ. ανά κάτοικο ενώ, αντίστοιχα στη Βιέννη είναι 15, στο Λονδίνο, στο Παρίσι 8,5 στη Σόφια 15, κ.λπ.

Η ανάπτυξη κατοικίας ή οικονομικών χρήσεων δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της πόλης. Τα επόμενα χρόνια θα δημιουργηθούν (μεγάλης έκτασης) νέες εκτάσεις κατοικίας αλλά και οικονομικών δραστηριοτήτων όπως για το Ολυμπιακό Χωριό, τα περίπου 100.000 στρέμματα που εντάχθηκαν στα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια στα Μεσόγεια αλλά και η συνεχιζόμενη ανοικοδόμηση στις περιοχές της Αθήνας που δεν έχουν ακόμη κορεσθεί και οι νοτιοανατολικοί Δήμοι που περιβάλλουν το αεροδρόμιο ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

Είναι κατανοητό, ότι η ανάπτυξη χρήσεων κατοικίας και οικονομικών δραστηριοτήτων αποσκοπεί στην εξοικονόμηση κεφαλαίων για την πολιτεία που όπως δηλώνεται θα επενδυθούν στην ίδια την πόλη. Όμως η υποβάθμιση της σημασίας και του ρόλου του Μητροπολιτικού Πάρκου με τη μείωση της έκτασής του ή των δραστηριοτήτων του για την αναβάθμιση της πόλης με επιμέρους πολεοδομικές παρεμβάσεις αποτελεί σχήμα οξύμωρο.

Στην πρόταση που παρουσιάζεται κύρια επιλογή σχεδιασμού αποτέλεσε η μείωση του κόστους υλοποίησης του έργου, δηλαδή αν και θα λειτουργούσε ευεργετικά καθώς θα συνέδεε άμεσα το Πάρκο και το παραλιακό μέτωπο δεν προτείνεται η υπογειοποίηση της παραλιακής, όπως επίσης αξιοποιούνται τα υφιστάμενα κτίρια αντί να προτείνεται η αντικατάστασή τους.

Σε αυτή τη χρονική στιγμή κρίνεται σημαντικό το Πάρκο να διατηρήσει την έκτασή του και σύν τω χρόνω η κοινωνία να το εξελίσει και να το βελτιώνει.

Η κλίμακα του Πάρκου έχει ιδιαίτερη σημασία στην υλοποίησή του και την επιτυχία του. Τα 4.900 στρέμματα αποτελούν ένα ικανοποιητικό μέγεθος για Μητροπολιτικό Πάρκο χωρίς όμως να θεωρείται υπερβολικό. Είναι αντίστοιχης έκτασης με τα ευρωπαϊκά πάρκα αλλά σαφώς δεν θα είναι από τα μεγαλύτερα. Η δημιουργία φυσικού περιβάλλοντος, ο Μητροπολιτικός χαρακτήρας του αλλά και ο εμπλουτισμός του Πάρκου με χρήσεις πολιτιστικές και γενικότερα λειτουργίες ελεύθερου χρόνου, απαιτούν αυτήν την κλίμακα της έκτασης.

Κύριο στοιχείο αναψυχής όπως οφείλεται σ' ένα Μητροπολιτικό Πάρκο είναι τα στοιχεία της φύσης που καλούνται ν' αναπτυχθούν και να συνυπάρξουν μέσα στην πόλη. Για αυτό και η ανάγκη για ενιαία και μεγάλη έκταση, που είναι απαραίτητη για τη δημιουργία αυτού του περιβάλλοντος.

Η θέση του Πάρκου δεν ταυτίζεται με την ενότητα της πόλης στην οποία εντάσσεται. Το Πάρκο ανήκει στο σύνολο της πόλης, απευθύνεται στο σύνολο των κατοίκων της, αντιπροσωπεύει την πρωτεύουσα και τη χώρα στην διεθνή κοινότητα, εκπέμπει έννοιες και αξίες διαβίωσης και αντιμετώπισης της φύσης από την κοινωνία που το σχεδιάζει και το υλοποιεί.

Το Μητροπολιτικό Πάρκο του Ελληνικού διαθέτει το σημαντικό πλεονέκτημα να γειτνιάζει άμεσα με ελεύθερες εκτάσεις του παραλιακού μετώπου της πόλης.

Οι παραλιακές εκτάσεις επιτρέπουν τη σύνδεση του Πάρκου με τη θάλασσα τη διερεύνηση του χαρακτήρα του και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων συναφών με αυτήν.

Κύρια επιλογή της παρούσας πρότασης, είναι ο εμπλουτισμός του Μητροπολιτικού Πάρκου με ένα ευρύ σύνολο δραστηριοτήτων «ελεύθερου χρόνου» συμβατών με τον κύριο χαρακτήρα του που είναι η οικολογική αποκατάσταση του χώρου και η ανάπτυξη ενός φυσικού τοπίου μέσα στην πόλη.

Η εκλογή αυτής της λειτουργίας ως πλαισίου για την ανάπτυξη επιμέρους δραστηριοτήτων, στοχεύει στην αύξηση των επιλογών για τους επισκέπτες του Πάρκου, στοχεύει να δημιουργήσει ένα χώρο πολυεπιλογικό, πολυσυλλεκτικό, ευχάριστο και ελκυστικό για το σύνολο των κατοίκων της πόλης.

Τελικός σκοπός της επιλογής των δραστηριοτήτων είναι ο επισκέπτης να παραμένει στο χώρο για μακρό χρονικό διάστημα απολαμβάνοντας τις φυσικές του ενότητες περπατώντας, κάνοντας ποδήλατο ή ακόμη ιππασία, παρακολουθώντας πολιτιστικές ή καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, κολυμπώντας στις αμμουδιές της παραλιακής του ζώνης ή τις πισίνες που δημιουργούνται, μαθαίνοντας ιστιοπλοία, συνοδεύοντας τα παιδιά στις ειδικές ενότητες παιδικής αναψυχής, να αθληθεί ή γευματίσει σε ένα από τα εστιατόρια που θα βρίσκονται στις εκτάσεις που θα βρίσκονται στις εκτάσεις του Μητροπολιτικού Πάρκου.

Η πρόταση που περιγράφεται, ακολουθεί επακριβώς τους τρεις βασικούς άξονες χρήσεων που εξ' αρχής τέθηκαν από τους τέσσερις Δήμους που περιβάλλουν το αεροδρόμιο: πράσινο, πολιτισμός, αναψυχή, λειτουργίες που συνθέτουν αυτό που ονομάζουμε Μητροπολιτικό Πάρκο.

Είναι φανερό ότι η έκταση και η σημασία του χώρου, οι σημαντικές ελλείψεις σε κοινωνική υποδομή, στο σύνολο του Λεκανοπεδίου, η ανάγκη οργάνωσης και ενίσχυσης του τριτογενή τομέα, αλλά και η υποχρέωση μέρος των έργων και η συνολική του λειτουργία να αυτοχρηματοδοτούνται, μπορούν να οδηγήσουν και σε άλλες επιλογές. Με την έννοια αυτή η πρόταση που ακολουθεί δεν αποτελεί ένα τελικό, οριστικό και άκαμπτο πλαίσιο σχεδιασμού. Αντίθετα στοχεύει να αποτελέσει το έναυσμα ενός διαλόγου, που θα οδηγήσει στον τελικό σχεδιασμό και την υλοποίηση του Πάρκου. Ο διάλογος αυτός πρέπει να ξεκινήσει από την πολιτεία, την τοπική αυτοδιοίκηση, την επιστημονική κοινότητα και να διευρυνθεί στο σύνολο της κοινωνίας που θα είναι και ο τελικός χρήστης του Πάρκου.

Η πρόταση που παρουσιάζουμε θέλουμε να δώσει ζωή στην έννοια του Μητροπολιτικού Πάρ-

κου, να κεντρίσει τους πολίτες να φαντασθούν και να προσμένουν την υλοποίηση του έργου, για αναβάθμιση της πόλης τους, αλλά και της καθημερινής τους ζωής.

Επιμέρους Ενότητες - δραστηριότητες

Το Πάρκο στο σύνολό του επιμερίζεται σε ενότητες δραστηριοτήτων.

Η κεντρική και μεγαλύτερη ενότητα αποτελεί το αμιγώς φυσικό τμήμα του. Περιφερειακά αναπτύσσονται δραστηριότητες που στεγάζονται τα κτίρια που βρίσκονται σήμερα στο χώρο του αεροδρομίου. Οι περιφερειακές ενότητες δημιουργούν τις ζώνες σταδιακής μετάβασης της πόλης προς το φυσικό τμήμα.

Η περιφερειακή χωροθέτηση δραστηριοτήτων που ελκύουν μετακινήσεις, συμβαδίζει με την καλή κυκλοφοριακή και συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση του Πάρκου.

Δεν προτείνεται παρά σημειακά η ανάπτυξη νέων κτιρίων στο χώρο του αεροδρομίου. Το υφιστάμενο κτιριακό απόθεμα κρίνεται ήδη, σημαντικό. Προτείνεται η εναλλακτική αντικατάσταση κτιρίων, περίπτωση Μουσείου Θαλάσσιας Φυσικής Ιστορίας αντί της κατασκευής βάσης της Ολυμπιακής και εφ' όσον προκριθεί η χωροθέτηση του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης τότε προτείνεται να δημιουργηθεί ένα νέο κτίριο για να στεγάσει αυτήν την δραστηριότητα.

ΔΑΣΟΣ

Αποτελεί τη σημαντικότερη ενότητα του Πάρκου και καταλαμβάνει το κεντρικό χώρο της έκτασης. Η διαφοροποίηση αυτής της ενότητας δεν είναι σαφής καθώς στόχος του Πάρκου είναι το δάσος και γενικότερα το φυτικό στοιχείο να διαχέεται στο σύνολο των επιμέρους ενότητων.

Ο σχεδιασμός της καρδιάς του Πάρκου αποφεύγει τα γεωμετρικά σχήματα με τους μεγάλους άξονες προοπτικής που κυριάρχησαν στα πάρκα του 19ου αιώνα. Προκρίνεται το τυχαίο που απορρέει από πορείες στο χώρο που συνδέουν πόλους, εισόδους, σημεία ενδιαφέροντος, ή περιφερειακές οικιστικές ενότητες.

Ζητείται δημιουργία συνθέσεων με βάση φυτικά είδη που ευδοκίμουν στην Αττική γη. Το ίδιο το Αττικό τοπίο, αποτελεί πηγή έμπνευσης για το Πάρκο, αλλά ο στόχος των διαμορφώσεων του τοπίου δεν είναι η αναπαραγωγή του στο σύνολο της έκτασης. Ζητείται η ταύτιση της κεντρικής ενότητας με το πλέον φυσικό τμήμα του Πάρκου και η ανάπτυξη των δένδων σε μορφή δάσους. Οι συστάδες των δένδρων αντιπαράτιθονται με ξέφωτα και πορείες.

Φυτικά είδη

Τα φυτικά είδη που χρησιμοποιούνται είναι αυτά που ευδοκίμουν στην Αττική και αντέχουν στις ξηροθερμικές συνθήκες. Η ποικιλία είναι ιδιαίτερα μεγάλη ώστε να επιτρέπει τη δημιουργία συνθέσεων στο χώρο.

Σε συγκεκριμένες εκτάσεις του Πάρκου αναπτύσσονται ενότητες θεματικών κήπων όπως: συνθέσεις κάκτων, Βοτανικός κήπος - αρωματικά φυτά, χρωματικές συνθέσεις τεσσάρων εποχών, βραχόκηπος, διεθνείς τεχντροπίες, γαλλικός κήπος, αγγλικός, ιταλικός κ.λπ.

Στοιχεία νερού

Το υδατικό ισοζύγιο στο Πάρκο αποτελεί ιδιαίτερο κεφάλαιο. Το Πάρκο ιδίως για την ανάπτυξη, χρειάζεται σημαντικές ποσότητες νερού και στόχος είναι η υδατική επάρκεια. Η περιοχή του Ελληνικού διαθέτει υπόγεια ύδατα που ανήκουν στην ευρύτερη υδρολεκάνη του Υμητού – νότιου λεκανοπεδίου. Δύο ρέματα καταλήγουν στη θάλασσα σήμερα, στα βόρεια και νότια του Πάρκου. Σημαντικές ποσότητες νερού λόγω των εκτεταμένων ασφαλτοστρώσεων του αεροδρομίου καταλήγουν στη θάλασσα.

Οι δύο λίμνες που δημιουργούνται στο Πάρκο, στόχο έχουν να αποτελέσουν δυναμικά στοιχεία του τοπίου αλλά και να αυξήσουν τα αποθέματα συγκεντρώνοντας τα νερά της βροχής. Παραδοσιακά στην περιοχή το ποτιστικό σύστημα βασιζόταν στην αιολική ενέργεια με ανεμόμυλους που αντλούσαν το νερό και στέρνες. Ποτιστικά κανάλια διοχέτευαν το νερό στα δένδρα. Εμπλουτισμός του υδροφόρου ορίζοντα του Πάρκου, χρησιμοποίηση αιολικής ενέργειας για άντλησή του σε κανάλια νερού που πέρα από τη λειτουργική και οικολογική διάσταση, προσφέρουν σημεία ενδιαφέροντος στον επισκέπτη του Πάρκου και δροσιάς στις ζεστές καλοκαιρινές μέρες.

Τοπόσημα

Το φυσικό στοιχείο της κεντρικής ενότητας, συνδυάζεται με την υιοθέτηση ενός κανάβου 150 επί 150 μέτρων που συναντάται σε όλο το Πάρκο. Ο κανάβος αυτός λειτουργεί ως βοήθημα προσανατολισμού αλλά και εμπλουτισμού του Πάρκου με στοιχεία ενδιαφέροντος για τον περιηγητή. Ως τοπόσημα χρησιμοποιούνται μια ποικιλία στοιχείων που άλλοτε συνιστούν λειτουργικά στοιχεία, άλλοτε τονίζουν τις εκπλήξεις στο χώρο. Ενδεικτικά αναφέρονται, σύγχρονα γλυπτά προς την ενότητα των πολιτιστικών, παλιά αεροπλάνα προς το μουσείο αεροπορίας, μιμήσεις κτισμάτων της δεκαετίας του '30 και ανεμόμυλοι και στέρνες ποτίσματος που υπήρχαν στο χώρο πριν τις απαλλοτριώσεις των διαδοχικών επεκτάσεων του αεροδρομίου κ.λπ.

Αγρόκτημα

Το αγροτικό στοιχείο αποτελεί κύρια μορφή του Αττικού τοπίου. Οι εκτάσεις των αγροτικών καλλιεργειών που χωροθετούνται στο νότιο τμήμα της κεντρικής ενότητας καλύπτουν δύο ιδέες. Η πρώτη αναφέρεται σε θέματα σύνθεσης τοπίου, γεωργικό Αττικό σε αρμονία με το δασικό. Η δεύτερη αναφέρεται στην εκπαιδευτική σκοπιά με κατεύθυνση την προσέγγιση του νεανικού αστικού πληθυσμού με τις ασχολίες της αγροτικής υπαίθρου.

Ιππικός όμιλος

Η δημιουργία του σχετίζεται άμεσα με το πλατύ κοινό, δηλαδή το σύνολο των επισκεπτών του Πάρκου ή τουλάχιστον στους τολμηρούς. Παράλληλα, αποτελεί μέσο επίσκεψης στο Πάρκο καθώς ειδικές πορείες μέσα σ' αυτό επιτρέπουν στους επισκέπτες να περιηγηθούν.

Παιδική αναψυχή

Δύο ενότητες προορίζονται στην παιδική αναψυχή. Η πρώτη χωροθετείται στο βορειοανατολικό

άκρο του Πάρκου και λειτουργεί ως Λούνα Πάρκ. Η δεύτερη ενότητα χωροθετείται επίσης στο βόρειο τμήμα του Πάρκου κοντά στις πολιτιστικές εγκαταστάσεις, στην αρχή του δάσους. Η ενότητα αυτή είναι ηπιότερης μορφής σε σχέση με την πρώτη και συνδυάζεται τόσο με τον πολιτιστικό χαρακτήρα της γειτονικής ενότητας, όσο και με το φυσικό στοιχείο που πρεσβεύει η κεντρική ενότητα του Πάρκου.

Χώρος πισίνας

Το Μητροπολιτικό Πάρκο σε συνδυασμό με την παραλιακή έκταση, προσφέρει τη δυνατότητα κολλύμβησης στους επισκέπτες του. Παράλληλα, κατασκευάζονται πισίνες αναψυχής ή μία στον νυν χώρο της ελληνικής βάσης η δεύτερη στην παραλιακή ζώνη.

Πανόραμα

Ανάγλυφο – λόφος που αξιοποιείται ως σημείο θέας. Κατασκευάζονται κτίρια εστίασης, εστιατόρια, αναψυκτήρια.

Καλλιτεχνικές εκδηλώσεις

Το Μητροπολιτικό Πάρκο παρέχει σημαντικό χώρο για υπαίθριες και στεγασμένες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μουσικής, θεάτρου, χώρου κ.λπ. Η καλή κυκλοφοριακή και συγκοινωνιακή σύνδεση καθώς και οι σημαντικές εκτάσεις χώρων στάθμευσης αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα για τη δημιουργία αυτών των εγκαταστάσεων.

Στις εκτάσεις της ελληνικής βάσης υπάρχουν σήμερα υπόστεγα αεροπλάνων που ανακτώνται και διαμορφώνονται κατάλληλα για να στεγάσουν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.

Πρόσθετα δημιουργούνται δύο υπαίθριοι χώροι καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Ο πρώτος εν είδει θεάτρου διαμορφώνεται στα πρηνή του λόφου που χωρίζουν την ενότητα των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων από τις υφιστάμενες εγκαταστάσεις τεχνικής υποδομής (αμαξοστάσιο αστικών λεωφορείων, ΚΤΕΟ). Ο δεύτερος χώρος δημιουργείται στη συνέχεια του θεάτρου και λειτουργεί ως χώρος για μεγαλύτερης έκτασης εκδηλώσεις.

Χώρος καλλιτεχνικής δημιουργίας

Στις εκτάσεις της πρώην αμερικανικής βάσης διατηρείται σήμερα ένας σημαντικός αριθμός κτιρίων που στο σύνολό τους θυμίζουν μια μικρή πόλη. Η διατήρηση αυτού του χαρακτήρα της μικρής πόλης μπορεί να προσδώσει ζωντάνια στο Πάρκο.

Ως συνέχεια της ενότητας των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, προτείνεται το υπάρχον κτιριακό απόθεμα να χρησιμοποιηθεί ως χώρος καλλιτεχνικής δημιουργίας, δηλαδή την αξιοποίησή του κυρίως από συλλογικούς φορείς με αντικείμενο το καλλιτεχνικό έργο όπου θα μπορούν να δημιουργούν και να εκφράζονται στο χώρο του Πάρκου.

Πολιτιστικές εγκαταστάσεις

Οι επιλογές στη διαμόρφωση του χώρου του αεροδρομίου αποτελούν έκφραση της σύγχρονης κοινωνίας και ενεργή συμμετοχή στη διαμόρφωση της πολεοδομικής ιστορίας της πόλης.

Αποτελεί έκφραση πολιτισμού που αναδεικνύει

κάτω: Η πρόταση των τεσσάρων (γειτονικών) δήμων για την αξιοποίηση του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού

τις πολιτιστικές αξίες της σύγχρονης κοινωνίας. Η δημιουργία του Μητροπολιτικού Πάρκου αποτελεί έργο πολιτισμού.

Παράλληλα το Πάρκο παρέχει τη δυνατότητα χωροθέτησης σημαντικών πολιτιστικών εγκαταστάσεων μητροπολιτικού επιπέδου, που θα αναδείξουν τον Μητροπολιτικό του χαρακτήρα.

Στην επιλογή χωροθέτησης του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης της Αθήνας, το Μητροπολιτικό Πάρκο προσφέρει εξέχουσα θέση. Ο σύγχρονος πολιτισμός γεννιέται και εκφράζεται με τη φύση και μέσα στη φύση καθίσταται αλληλέγγυος. Η σύγχρονη γλυπτική ζητείται να εκφραστεί μέσα στο Πάρκο και να το σηματοδοτήσει.

Τα δεκάδες τοπόσημα σηματοδοτούν τον προσανατολισμό στο Πάρκο αλλά αποτελούν και βάθρα της σύγχρονης έκφρασης.

Μουσείο αεροπορίας

Αποτελεί βασικό στοιχείο μνήμης του χώρου. Χρησιμοποιείται μεγάλο υπόστεγο αεροπλάνων της πρώην αμερικανικής βάσης, οι κτιριακές εγκαταστάσεις που βρίσκονται γύρω από αυτό, καθώς και σημαντική υπαίθρια έκταση. Στο χώρο του αεροδρομίου βρίσκεται σημαντικός αριθμός παλιών αεροπλάνων και η συλλογή του Μουσείου αεροπορίας, ξεκινά από αυτά.

Μουσείο Τεχνολογίας και Επιστημών

Ο σύγχρονος πολιτισμός στηρίζεται στην ανάπτυξη της τεχνολογίας. Το Μουσείο Τεχνολογίας και Επιστημών όπως άλλα αντίστοιχα ευρωπαϊκά ιδρύματα, στόχο έχει την έρευνα και πα-

ρουσίαση των μέχρι σήμερα επιτευγμάτων με έμφαση στον ελληνικό πολιτισμό αλλά και τη συνεχή παρακολούθηση της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης.

Μουσείο Θαλάσσιας Φυσικής Ιστορίας

Τα κτίρια της κατασκευαστικής βάσης της Ολυμπιακής, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να στεγάσουν ένα σύγχρονο Μουσείο Θαλάσσιας Φυσικής Ιστορίας ή οι εγκαταστάσεις μαυτές να αντικατασταθούν με ένα σύγχρονο κτίριο. Το Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών που κτιριό του βρίσκεται στην παραλιακή έκταση του Πάρκου, είναι σε θέση να σχεδιάσει και να λειτουργήσει εγκαταστάσεις παρουσίασης της θαλάσσιας ζωής της Μεσογείου. Μέρος του κτιρίου θα σχεδιασθεί ως ενυδρείο.

των Αθηνών θα εξακολουθήσει να λειτουργεί στις υφιστάμενες εγκαταστάσεις και δεν πρόκει-ται να μεταφερθεί στα Σπάτα, οπότε και η χρήση αυτή διατηρείται.

Διοικητικό Κέντρο

Στα ήδη πυκνοδομημένα σήμερα οικοδονικά τε-τράγωνα βόρεια του ανατολικού αερολιμένα αναπτύσσεται ένα σύγχρονο διοικητικό κέντρο. Η ενότητα αυτή λόγω του ανισόπεδου κόμβου στην Βουλιαγμένης προσφέρει καλή κυκλοφορια-κή εξυπηρέτηση.Χωροθετούνται κτίρια δημόσιας διοίκησης με στόχο στην εξυπηρέτηση των κα-τοίκων της ευρύτερης περιοχής. Επίσης εντάσ-σονται κτίρια της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως το Δημαρχείο του Δήμου Ελληνικού έτσι ώστε να αποτελέσει συνδετικό κρίκο των διαμελισμένων οικιστικών ενοτήτων του.

Εκθεσιακό Κέντρο

Το υφιστάμενο κτίριο του ανατολικού αερολιμένα επανακτάται και λειτουργεί ως συνεδριακό κέν-τρο. Η μορφολογία του κτιρίου επιτρέπει την αναδιαμόρφωση των αιθουσών του για τη νέα χρήση, προσφέρει ιδιαίτερη καλή κυκλοφοριακή σύνδεση και εκτεταμένους χώρους στάθμευσης καθώς και πανοραμική θέα στο χώρο του Πάρ-κου.

Δάσος – Αθλητισμός

Σε περιφερειακές ενότητες του Πάρκου με κυ-ρίαρχο το φυσικό στοιχείο την προέκταση του Δάσους της κεντρικής ενότητας, εντάσσονται λειτουργίες αθλητισμού. Στις ενότητες αυτές μεταφέρονται μέρος των αθλητικών εγκαταστά-σεων της παραλιακής ζώνης του Αγίου Κοσμά που σήμερα καλύπτουν σχεδόν το σύνολό της.

Εκπαίδευση έρευνα

Στο νοτιοδυτικό άκρο του Μητροπολιτικού Πάρ-κου, μεταξύ της κεντρικής ενότητας του Δάσους και του προγραμματιζόμενου Ολυμπιακού Ιστο-πλοϊκού Κέντρου σε έκταση 85 στρεμμάτων δη-μιουργείται Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευ-σης και Έρευνας. Σήμερα ο χώρος αυτός χρησι-μοποιείται ως κτίρια γραφείων της Πολιτικής Αε-ροπορίας που στεγάζονται σε ένα όμορφο αρχι-τεκτονικό σύνολο διώροφων κεραμοσκεπών κτι-ρίων του μεσοπολέμου (κτίρια Αμερικανικού Κο-λεγίου πριν την μεταφορά τους στην Αγία Παρε-σκευή).

Η έκταση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για το Πάρκο διότι συνδέει το νότιο άκρο του Πάρκου με την παραλιακή ζώνη και είναι μία από τις ενό-τητες του Πάρκου με την πλέον αναπτυγμένη βλάστηση (πυκνό δάσος ευκαλύπτων).

Εγκατάσταση τεχνικής υποδομής

Στο βόρειο τμήμα της έκτασης του Μητροπολιτι-κού Πάρκου λειτουργούν σήμερα εγκαταστάσεις τεχνικής υποδομής της πόλης (αμαξοστάσιο αστικών λεωφορείων, ΚΤΕΟ και σταθμός μετα-φόρτωσης απορριμμάτων). Οι εγκαταστάσεις αυ-τές αφαιρούν μια σημαντική έκταση από το Πάρ-κο, αλλά κρίνεται ότι η επιλογή άλλου χώρου με-τεγκατάστασης θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, οπό-τε και προτείνεται η διατήρησή τους.

ΠΑΡΑΛΙΑΚΗ ΖΩΝΗ

Τα 930 στρέμματα της παραλιακής ζώνης πρέπει να αποτελέσουν αναπόσπαστο τμήμα του Μη-τροπολιτικού Πάρκου. Αποτελεί ιδιαίτερα ευνοϊ-κή συγκυρία δύο τόσο πολύτιμες εκτάσεις για την πόλη να σχεδιασθούν ολοκληρωμένα με αλ-ληλοσυμπληρούμενες δραστηριότητες και το Μητροπολιτικό Πάρκο να προσλάβει ένα πρό-σθετο παραθαλάσσιο χαρακτήρα που αποτελεί κύριο στοιχείο της Αττικής γής. Για το σύνολο της παραλιακής ζώνης υιοθετείται η μελέτη του Δήμου Ελληνικού (1999) που εντάσσει χρήσεις συμβατές με το παραθαλάσσιο χαρακτήρα της έκτασης, αλλά και τις δραστηριό-τητες του Μητροπολιτικού Πάρκου.

Θαλάσσια αναψυχή

Το σύνολο του παραλιακού μετώπου του Πάρκου συνδέεται λειτουργικά με το κεντρικό τμήμα και αποδίδεται στο σύνολο των κατοίκων του λεκα-νοπεδίου με κύρια χρήση ήπιας αναψυχής συνυ-φασμένης με τη θάλασσα και την κολύμβηση. Η επέκταση της υφιστάμενης αμμόδους ακτής κολύμβησης και η αποκατάσταση της ακτής μετά τις καταστροφικές επιχώσεις της δεκαετίας ‘70 αποτελεί τον κύριο στόχο των παρεμβάσεων. Απομακρύνονται χρήσεις που δεν είναι συμβα-τές με το χαρακτήρα της θαλάσσιας αναψυχής, όπως νυχτερινά κέντρα, πίστα go Kart καθώς και κτίρια και εγκαταστάσεις που αποκλείουν την παραλία από τους κατοίκους της πόλης. Διατη-ρείται το κτίριο του Εθνικού Κέντρου θαλασσιών Ερευνών που πλέον ανακτά χαρακτήρα ενημέ-ρωσης και προβολής του θαλάσσιου περιβάλλο-ντος της Μεσογείου και συνδέεται με το προτει-νόμενο Ενυδρείο. Το σύνολο της παραλιακής ζώ-νης διατρέχει παζόδρομος που συνδέει τις ακτές του Αλίμου με αυτές της Γλυφάδας έτσι ώστε το σύνολο του παραλιακού μετώπου της Αθήνας να ενοποιείται και να αποτελέσει έναν ενιαίο χώρο περιπάτου και αναψυχής. Μεγάλο μέρος των αθλητικών εγκαταστάσεων που σήμερα καλύπτουν το σύνολο σχεδόν της έκτασης, μετεγκαθίσταται στις ενότητες Δάσος – Αθλητισμός. Παραμένει μέρος των αθλητικών εγκαταστάσεων σε αναλογία συμβατή με την πα-ραθαλάσσια αναψυχή. Εκτός από τις ακτές κο-λύμβησης που επεκτείνονται, δημιουργείται με-γάλης έκτασης πισίνα αναψυχής και ο χώρος εμπλουτίζεται ανά διαστήματα με αναψυκτήρια και εστιατόρια.

Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο

Για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας στο νότιο τμήμα της έκτασης έχει χωρο-θετηθεί το Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο. Το Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο απαιτεί σημαντι-κές λιμενικές και κτιριακές εγκαταστάσεις επί της ακτής και ως εκ τούτου το έργο αυτό πρέπει να κατασκευασθεί και να λειτουργήσει στη συνέ-χεια με ιδιαίτερη ευαισθησία για το χώρο στον οποίο εγκαθίσταται.

Η ευαισθησία αυτή κρίνεται στην κλίμακα του έρ-γου, δηλαδή περιορισμός των κτιριακών και λι-μενικών εγκαταστάσεων στις απόλυτως αναγκαί-ες και κυρίως τη συνέχιση της λειτουργίας του Ιστιοπλοϊκού Κέντρου και μετά τους Ολυμπια-κούς αγώνες ως αμιγώς ιστιοπλοϊκό και η απα-γόρευση μετατροπής του σε λιμάνι σκαφών ανα-ψυχής. Η εκδοχή του λιμένα αναψυχής θα ανέ-

τρεπε σαφώς την κύρια χρήση της παραλίας που πρέπει να είναι αυτή της κολύμβησης και της ήπιας αναψυχής.

Αθλητισμός

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Αγίου Κοσμά (βόρειο τμήμα) διατηρούν το διαμορφωμένο χα-ρακτήρα τους. Αποτελούν σήμερα σημαντικό πό-λο μαζικού αθλητισμού με εγκαταστάσεις που περιβάλλονται από πυκνή και ψηλή βλάστηση. Μικρό μέρος αυτής της έκτασης εντάσσεται στην πολιτιστική ενότητα έτσι ώστε ο πόλος αυ-τός να συνδεθεί άμεσα με το παραλιακό μέτω-πο.

Κυκλοφοριακές και συγκοινωνιακές συνδέσεις

Σύνδεση με το βασικό κυκλοφοριακό και συγκοι-νωιακό δίκτυο
Η έκταση του Μητροπολιτικού Πάρκου περιβάλ-λεται άμεσα από τη λεωφόρο Βουλιαγμένης και Ποσειδώνος. Χαράσσονται κάθετοι οδικοί άξονες στο βόρειο τμήμα του Πάρκου χωρίς να συνδέονται μεταξύ τους ώστε να μην δημιουργούν διαμπερή κυκλο-φορία. Με τους άξονες αυτούς συνδέονται οι χώροι στάθμευσης με το βασικό δίκτυο και εξυ-πηρετείται ο μεγαλύτερος αριθμός δραστηριοτή-των.

Ο ανισόπεδος κόμβος του ανατολικού αεροσταθ-μού εξυπηρετεί τις χρήσεις του διοικητικού κέν-τρου. Η περιφερειακή του Golf, στο νότιο άκρο του Πάρκου, διατηρείται αλλά μεταφέρεται εκτός οι-κιστικού δικτύου και συνδέεται άμεσα με τον ανισόπεδο κόμβο του ανατολικού αεροσταθμού. Οι χώροι στάθμευσης χωροθετούνται περιφερια-κά και εξυπηρετούν το σύνολο των λειτουργιών. Το μήκος της έκτασης είναι 3.350 μ. και το πλά-τος της από Βουλιαγμένης έως Ποσειδώνος 2.200 μ. Οι αποστάσεις αυτές διανύονται με τα πόδια σε μισή ώρα και είκοσι λεπτά αντίστοιχα. Για την εύκολη και γρήγορη μετακίνηση μέσα στο Πάρκο είναι σκόπιμο ο σχεδιασμός και λει-τουργία εσωτερικής λεωφορειακής γραμμής. Το λεωφορείο θα συνδέει τις εισόδους του Πάρκου, τις στάσεις μετρό και τραμ, τους χώρους στάθ-μευσης με τους πόλους δραστηριοτήτων. Προγραμματίζεται η επέκταση του μετρό κατά μήκος της λεωφόρου Βουλιαγμένης με τελική κατάληξη το κέντρο της Γλυφάδας. Επίσης προ-γραμματίζεται η δημιουργία παραλιακού τραμ κα-τά μήκος της λεωφόρου Ποσειδώνος. Τα δύο αυ-τά έργα είναι απαραίτητα για την ικανοποιητική σύνδεση των νοτίων δήμων της Αθήνας, τη σύν-δεση του Ολυμπιακού Πόλου και φυσικά την εύ-ρυθμη λειτουργία του Πάρκου.

Μητροπολιτικό Πάρκο και Ολυμπιακοί αγώνες

Το Ιστιοπλοϊκό Κέντρο και το αγώνισμα του Τρία-θλου υπήρξαν οι πρώτες Ολυμπιακές εγκατα-στάσεις που χωροθετήθηκαν στην έκταση. Στη συνέχεια ο χώρος του αεροδρομίου λειτουργήσε ως αποδέκτης αθλημάτων που για διάφορους λόγους προκρίθηκε η επαναχωροθέτησή τους. Η πρόταση για το Μητροπολιτικό Πάρκο δεν εί-ναι αντίθετη στη χωροθέτηση Ολυμπιακών αθλη-μάτων στο χώρο.Το μέγεθος όμως αυτών των εγκαταστάσεων και οι επιπτώσεις τους στην λει-τουργία και οργάνωση του χώρου, είναι ιδιαίτερα σημαντικές.

Ο πόλος των πολιτιστικών εγκαταστάσεων κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες προγραμματίζεται να φιλοξενήσει μεγάλο μέρος αθλητικών εγκατα-στάσεων αθλημάτων ξένων για την ελληνική πραγματικότητα (softball, baseball). Οι εγκατα-στάσεις αυτές κατά τον προγραμματισμό του 2004 θα είναι λυόμενες και θα απομακρυνθούν μετά το πέρας των αγώνων. Σημειώνεται ότι η θέση στην οποία εγκαθίστανται είναι ιδιαίτερα κρίσιμη καθώς αποτελεί το τμήμα σύνδεσης του Πάρκου με τις παραλιακές εκτάσεις. Τυχόν πα-ραμονή αυτών των εγκαταστάσεων θα διασπάσει το Πάρκο σε επιμέρους τμήματα και θα αποκό-ψει τη σύνδεσή του με το παραθαλάσσιο μέτω-πο.

Το Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο αποτελεί χρή-ση συμβατή με τη θάλασσα αναψυχή, εφ’ όσον δεν μετατραπεί στη συνέχεια σε λιμάνι σκαφών αναψυχής που θα λειτουργήσει ανασταλτικά στην κύρια χρήση της παραλίας που είναι η κο-λύμβηση και η αναψυχή. Η διατήρηση του χαρα-κτήρα του ιστιοπλοϊκού κέντρου δηλαδή ναυτα-θλητικής χρήσης με σκάφη που δεν ρυπαίνουν την θάλασσα και δεν οχλούν την κολύμβηση εί-ναι συμβατή, επιθυμητή και σκόπιμη.

Προϋποθέσεις για τη δημιουργία του Πάρκου

Όπως ήδη αναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο, το σύνολο των προτάσεων που παρουσιάστηκαν θεωρούμε ότι μπορεί και πρέπει να αποτελέ-σουν τη βάση για τον καθορισμό του χαρακτήρα του Πάρκου, την επιλογή των χρήσεων (και του μεγέθους του) που θα χωροθετηθούν έτσι ώστε να είναι «ζωντανό» και χρηστικό, στο σύνολο της λειτουργίας του.

Ένας από τους βασικούς παράγοντες που δεν αναλύθηκαν είναι τα τελικά κόστη και η οικονομι-κή βιωσιμότητα του έργου. Η παράμετρος αυτή που είναι καθοριστική, αλλά που θα πρέπει να υπολογισθεί συνεκτιμώντας τη συνολική ωφέ-λεια τόσο στην ποιότητα ζωής, όσο και σε ευρύ-τερο οικονομικό επίπεδο (αύξηση γαιοπροσό-δου, αναβάθμιση υφιστάμενων επενδύσεων όπως τουριστικών εγκαταστάσεων, αναψυχής κλπ, δημιουργία νέων επενδυτικών ευκαιριών, αύξηση απασχόλησης κ.λπ.)

Θα μελετηθεί διεξοδικά στην επόμενη φάση, όταν αποκρυσταλλωθούν σε μεγάλο βαθμό οι χρήσεις που θα χωροθετηθούν.

Στον προσδοκώμενο διάλογο πάντως για τον κα-θορισμό των χρήσεων αυτών θα πρέπει εξ’ αρ-χής να διευκρινισθεί ότι δεν είναι δυνατόν ν’ αναπτυχθεί οποιαδήποτε μορφής και χαρακτήρα Πάρκο, κατακερματίζοντας την έκταση και απο-δίδοντάς την σε φορείς (δημόσιους ή ιδιωτι-κούς), ούτε επιλέγοντας λειτουργίες που θα δη-μιουργήσουν αρνητικά αποτελέσματα (οικονομι-κά και κοινωνικά) στις ήδη υφιστάμενες δραστη-ριότητες στην ευρύτερη περιοχή (χρήσεις όπως κατοικία, αποθηκευτικοί χώροι, τεχνική υποδομή κ.λπ.)

Η λειτουργία του Πάρκου θα πρέπει να παραμεί-νει ενιαία και γι’ αυτό θα πρέπει να δημιουργη-θεί εξ’ αρχής φορέας διαχείρησής του.

Σημείωση

Την μελέτη συνέταξε το γραφείο ΑΣ.Π.Α. Α.Ε. - Αστι-κές Περιβαλλοντικές Αναπλάσεις, τον Απρίλιο του 2001.

Η εξέλιξη των επίσημων θέσεων του Δημοσίου σχετικά με την χρήση του αεροδρομίου του Ελληνικού

ΑΝΕΥ ΣΧΟΛΙΩΝ

Η συλλογή του υλικού έγινε από τον Γεώργιο Μ. Σαρηγιάννη, ο σχολιασμός επαφίεται στους αναγνώστες.

1976. Γραφείο Δοξιάδη: Χωροταξικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Περιοχής Πρωτεύουσας. Τελική Έκθεση. Αθήνα, Μάιος 1976. Η μελέτη πρότεινε το νέο αεροδρόμιο στη Μακρόνησο, η επιτροπή παραλαβής επέβαλε στο μελετητικό Γραφείο να εξετάσει και τη λύση των Σπάτων η οποία παρουσιάστηκε σε παράρτημα στον ίδιο τόμο. Και στις δυο περιπτώσεις ο χώρος του αεροδρομίου Ελληνικού εμφανιζόταν στα σχέδια πρότασης ως χώρος κατοικίας. Πρόκειται για το γνωστό «Σχέδιο Δοξιάδη».

1980. Πρωτεύουσα 2000. Επίσημο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Κυβέρνησης, δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 341 τεύχος δεύτερον, 2 Απριλίου 1980, ως Υπουργική Απόφαση (Χ.Π/ΓΧΠ 2094 «περί Σχεδίου-Πλαισίου Ρυθμίσεων Ευρύτερης περιοχής Πρωτεύουσας») με τις υπογραφές 13 Υπουργών, ενός Υφυπουργού, του Πρωθυπουργού και του Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης (6 Σεπτεμβρίου 1979). Το Σχέδιο που εκπονήθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Οικισμού του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, και εγκρίθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, εμφανίζει τα Σπάτα ως Αερολιμένα Αθηνών, και το χώρο του Ελληνικού ως «ζώνη μελέτης παραθεριστικής κατοικίας-αναψυχής». Πρόκειται για το γνωστό ως «Σχέδιο Μάνου».

1983. «ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ '83 - Η Αθήνα και πάλι Αθήνα». Προσχέδιο για το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθή-

νας σε τεύχος του Υπουργείου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος. Στο τεύχος έχει απαλειφθεί το αεροδρόμιο Σπάτων, και σημειώνεται ότι «...Οι αεροπορικές συγκοινωνίες διεξάγονται προσωρινά μέσω της υπάρχουσας υποδομής (αεροδρόμιο Ελληνικού) γιατί σύμφωνα με την απόφαση της Κυβέρνησης η μελέτη της αεροπορικής εξυπηρέτησης της πρωτεύουσας μελετάται σε συνδυασμό με την αναδιάρθρωση του εθνικού συστήματος μεταφορών στα πλαίσια του πενταετούς προγράμματος...» (οπ. παρ. σελ. 50). Πρόκειται για το γνωστό ως «Σχέδιο Τρίτη» το οποίο έγινε Νόμος του Κράτους το 1985 (βλ. στη συνέχεια).

1985. Ρυθμιστικό Σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Το ΡΣΑ του 1983, δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 18 τεύχος πρώτο, της 18ης Φεβρουαρίου 1985, ως Νόμος 1515/85. Στο σχέδιο, οριστικοποιείται η χρήση του Ελληνικού ως Αερολιμένα των Αθηνών και καταργείται η θέση των Σπάτων.

1992. Τροποποίηση του ΡΣΑ του 1985, δημοσιευμένη ως Νόμος 2052/92 στο ΦΕΚ 94, τεύχος πρώτο, της 5ης Ιουνίου 1992. Ανάμεσα στις τροποποιήσεις, επανέρχεται η θέση των Σπάτων ως αερολιμένας Αθηνών και με το άρθρο 11 παράγραφος 4 όπου τροποποιείται το ΡΣΑ του Ν1515/85, θεσμοθετείται η «πολυκεντρική πόλη» και αναφέρεται ότι

«...η δημιουργία πολυκεντρικής πόλης επιδιώκεται με:
– δημιουργία νέων δυναμικών κέντρων σε αδόμητη γη

κάτω μέση και δεξιά: Προοπτικό του κτιριακού συγκροτήματος και τοπογραφικό σχέδιο του αερολιμένα Ελληνικού, αρχ. Eero Saarinen

– αποσυμφόρηση των μητροπολιτικών κέντρων Αθήνας και Πειραιά
– ιδιαίτερη ενίσχυση των κέντρων υπερτοπικής σημασίας
– ενίσχυση των σημερινών κέντρων δήμων, συνοικιών, γειτονιών»

Στη συνέχεια, στα πλαίσια αυτά, ορίζει τέσσερα νέα «κέντρα χωροταξικών υπονοτήτων Λεκανοπεδίου, στο Μαρούσι, το Ελληνικό, το Χαϊδάρι και το Μενίδι».

Αύγουστος 1993. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε δια του Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης κ. Τζαζετάκη ότι περίπου 3000 στρέμματα από το Ελληνικό θα οικοπεδοποιηθούν και με τα έσοδα αυτά θα δημιουργηθούν χώροι πρασίνου σε άλλες περιοχές. (Ελευθεροτυπία 19 Αυγούστου 1993).

1994. Πρόγραμμα «Αττική-SOS». Δεν αναφέρεται τίποτα, ούτε στα σχέδια ούτε στο κείμενο τόσο για το αεροδρόμιο του Ελληνικού, όσο και για το αεροδρόμιο των Σπάτων. Σημειώνεται ότι το Πρόγραμμα «Αττική-SOS» αποτελεί το επίσημο πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ από το 1994 ως σήμερα (βλ. ομιλία Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ στο Διεθνές Συνέδριο «Αθήνα-Αττική, στρατηγικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη» 22-24 Μαΐου 1996, Πρακτικά, σελ. 9)

1995. Δημοσιεύεται ο Νόμος 2338/95 ο οποίος κύρωσε τη σύμβαση κατασκευής των Σπάτων στην Hochtief ο οποίος προβλέπει ότι ο χώρος του Ελληνικού «προορίζεται κυρίως για τη δημιουργία μητροπολιτικής ζώνης πρασίνου» (Ν2338/95, ΦΕΚ 202Α, άρθρο 9. παρ. 1.), αλλά ο Νόμος ακόμη, προβλέπει τη δημιουργία φορέα με τη μορφή ΝΠΙΔ, που θα αναλάβει την διαχείριση του χώρου με τη δέσμευση όμως τουλάχιστον το 10% των εσόδων που θα προκύψουν από το πρόγραμμα αξιοποίησης, να διατεθούν για έργα υποδομής στην περιοχή, καθώς και για αντισταθμιστικά οφέλη για τους κατοίκους των Μεσογείων που θα δεχθούν το αεροδρόμιο. (Άρθρο 9, παρ. 4 εδάφιο β.)

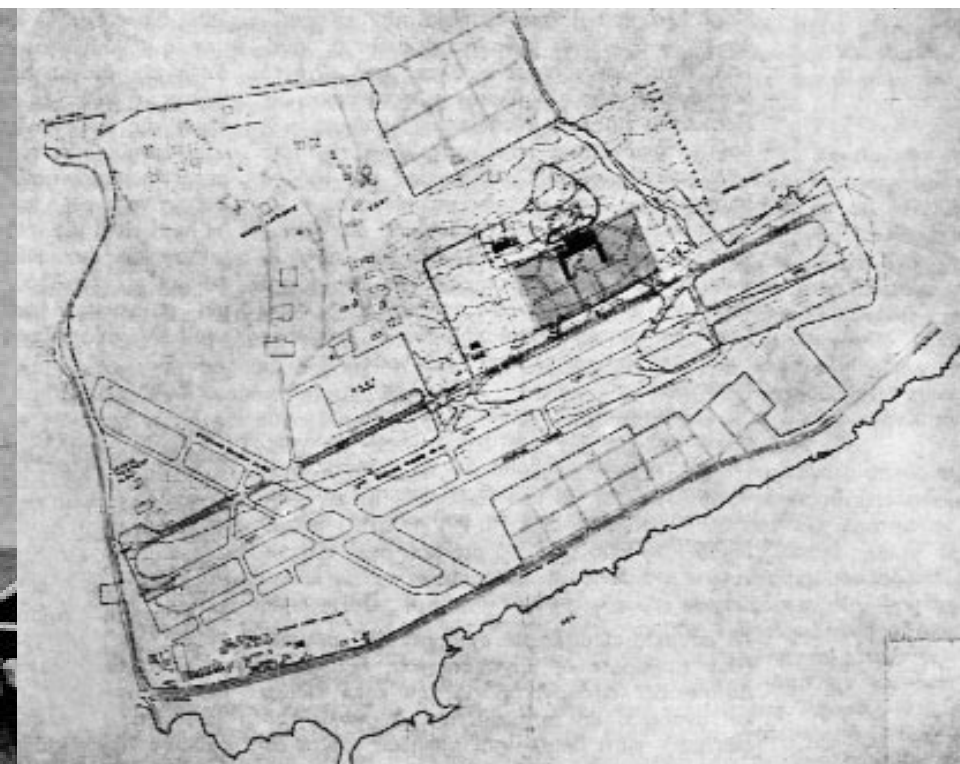
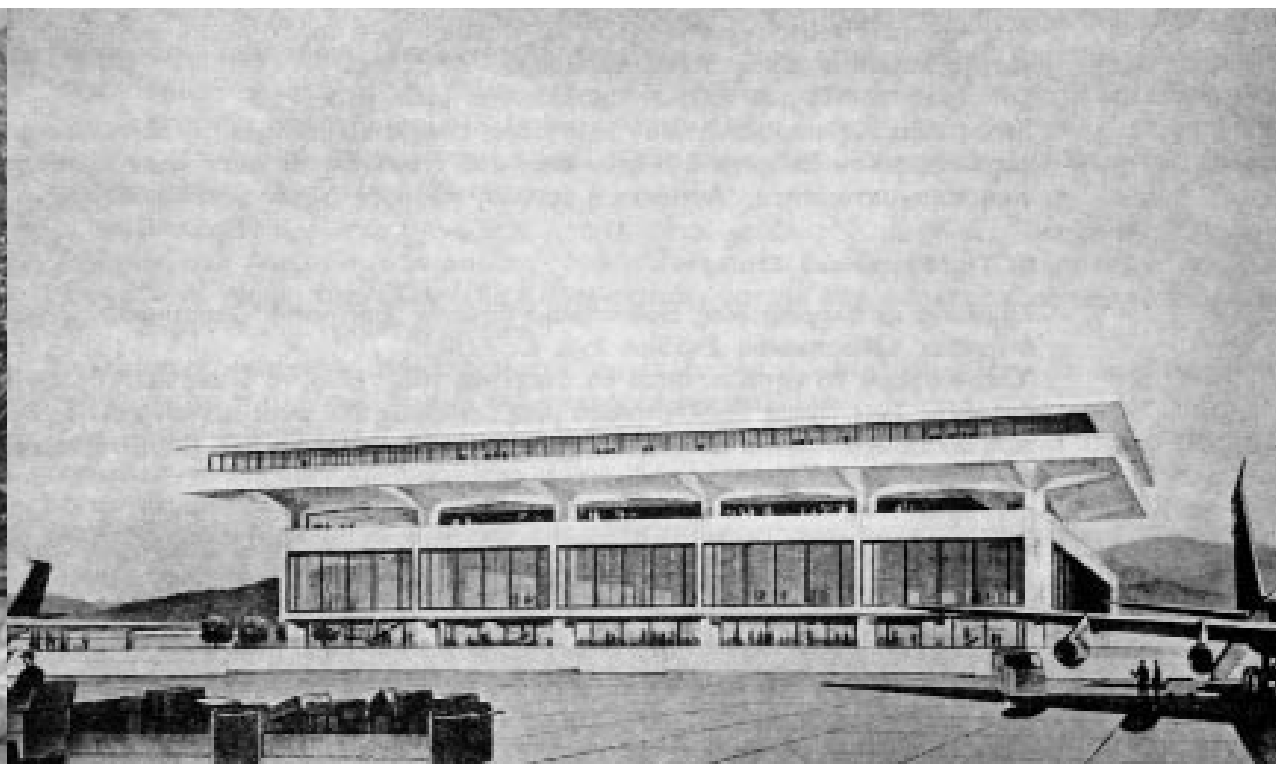
1996. Σχεδιασμός Μητροπολιτικής Περιφέρειας για μια βιώσιμη ανάπτυξη. Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και προστασίας περιβάλλοντος Αθήνας, Αθήνα, Μάιος 1996. Το αεροδρόμιο του Ελληνικού

προσδιορίζεται ως «Μητροπολιτικό Πολυλειτουργικό Πάρκο Αναψυχής» για το οποίο θα επιδιωχθεί «...η δημιουργία εκτεταμένων και ενιαίων χώρων πρασίνου ...καθώς και η δημιουργία δυνατοτήτων αναψυχής, άθλησης και πολιτισμού...». Σημειώνεται όμως ότι «...άλλοι επί μέρους στόχοι του προγράμματος είναι ...η αξιοποίηση δυνατοτήτων επιχειρηματικής εκμετάλλευσης για την εξεύρεση πόρων σταδιακής υλοποίησης του έργου...ο καθορισμός ενεργειών για την ελάφρυνση του κοινωνικού κόστους της κατασκευής του νέου Αεροδρομίου...».

1996. Διεθνές Συνέδριο «Αθήνα-Αττική, στρατηγικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη» 22-24 Μαΐου 1996, Πρακτικά. Αν και σ' αυτό διανεμόταν το αμέσως προηγούμενα αναφερόμενο τεύχος, στις ομιλίες των αρμοδίων (Υπουργός και Γενικός Γραμματέας ΠΕΧΩΔΕ, Πρόεδρος και Προϊσταμένη ΟΡΣΑ) δεν υπάρχει απολύτως καμία αναφορά στο Ελληνικό. Στην εισήγηση όμως της προϊσταμένης του Τμήματος Προγράμματος και Ρυθμιστικού Σχεδίου ΟΡΣΑ (σελ. 174) αναφέρεται ότι στους στόχους επικαιροποίησης του ΡΣΑ του 1985 είναι και η «...ανάπτυξη του αεροδρομίου του Ελληνικού» για την οποία θα ληφθούν υπ' όψιν τα συμπεράσματα του Συνεδρίου και η αναθεώρηση στο ΕΜΠ μελέτη-ερευνητικό πρόγραμμα...». Επίσης στην εισήγηση του Προϊσταμένου του Τμήματος Σχεδιασμού του ΟΡΣΑ αναφέρονται (σελ. 270) οι στόχοι της μελέτης που ανατέθηκε στο ΕΜΠ που σημειώθηκαν στο προηγούμενο, δηλαδή «...δημιουργία πάρκου αναψυχής με ήπιες εν γένει χρήσεις, στη βελτίωση του κοινωνικού εξοπλισμού της περιοχής καθώς και στην προώθηση ενεργειών για την ελάφρυνση του κοινωνικού κόστους από την κατασκευή του νέου αεροδρομίου στα Μεσόγεια...». Από τους «στόχους» αυτούς απουσιάζει η «αξιοποίηση δυνατοτήτων επιχειρηματικής εκμετάλλευσης» που αναφέρονται στο προηγούμενο.

Ιούλιος 1996. Στις 24 Ιουλίου 1996 διαρρέει στον Τύπο (και δεν διαψεύστηκε) ότι περίπου 2.500 στρέμματα του Ελληνικού θα πωληθούν ως οικόπεδα, σύμφωνα με μελέτη που εκπονεί ο Οργανισμός Αθήνας και το ΕΜΠ. (Ριζοσπάστης 24.7.96)

Μάιος 1997. Σε συνεδρίαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Αθήνας-Πειραιά, ανακοινώνεται η Έκθεση-

Εισήγηση του μελετητή καθηγητή κ. Α. Βασενχόβεν ο οποίος εισηγείται την κατασκευή Μητροπολιτικού Πάρκου μεγάλης κλίμακας, αλλά και για «αυτοχρηματοδότηση, αξιοποίηση δυνατοτήτων επιχειρηματικής εκμετάλλευσης του χώρου και ήπια οικιστική εκμετάλλευση της περιοχής» (Ριζοσπάστης, 14.5.97). Η Έκθεση θέτει ακόμη ως στόχους «ο χώρος να αποδίδει έσοδα, χρήματα για αντισταθμιστικά οφέλη για την περιοχή των Σπάτων ...και πόρους για την εξυπηρέτηση άλλων αναγκών του κράτους...».

24 Ιουνίου 1997. Σε επίσκεψη του ΥΠΕΧΩΔΕ στο χώρο του κατασκευαζόμενου αεροδρομίου των Σπάτων, ο Υπουργός δήλωσε ότι «...πρόθεση της Κυβέρνησης είναι ένα μεγάλο μέρος της έκτασης αυτής να μετατραπεί σε οικοπέδα τα οποία θα πουληθούν σε ιδιώτες προκειμένου να δοθούν αντισταθμιστικές παροχές στους δήμους των Μεσογείων...». (Ριζοσπάστης 25 Ιουλίου 1997)

24 Ιουνίου 1997. Σε συνεδρίαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου της Νομαρχίας Αθηνών ανάμεσα στις άλλες τοποθετήσεις η εκπρόσωπος του ΤΕΕ «ζήτησε να κατοχυρωθεί η κύρια χρήση του χώρου σαν λειτουργικό πράσινο». (Ριζοσπάστης 19 Ιουλίου 1997). Το ΝΣ ζήτησε να μην υπάρξουν εμπορικές χρήσεις, ούτε οικιστική ανάπτυξη για την εξεύρεση πόρων ή την ανακούφιση άλλων περιοχών, ούτε να δοθούν αντισταθμιστικά οφέλη στους δήμους των Μεσογείων, και να τροποποιηθεί ο Ν2338/95 στα σημεία αυτά, δέχεται όμως ότι θα μπορούσαν να μεταφερθούν άλλες λειτουργίες από άλλες περιοχές, ακόμη και συνεδριακά κέντρα (Απόφαση 74/1997 του ΝΣ της ΝΑ). Η Νομαρχία, ανέθεσε στην εταιρεία ΒΙΠΕΤΒΑ ΑΕ την τεκμηρίωση των απόψεων της, οι οποίες παρουσιάστηκαν στην Ημερίδα της 13ης Ιουλίου 1998 (βλ. στη συνέχεια).

Ιούνιος 1997. Σε ρεπορτάζ της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας» (29.6.97) αναφέρονται δύο σενάρια που μελετά το ΕΜΠ κατ' εντολή του ΟΡΣΑ, το ένα προβλέπει 2500 στρέμματα πάρκου, εκθεσιακό κέντρο 2000 στρεμμάτων και οικιστική γη 1500 στρεμμάτων με προβλεπόμενα έσοδα 150 δις, και το άλλο πάρκο 1500 στρεμμάτων, αθλητικών εγκαταστάσεων 1500 στρεμμάτων και πολεοδόμηση 3000 στρεμμάτων, με προβλεπόμενα έσοδα 300 δις. Στο ίδιο ρεπορτάζ δηλώνει ο ΥΠΕΧΩΔΕ ότι ένα

ποσό από την αξιοποίηση θα δοθεί για έργα σε υποβαθμισμένες περιοχές. Τα δύο αυτά «σενάρια» που αναλύθηκαν, προέρχονται από μελέτη της ιδιωτικής εταιρείας Intratech, όπως αναφέρεται στο ερευνητικό του ΕΜΠ.

Οκτώβριος 1997. Δημοσιοποιείται η Έκθεση για το Δημοσιονομικό, του καθηγητή κ. Σπράου, σύμβουλου του Πρωθυπουργού και εκπροσώπου της Ελλάδας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να προπωληθούν 3500 στρέμματα για να αποκτήσει το δημόσιο 500 δις για την κάλυψη των δημοσιονομικών του ελλειμμάτων. (Ελευθεροτυπία 16 Οκτωβρίου 1997). Για την Έκθεση Σπράου, υπάρχουν αντίθετες εισηγήσεις και στο Πρωθυπουργικό Γραφείο, (Αγγελίδη-Καλαντίδη) οι οποίοι επισημαίνουν ότι το μέλλον του Ελληνικού «... αποτελεί πολιτική επιλογή και όχι προϊόν μελέτης αξιοποίησης...». (Α. Αγγελίδη-Ι. Καλαντίδη, συμβούλων του Πρωθυπουργού: Αισθητική της πόλης και του Τοπίου, Εισήγηση).

13 Ιουλίου 1998. Σε Ημερίδα που οργάνωσαν η Νομαρχία Αθηνών, το ΤΕΕ και η ΤΕΔΚΝΑ, ο Νομάρχης Αθηνών Δ. Ευσταθιάδης δήλωσε ότι «...η έκταση του χώρου του αεροδρομίου του Ελληνικού ενταγμένη σε ένα ευρύτερο δίκτυο χώρων πρασίνου και αναψυχής (στρατόπεδο Χαϊδαρίου, Πύργος Βασιλίσσης, Άλσος Συγγρού, Γουδί) μπορεί να δώσει ανάσα ζωής στο Λεκανοπέδιο...», ο Πρόεδρος του ΤΕΕ Κ. Λιάσκας δήλωσε ότι «...σχηματικά εμείς συζητάμε για ένα μητροπολιτικό πάρκο πρασίνου και αναψυχής...νομίζω ότι αυτό μπορεί να αποτελέσει μια απαρχή για να διεκδικήσουμε χρηματοδότηση επειδή το θέμα των πόρων είναι εξαιρετικά κρίσιμο...». Στην ημερίδα μίλησαν και εκπρόσωποι του ΟΡΣΑ οι οποίοι επανέλαβαν τις προδιαγραφές που έχουν δοθεί στο ΕΜΠ, ανάμεσα στις οποίες από πολεοδομικής πλευράς «...Η δημιουργία ενός μητροπολιτικού πάρκου ...με δραστηριότητες πολιτισμού, αναψυχής, εκπαίδευσης, άθλησης ... η δημιουργία κοινωνικών εξυπηρετήσεων μητροπολιτικού επιπέδου όπως Κέντρου Μεσογειακών Σπουδών, τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, Ωκεανογραφικού Μουσείου κ.α. ...η μεγιστοποίηση της χρήσης του Πάρκου,... η επιλογή και χωροθέτηση δραστηριοτήτων τριτογενούς τομέα σε σχέση με τους οικονομικούς στόχους του προγράμματος λαμβάνοντας υπ' όψιν τις

πολεοδομικές συνθήκες της νοτιοανατολικής ενότητας του λεκανοπεδίου και την προβλεπόμενη ζήτηση από πλευράς ιδιωτικού τομέα...» και τέλος, από οικονομικής πλευράς, «...η δημιουργία περιοχής με ανταποδοτικές οικονομικά λειτουργίες που αφ' ενός θα δώσουν τη δυνατότητα απόκτησης χώρου για πράσινο σε πυκνοκατοικημένες περιοχές του λεκανοπεδίου και αφ' ετέρου θα συμβάλλουν στην ελάφρυνση του κοινωνικού κόστους που απορρέει από την κατασκευή του νέου αεροδρομίου...». Ακόμη, η εκπρόσωπος του ΟΡΣΑ ανέφερε ενδεικτικά ως πιθανές χρήσεις «...ερευνητικά κέντρα... μουσεία και βιβλιοθήκες... η Γυμναστική Ακαδημία... εγκαταστάσεις πρόνοιας...» και σημείωσε ότι όσο αφορά την Ολυμπιάδα 2004 «...στο Ελληνικό δεν φαίνεται εύκολο να χωροθετηθούν ολυμπιακές εγκαταστάσεις λόγω στενότητας χώρου από το 2001 μέχρι το 2004». Κλείνοντας ανέφερε ότι «...ο Οργανισμός Αθήνας σε κοινή ομάδα εργασίας με τον ΕΟΤ αναζητά χώρους για συνεδριακό και εκθεσιακό κέντρο στην Αθήνα ωφέλιμης επιφάνειας 50.000 τ.μ. που ανάμεσα στα άλλα συζητείται και στο Ελληνικό με πιθανή εκμετάλλευση των υπάρχοντων κτιρίων του Δυτικού Αερολιμένα...». Τέλος, ο Γενικός Διευθυντής του ΕΟΤ, ανέφερε ότι «...ο ΕΟΤ τυχαία ενθαρρώθηκε (για το Συνεδριακό Κέντρο) ...σήμερα ευτυχώς που ήρθα κιόλας να μάθω περισσότερες λεπτομέρειες ...δεν είναι δεδομένο ότι θα γίνει στον χώρο του Ελληνικού. Εξετάζονται διάφοροι χώροι, διότι πρέπει να βρεθεί μια έκταση αρκετά σημαντική...». (Ενημερωτικό Δελτίο του ΤΕΕ, τεύχη 2018/14.9.99 και 2019/21.9.99). Οι παραπάνω προτάσεις για τη χρήση του χώρου, είχαν διατυπωθεί στη μελέτη της εταιρείας Intratech που αναφέρθηκε.

1η Αυγούστου 1999. Διαρρέει στον Τύπο το σχέδιο ΠΔ σχετικά με την Παραλία Σαρωνικού. Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές, ως προς το Ελληνικό δεν αναφέρεται τίποτα με τη σημείωση ότι ολυμπιακά έργα θα καθοριστούν με άλλο σχετικό ΠΔ. (Καθημερινή 14 Φεβρουαρίου 1999, Ελευθεροτυπία 16 Μαΐου 1999, Ριζοσπάστης 1 Αυγούστου 1999)

2 Απριλίου 2001. Ημερίδα ΤΕΕ, ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, ΟΥΑ με θέμα «Η πορεία των Ολυμπιακών Έργων και η επόμενη ημέρα των Αγώνων». Στην Ημερίδα ανάμεσα στα άλλα παρουσιάστηκε από τον υπεύθυνο του

ερευνητικού προγράμματος του ΕΜΠ για τη χρήση του αεροδρομίου Ελληνικού καθηγητή κ. Α. Βασενχόβεν η ως τότε κατάσταση. Σύμφωνα με τα ακόμη αδημοσίευτα αλλά επίσημα μαγνητοφωνημένα πρακτικά της Ημερίδας, αλλά και τον αθηναϊκό τύπο (Καθημερινή, 10 Ιουνίου 2001), στο μελετητή δόθηκε εντολή να «παγώσει» τη Β. Φάση της μελέτης και να μελετήσει παρενθετικά τις ακόλουθες χωροθετήσεις στο Ελληνικό: Ολυμπιακό Κέντρο Χόκεϋ, Ολυμπιακό Κέντρο Σόφτμπολ, Ολυμπιακό κέντρο Μπαϊτζμπωλ, Κλειστό Ολυμπιακό Γυμναστήριο, Χωριό Τύπου 1000 ατόμων με προοπτική μετεξέλιξή τους σε ξενοδοχεία πολυτελείας ή συγκροτήματα γραφείων, αμαξοστάσιο τραμ, Συνεδριακό Κέντρο για 10.000 άτομα, Ελικοδρόμιο, επτά μεγάλοι χώροι στάθμευσης, και χώρος αποβίβασης θεατών και αποβάθρες λεωφορείων (οι τελευταίοι χώροι στάθμευσης κλπ. καταλαμβάνουν σύμφωνα με το δημοσιευμένο στον τύπο σχέδιο, έκταση πάνω από το ένα έκτο του σημερινού χώρου του αεροδρομίου). Στο σχέδιο που επιδείχθηκε στην ημερίδα δεν υπήρχε πουθενά το «Μητροπολιτικό Πάρκο». Στο μεταξύ ανακοινώθηκε ήδη επιπλέον η χωροθέτηση των ολυμπιακών εγκαταστάσεων σλάλομ από το Μαραθώνα στο Ελληνικό, ενώ ο ΕΟΤ δημοσίευσε την πρόκληση εκδήλωσης επενδυτικού ενδιαφέροντος για το Συνεδριακό Κέντρο με πυρήνα το κτίριο Σααρίνεν σε επέκταση ως τα 46.500 τετρ. μέτρα. (Καθημερινή, οπ. παρ.)

Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού

του Παναγιώτη Κ. Κουμουνδούρου, αρχιτέκτονα

«Κουβάς» Κερδοσκοπικών Κέντρων ή Πάρκο Πρασίνου και Πολιτισμού;

Τρεισήμισι μήνες πέρασαν ήδη από τότε που έκλεισε στις 28-3-2001 (μετά από 63 χρόνια λειτουργίας) ο Κρατικός Αερολιμένας Αθηνών, η «ουράνια πύλη» της Αθήνας, γνωστότερη ως Αεροδρόμιο (εφεξής Α/δ) Ελληνικού και το μέλλον του χώρου αυτού φαίνεται ακόμα ζοφερό και αβέβαιο. Ήδη τα μεγάλα συμφέροντα ακονίζουν τα μαχαίρια τους για να τεμαχίσουν το μεγάλο αυτό φιλέτο και η κυβέρνηση για χάρη τους, το βγάζει στο σφυρί. Θα χαθεί άλλη μία χρυσή ευκαιρία να γίνει ο χώρος αυτός ένας αναγκαίος πνεύμονας πρασίνου για όλους τους κατοίκους του λεκανοπεδίου; Πριν όμως πάμε στα πρόσφατα «σενάρια ανάπτυξης» και το «αναπάντητο ερώτημα» – τι εννοεί ο πρωθυπουργός όταν είπε (στις 31-1-2001) στο Ελληνικό: «θα είναι το μεγαλύτερο Πάρκο στην Ευρώπη»,¹ ας δούμε λίγο τις βασικές ιστορικές προσεγγίσεις στο θέμα (χώρο) αυτό και όχι μόνο.

Α) «Παλιές» και «νέες» προσεγγίσεις «αξιοποίησης»: Τα τελευταία 10 χρόνια έχουμε 3 βασικές προσεγγίσεις αξιοποίησης των χώρων του πρώην Α/δ Ελληνικού, συνολικής έκτασης 5500 στρεμ. περίπου (μαζί με την πρώην αμερικάνικη βάση και την ελληνική αεροπορική βάση) και τα 860 στρεμ. της παραλίας του Αγ. Κοσμά (παλιού και νέου):

Η Πρώτη προτιμά την εκποίηση δημόσιας γης. Αυτό όμως είναι παράνομο, γιατί δεν μπορείς μια έκταση που απαλλοτριώθηκε για «μείζονα κοινή χρήση & ωφέλεια» να την «ξαναπουλήσεις» για οικόπεδα κ.λπ.² Ή θα δοθεί για άλλη «μείζονα κοινή χρήση και ωφέλεια» ή θα επιστραφεί στους αρχικούς ιδιοκτήτες, αρκετοί από τους οποίους ουδέποτε αποζημιώ-

θηκαν. Το πρόσχημα αυτής της επιλογής είναι η έλλειψη χρημάτων λόγω ελλειμμάτων (π.χ. η «μαύρη τρύπα» του προϋπολογισμού), ή των επιλογών... του μεγάλου κεφαλαίου (π.χ. ένταξη στην Ο.Ν.Ε., το 2004 κ.ά.). Οι προτάσεις Μάνου (1991) και Σπράου (1997), είναι τυπικές αυτής της κανιβαλιστικής οικονομικής και χωροταξικής «λογικής» που προσβάλλει κάθε ανθρώπινο νου!³

Η Δεύτερη είναι μία παραλλαγή της 1ης, που προτιμά την εμπορική εκμετάλλευση του χώρου και των εγκαταστάσεών του από ιδιώτες ή και το δημόσιο, όπου το 1/3 περίπου θα πουληθεί σαν οικόπεδα πολυτελών βιλών, το άλλο 1/3 περίπου θα γίνει διάφορα εμπορικά, τουριστικά, εκθεσιακά, συνεδριακά, αθλητικά, πολιτιστικά κ.λπ. κέντρα και το υπόλοιπο 1/3 περίπου, θα γίνει πάρκο «πρασίνου»! Τέτοιες «παραλλαγές» ή «δήθεν μελέτες»² έγιναν και γίνονται:

α) Η μελέτη από την INTRATECH LTD (1994), έγινε για τους «4» Δήμους (Άλιμος, Αργυρούπολη, Γλυφάδα, Ελληνικό), αλλά οι δύο εναλλακτικές «λύσεις» που εμφανίσε, μόνον ένα μεγαλοεργολάβο αντιπαροχής θα βόλεψε. Η εταιρεία η ίδια παραδέχεται ότι ήταν «αδύνατο» να συναντηθεί με όλους τους αναγκαίους φορείς και τους «4» Δήμους της περιοχής!

β) Η μελέτη της Μεταπτυχιακής Σχολής Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Harvard (1997), που δίκαια αποκάλεσε «δήθεν μελέτη» ο τότε Νομάρχης Αθηνών,³ αφού κι αυτή αγνοούσε τη «γνώμη της Αυτοδιοίκησης». Η μελέτη αυτή του μεταπτυχιακού προγράμματος «Ισόπολις» έγινε με πρωτοβουλία και χρηματοδότηση του Ελληνικού Ίδρυματος Harvard κ.ά. δωρητών. Η έκδοση της μελέτης εξηγεί, οι προτάσεις των δώδεκα (12) μεταπτυχιακών σπουδαστών «εκφράζουν» αυτούς και μόνο κ.λπ.

κάτω αριστερά: φωτ. Χ. Λουϊζίδης
κάτω μέση: Προοπτικό σχέδιο της αίθουσας
transit του κτιριακού συγκροτήματος του
αερολιμένα Ελληνικού, αρχ. Eero Saarinen

Πάντως και «κατευθύνσεις» δόθηκαν και «βοήθεια» από μέλη του Ο.Ρ.Σ.Α., του Ε.Μ.Π. και του Χάρβαρντ, όπως αναφέρει η έκδοση. Από τ' αποτέλεσμα όμως μπορεί ο καθένας να κρίνει και να διακρίνει και «πηγές» και «επιρροές» και «προθέσεις» στις ομάδες του Χάρβαρντ. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε – το έχουμε κάνει ήδη: «Βασισμένα στους παραπάνω έξι μύθους, όλα τα ενυπόγραφα άρθρα της έκδοσης και οι δώδεκα προτάσεις, προσπαθούν απεγνωσμένα να πείσουν για την «ανάγκη» οικοπεδοποίησης/ιδιωτικοποίησης κυρίως του χώρου. Συνεχώς εκλιπαρούν για την ταύτιση του δημόσιου συμφέροντος με το ιδιωτικό κέρδος και ανάγουν την ελληνική «εφεύρεση» της αντιπαροχής και της πολυκατοικίας, σε εργολαβική αναπτυξιακή κουλτούρα της Αθήνας».⁴ Μια απ' τις προτάσεις σπουδαστή καλύπτει κι «αγώνες αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών» στους «υπάρχοντες αεροδιαδρόμους»...

Τη στιγμή αυτή γίνονται για πρώτη φορά και αγώνες Formula 3 στο χώρο!⁵ Εάν στον Αγ. Κοσμά πάνω στο κύμα, ανάμεσα σε πλαζ και κολυμβητήρια μπορεί να λειτουργεί παράνομα το GO KART (μετά και από τελεσίδικη απόφαση του ΣΤΕ), γιατί να μην έχουμε τέτοιους «αγώνες» και μέσα στη πόλη;! «Μόνον εάν και οι δώδεκα μεταπτυχιακοί υποψήφιοι του Χάρβαρντ προτείνουν την οικοπεδοποίηση του Σέντραλ Παρκ της Νέας Υόρκης και να γίνουν οι πλαζ του Μπρούκλιν και του Κουίνς μαρίνες, τότε θα έχει κάποιο ενδιαφέρον η πρότασή!».⁶

γ) Η μελέτη του Ι.Ο.Β.Ε. (σε συνέντευξη Τύπου στις 4-2-99 και 9-6-99), προτείνει: «3000 στρεμ. για άλσος και πράσινο (εννοεί «πάρκο παραγωγής προστιθέμενης αξίας»), 1200 στρεμ. για χώρους αναψυχής και πολιτιστικών υπηρεσιών (εδώ μετράει ξενοδοχεία, μαρίνες, συνεδριακά κέντρα και τα τοιαύτα) και 2000 στρεμ. για ανέγερση οικισμών ... για μόνιμη και ημιμόνιμη διαμονή για 25000 μορφωμένους και εύπορους πολίτες της Ε.Ε., σε 12500 πρότυπες κατοικίες»!⁷

δ) Η «τελική» (;) Φάση της κυβέρνησης (ΥΠΕΧΩΔΕ-Ο.Ρ.Σ.Α.-ΕΜΠ), βλ. παρακάτω.
Η Τρίτη να γίνει μητροπολιτική ζώνη πρασίνου «κυρίως» (βλ. Ν.2338/95) με ήπιες χρήσεις αθλητισμού και αναψυχής, ήταν και είναι το πάγιο αίτημα των κατοίκων, των γύρω Δήμων και της Νομαρχίας. Η 1η μελέτη ΑΝ.ΔΗ.Π. (1990) των «4» γύρω Δήμων, για τα 1300 στρεμ. περίπου των δύο βάσεων, αυτό έκανε. Η μελέτη ΒΙΠΕΤΒΑ (1997) για τη Νομαρχία, αυτό θέλει,

αλλά η ιδέα μυθολογικού πάρκου με «αυτοχρηματοδότηση» έδινε το χώρο στο μεγάλο ιδιωτικό κεφάλαιο.⁸ Η νέα μελέτη σ.π.α. Α.Ε. (2001) για τους «4» Δήμους, είναι η πρώτη που τολμά ένα μητροπολιτικό πάρκο πρασίνου όσο το Σέντραλ Παρκ (Ν. Υόρκης-3700 στρεμ.), ή το Πάρκο της Χιλιετίας (Σιδνεί-4500 στρεμ.), αλλά... βλ. παρακάτω.

Συνήθως για άλλοθι των 2 πρώτων προσεγγίσεων φτιάχνονται 2 είδη μύθων, με εκβιαστικά ψευτοδihήματα & μισές αλήθειες:¹⁻⁴

α) Πολιτικοοικονομικοί μύθοι και ψευτοδihήματα: Για να γίνει το πάρκο, χρειάζονται «ανταποδοτικοί πόροι» και για να είναι «βιώσιμο» το «πράσινο» πρέπει να έχει «οικονομική ατάρκεια»! Αυτή η «λογική» βά-ζει σε 2η μοίρα το χωροταξικό σχεδιασμό, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά, τη ζωή. Δυστυχώς στην απατηλή «λογική της αυτοχρηματοδότησης» μπαίνει και μερίδα του Τ.Ε.Ε.¹⁻⁴ Απεναντίας, η Οικολογική Δράση (ΕCOACTION, εφεξής ΟΙΚΟ.Δ.Ε.) χωρίς να μασά τη «λογική του κέρδους» που όλα τα κοστολογεί (αέρα, βουνά, θάλασσα, ζωή), σε πρώτη έρευνα καταλήγει ότι, ένα πάρκο πρασίνου «είναι κερδοφόρο»! Εάν π.χ. οικοπεδοποιηθούν 2000 στρεμ. μπορεί να αποφέρουν στο Δημόσιο 300-400 δις. δρχ. (150-200 εκ./στρεμ. Εάν φυτευτούν στον ίδιο χώρο 80000 δένδρα (ένα δένδρο/25τ.μ.) το ετήσιο όφελος υπολογίζεται ανάμεσα σε 50 και 100 δις. (80000X600000- 1200000 η ετήσια οικονομική αξία ενός δένδρου σε δρχ.).

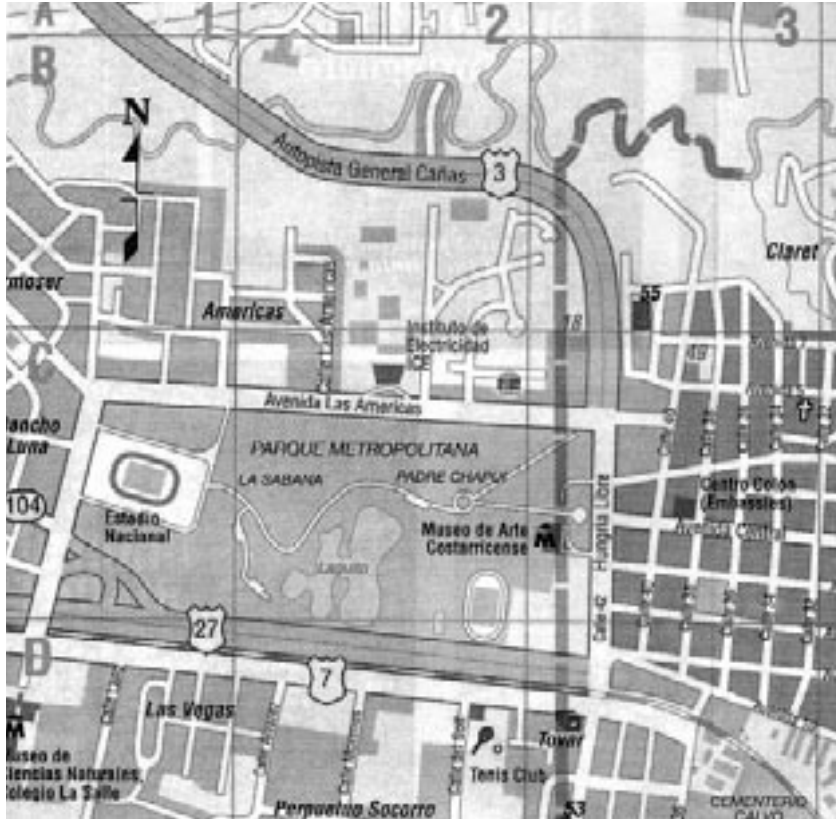
Αυτό σημαίνει ότι σε διάστημα 4-8 χρόνων το οικονομικό όφελος από τη δημιουργία πρασίνου ισοσκελίζει το όφελος οικοπεδοποίησης και στην πράξη «υπερτερεί».⁷

β) Τεχνοκρατικοί και περιβαλλοντικοί μύθοι και ψευτοδihήματα: Ο χώρος είναι πολύ μεγάλος για ενιαίο πάρκο... και με τα σημερινά του δεδομένα!⁸ Το έδαφος δεν κάνει για φύτευση πρασίνου, ενώ εάν «φυτευτεί» μετόν (!) μπορεί το «περιβαλλοντικό ισοζύγιο» του να πάει αλλού!⁹ Π.χ. δύο από τους σπουδαστές του Χάρβαρντ ισχυρίζονται επειδή «τα ρεύματα που επικρατούν είναι από το βορρά ή από τη θάλασσα προς τον Υμηττό... ένα μεγάλο πάρκο θα «εξαερίζε» τη θάλασσα και το βουνό και δεν θα συνέβαλλε ουσιαστικά στις μακροκλιματικές συνθήκες του λεκανοπεδίου». Συμπληρώνουν όμως: «Η επαρκής φύτευση στο Ελληνικό θα μειώνει τις μέσες θερμοκρασίες κατά ένα περίπου βαθμό Κελσίου»!

Τους α) μύθους τους επιβάλλει με γραπτές οδηγίες

του ο Ο.Ρ.Σ.Α. (καθ' υπόδειξη του ΥΠΕΧΩΔΕ) στην ομάδα μελέτης του Ε.Μ.Π. (υπό τον καθηγητή κ. Λ. Βασενχόβεν).⁸ Δυστυχώς τους β) μύθους ασπάζονται και κάποιοι συνάδελφοι. Δεν έχουν παρά να επισκεφθούν το πρώην Διεθνές Α/δ του San Jose (πρωτεύουσα της Κόστα Ρίκα) διαμορφωμένο σε Μητροπολιτικό Πάρκο (La Sabana). Εκτός όμως από μύθους, οι κυβερνήσεις έχουν φτιάξει και «νύμους» για τη περίπτωση, όπως η «τροποποίηση» του Ρ.Σ.Α. με το Ν.2052/92¹⁰ και ξανά με το νέο «ολυμπιακό» Ν.2730/ 99² και ιδού το αποτέλεσμα:

Ο Ν.2052/92 αντί για πολλά αποκεντρωμένα μικρά κέντρα στο λεκανοπέδιο, βάζει 4 μεγάλα «χωροταξικά υπερτοπικά κέντρα» στο Μενιδι, το Μαρούσι, το Ελληνικό και το Χαϊδάρι. Έτσι όμως, οι λεγόμενες διαρθρωτικές αλλαγές στην καταλαστική οικονομία, θα καταστρέψουν την «πόλη των εργαζομένων», για να ωφεληθεί η «πόλη του κεφαλαίου» και να γίνει η Αθήνα Ευρωπαϊκή Μητρόπολη.¹¹ Ήδη, συνεργάτης του Ντόναλντ Τραμπ (του «Βωβού» της Νέας Υόρκης) έχει κάνει σχέδια για «αυτό που λείπει ακόμη από την Αθήνα... η δημιουργία μιας συμπυκνωμένης μοντέρνας πολιτείας με ουρανοξύστες ...π.χ. τα κτίσματα της Defense στο Παρίσι». Και καταλήγει «η Αθήνα έχει έναν ιδανικό χώρο... το Α/δ του Ελληνικού»!¹² Η Αθήνα όμως αντιστέκεται στο γιγαντισμό της «δεξιάς πτέρυγας» του μοντέρνου κινήματος,¹³ όπως και στο γιγαντισμό του μεγάλου κεφαλαίου... Αυτό δείχνει μέχρι σήμερα και η πορεία (βιωσιμότητας) των διαφόρων εμπορικών κέντρων στο λεκανοπέδιο.

γ) Ολυμπιακοί μύθοι και ψευτοδιλήμματα: Ο Ν.2730/99 έγινε για να βολέψει και τα «πέντε ολυμπιακά ορφανά», αλλά όπως διαπιστώνει, με 4 χρόνια απραξία¹⁴ και η Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων: «το σύνολο των Ολυμπιακών Έργων... εξελίσσονται ως μεμονωμένα «τεχνικά έργα», χωρίς «σαφή διάκριση μεταξύ μόνιμων και μη κατασκευών, των παρα-Ολυμπιακών έργων, την προστασία του περιβάλλοντος, της υφιστάμενης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς...».¹⁵ Έτσι και ο χώρος στο Ελληνικό, με πρόσχημα την «εμβόλιμη ολυμπιακή μελέτη», από το 1999 είναι «σκουπιδοτόπος» ή «καταβόθρα»¹ ολυμπιακών «περισευμάτων», με ασαφή κατασκευή και κατάληξη.¹⁶ Και όμως κάποιοι επιμένουν ότι το Ελληνικό «σώθηκε» χάρις στα «περισεύματα». Κάποιοι άλλοι θέλουν να «βοηθήσουν» και άλλες υποβαθμισμένες περιοχές να αποκτήσουν πράσινο, κτίζοντας το Ελληνικό! Την πρόταση αυτή την παρουσιάσαμε πριν 11 χρόνια – όχι για το Ελληνικό βέβαια, αλλά για το Ολυμπιακό Χωριό!¹⁷

Όσο για το Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας Αγίου Κοσμά, ο Δήμος Ελληνικού έκανε αντιπρόταση στη λύση «ΝΗΣΙ». Με πανδημικό αγώνα, τη βοήθεια της Συντονιστικής για τη Διάσωση του Σαρωνικού, τη συγκλονιστική Διημερίδα στο Ευγενίδειο (27-28/4/99), με την καταλυτική παρουσία του τότε Αντιπροέδρου του ΣτΕ Μ. Δεκλερή, αποτρέψαμε τα «τερατώδη» σχέδια του ΥΠΕΧΩΔΕ.¹⁸

Όμως παραμένει το αγκάθι όλων των μεταολυμπιακών χρήσεων. Ο Ν.2730/99 προβλέπει μαρίνα σκαφών αναψυχής και μια ντουζίνα εμπορικές χρήσεις που θα κάνει όλη τη παραλία προσβάσιμη μόνο σε λίγους προνομιούχους.

Οι μεγαλοεπενδυτές δεν θεωρούν την κολύμβηση, το ναυταθλητισμό, 1 παιδική χαρά, 2-3 μικρά κυλικεία, λίγα γήπεδα τένις και μπιτς βόλεϊ «κερδοφόρα»!

Β) Οι προτεραιότητες της κυβέρνησης στην υπηρεσία του μεγάλου κεφαλαίου:

Ο Ο.Ρ.Σ.Α. μπορεί να έχει από τις 9-4-1997 να «ενημερώσει» τους Ο.Τ.Α. (π.χ. για την επόμενη Β Φάση της μελέτης του Ε.Μ.Π., με τα εναλλακτικά σενάρια χρήσεων γης), αλλά ο Τύπος «βρίσκει» το «τελικό» σενάριο και βγάζει κι «οδηγό ακινήτων»:¹⁹

1) Προβλέπει «μετά το 2004» τσέσες χρήσεις και «κέντρα», με πράσινο «φόντο», ώστε είναι αδύνατο να τις χωρέσει όλες και να μείνει χώρος και για πράσινο πάρκο.

Η αρχική εκτίμηση (με Πίνακα των χώρων) της ΟΙΚΟ.Δ.Ε. ότι: «Το μεγαλύτερο Πάρκο της Ευρώπης είναι Το συντομότερο Ανέκδοτο» έγινε πιο πιστευτή.²⁰

2) Περιλαμβάνει τέτοια ευρηματική «ποικιλία» κυκλοφοριακών ρυθμίσεων που διασχίζουν παντοιοτρόπως

δίπλα πάνω: Το Πάρκο La Sabana (πρώην διεθνές αεροδρόμιο του San Jose της Κόστα Ρίκα)

δίπλα κάτω: Η πολεοδομική μελέτη (master plan) τον Σεπτέμβριο του 1995 για το Ολυμπιακό Πάρκο στο Σιδνέϊ

κάτω: Το Σέντραλ Παρκ της Νέας Υόρκης

το χώρο, ώστε «πρακτικά» τον κόβει «εργολαβικά», σε 22 τουλάχιστον κερδοσκοπικά κομμάτια και 5-6 εμπορικούς πόλους φιλέτα.²¹ Οι ρυθμίσεις αυτές «κατεβάζουν» και το μετρό στο πρώην ανατολικό Α/δ για το συνεδριακό/εκθεσιακό κέντρο (εφεξής σ/ε-κ). Ανάλογη «προσέγγιση» έγινε και η «λύση» στον Αγ. Κοσμά μ' ένα κανάλι σε σχήμα «Π», για να «ελέγχεται καλύτερα ο χώρος», είπαν οι μελετητές!¹⁹ Έχουμε και τη σύνδεση Σπάτων παραλιακής, μέσω της Σήραγγας Υμηττού. Αυτή λέει η μελέτη του Χάρβαρντ χρειάζεται και το γεγονός του πρώην Α/δ αναπτυχθεί εμπορικά. Και ο καθηγητής του ΕΜΠ Γ. Μ. Σαρηγιάννης καταλήγει: «Οι κάτοικοι της παραλιακής ενδοχώρας... δεν χρειάζονται τη σύνδεση και τη σήραγγα. Αυτό αφορά την «άλλη πόλη», την ελίτ της παραλίας».¹¹ Ίσως το νέο «κλτοσσοκούφι» με το γήπεδο του Παναθηναϊκού (Γαλάτσι-Γουδί-Ελληνικό), ή και το «μόνιμο κλειστό» του Ολυμπιακού (που «αρέσει» και στη FIBA), να έχει έτσι σαν «αναγκαστικό» στόχο και τη Σήραγγα Υμηττού.

3) Το σενάριο αγνοεί παντελώς και το γεγονός ότι ο χώρος του πρώην Α/δ που υπάγεται κατά 90% στο Δήμο Ελληνικού, έχει κατακερματίσει όλες τις οικιστικές περιοχές του στα τέσσερα!

4) Το σενάριο συμπληρώνει και η «διευκρίνηση» ότι «ο πρωθυπουργός είπε ότι θα πουληθεί το 17-20%»!²² Ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ εξήγγειλε και «ένεση πρασίνου» με «φυτεύσεις», σε 2500 στρεμ. (πάρκο Ελληνικού) και 560 στρεμ. + 90 στρεμ. στα δύο εδώ ολυμπιακά συγκροτήματα.²³ Στις 11-4-01 όμως ο Ε.Ο.Τ. βγάζει στο επενδυτικό «σφυρί» όλο το παλιό Ανατολικό Α/δ, για σ/ε-κ μαμούθ! Αλλά λένε δεν αρκούν (!) τα 46500 τ.μ. (πρώην κτίρια αναχωρήσεων, αφιζέων, charters, τελωνείου) για να «χωρέσουν» οι 15000 θεατές/ σύνεδροι κ.λπ. και το «σενάριο» προβλέπει & νέο συγκρότημα σε 700 στρεμ. (μαζί με το «Business Park»)! Η ανακοίνωση (2-4-2001), του Υπουργείου Ανάπτυξης ότι η Αθήνα χρειάζεται μεγάλο σ/ε-κ για να φέρει τουρίστες «ψηλών εισοδημάτων», μόνο το Ι.Ο.Β.Ε. καλύπτει, για «μήτιγκ» πολυεθνικών, όχι κάποια διεθνή επιστημονικά συνέδρια.¹¹ Η ύπαρξη και η κακή λειτουργία της «HELEXPO» ποιόν εξυπηρετεί;²⁴ Για ποιόν γίνεται το σ/ε-κ πίσω απ' το «Μέγαρο Μουσικής»; Η διεθνής «τάση» βλέπει σ/ε-κ στην Εθνική Οδό.²⁵ Γιατί δεν εξετάζονται πρώτα τα κτίρια της περιοχής Αγ. Διονυσίου στον Πειραιά; Το κτίριο «αναχωρήσεων» στο πρώην Ανατολικό Α/δ είναι το μόνο έργο στην Ελλάδα του Αρχιτέκτονα Eero Saarinen. Όσοι γνωρίζουν το «τελικό» σχέδιο που αγναντεύει τη θάλασσα και τον «Ιοστεφί Υμηττός»,²⁶ θα εξοργιστούν με τη βεβήλη πρόταση για σ/ε-κ. Αρχιτεκτονικά και στατικά, αξίζει να διατηρηθεί, αφού πρώτα ξηλωθούν όλες οι άσχημες προσθήκες.²⁷ Ο Ο.Ρ.Σ.Α., όπως στη περίπτωση του PRIVILEGE ή του GO KART, έτσι και εδώ υποκλίνεται στους μεγαλοεπενδυτές. Ξεχνά τον «ενιαίο σχεδιασμό» του χώρου, που γραπτώς επικαλείται όταν φορείς ή Δήμοι ζητούν κάτι εύλογο! Ταυτόχρονα η κυβέρνηση «απαντά» στη Βουλή, ότι ο «διάλογος» της Β Φάσης θα γίνει και εκεί θα φανεύει αν χρειάζεται το σ/ε-κ, πετώντας επιπλέον και μερικά «κόκαλα» στην πρώην αμερικανική βάση (500 στρεμ.), για τους Δημάρχους.²⁷

Η μελέτη των «4» Δημάρχων: Την ίδια στιγμή, μετά από σιωπή 2 ετών έρχεται και η πρόταση των 4 «Δήμων» (απ' την ίδια εταιρία που συμβουλεύει «βωβά» το Δήμο Αμαρουσίου...). Δυστυχώς η προχειρότητα οι αντιφάσεις και τα διαφορούμενα στις 18 σελιδούλες τα 3 σχεδιάκια και μια μακέτα της μελέτης αστραπή με τις «οδηγίες» των «4» Δημάρχων κλείνει το μάτι, κάνοντας «πάσα» σε 3-4 βασικά σημεία στο «τελικό» σενάριο του ΒΗΜΑΤΟΣ.¹⁹ Από τη μια δέχεται την ανάγκη για πάρκο πρασίνου

με «δάσος» και απορρίπτει την εμπορική δόμηση, την ήπια οικιστική ανάπτυξη και τον κατακερματισμό της όλης έκτασης. Από την άλλη δέχεται το σ/ε-κ, την ύπαρξη «σύγχρονου διοικητικού κέντρου», τρία μουσεια και νέο κτίριο για Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, ένα κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, έναν ιππικό όμιλο. Εδώ κάντε σύγκριση με το ένα κτίριο του Σέντραλ Παρκ ή τα 2-3 του Δάσους της Βουλώνης στο Παρίσι! Για τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις, λέει θα είναι όλες λυόμενες, ενώ αν μείνουν θα διασπάσουν το πάρκο... Δέχεται να παραμείνει το αμαξοστάσιο του ΟΑΣΑ, τα ΚΤΕΟ και ο σταθμός μεταφόρτωσης απορριμμάτων, εκεί που η κυβέρνηση θέλει το αμαξοστάσιο του τραμ! Βάζει το σ/ε-κ εκεί που το προτείνει το Χάρβαρντ και ο ΕΟΤ, επειδή θα έχει «και πανοραμική θέα στο χώρο του Πάρκου»!²⁹ Το διοικητικό κέντρο «πέφτει» εκεί που κάποιοι... σχεδιάζουν το Business Park! Για την παραλία δεν «τολμά» ν' αλλάξει την πρόταση του Δήμου Ελληνικού, πλην για λόγους κόστους δεν προτείνει υπογειοποίηση της παραλιακής. Όμως «Η υποχρέωση μέρος των έργων... να αυτοχρηματοδοτούνται, μπορούν να οδηγήσουν και σε άλλες επιλογές» και τέλος «τα τελικά κόστη και η οικονομική βιωσιμότητα του έργου», δεν αναλύθηκαν επειδή «θα μελετηθεί διεξοδικά στην επόμενη φάση, όταν αποκρυσταλλωθούν σε μεγάλο βαθμό οι χρήσεις που θα χωροθετηθούν». Χωρίς να έχουν ερωτηθεί φορείς, Δημοτικά Συμβούλια ή Τεχνικές Υπηρεσίες, η «μελέτη» αυτή (χωρίς ονόματα & σημειώσεις), για την ώρα, έγινε απλά μια δωρεάν διαφήμιση για το σ/ε-κ της κυβέρνησης.³⁰

Γ) Οι πραγματικές ανάγκες των κατοίκων της Αθήνας:

Η τρύπα του όζοντος, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, η μετατόπιση των εποχών, η ατμοσφαιρική ρύπανση, το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η υπερθέρμανση της γης, είναι καθημερινή σχεδόν είδηση.³¹ Στην Ελλάδα τα τελευταία 30 χρόνια οι βροχοπτώσεις μειώθηκαν 30% και η στάθμη της Μεσογείου προβλέπεται ν' ανέβει ένα μέτρο μέχρι το 2100!³² Η Αθήνα φωτογραφίζεται σαν καμίνι.³³ Η Αθήνα με 2,5% μόλις πράσινο (αντί για 10%-30% άλλων πόλεων) και 5% μόνο δημόσιους ελεύθερους χώρους, είναι πια στα όρια της ασφυξίας. Άρα «Ούτε μια σπιθαμή ελεύθερου χώρου» δεν πρέπει να τσιμεντοποιηθεί!³⁴ Και να νέοι «περιβαλλοντικοί φόροι», κόστους 3.2 τρις δρχ. απ' τη κυβέρνηση για περιορισμό της αύξησης των αερίων που ευνοούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.³⁵ Μετά το σεισμό της 7-9-99 ο Σ.Α.Δ.Α.Σ.- Π.Ε.Α. πήρε ομόφωνη απόφαση (3η αντιπροσωπεία, 2-10-99):

«Τα στρατόπεδα που αποτελούν μεγάλους ελεύθερους πνεύμονες, όπως και οι χώροι του Α/δ Ελληνικού που θα απελευθερωθούν είναι απαράδεκτο να οικοδομηθούν». Εάν το Ελληνικό γίνει «πνεύμονας πρασίνου», το πράσινο στην πόλη θα αυξηθεί από 2,5 τ.μ./ κάτοικο σε 4,0 τ.μ.! Τι άλλο χρειάζεται η Αθήνα; Αρκεί ένας Παρθενώνας; Σύγχρονο πολιτισμό δεν έχει; Η απάντηση είναι ΝΑΙ, αλλά χρειάζεται κι άλλο! Σε πείσμα των γνωστών ιστορικών γεγονότων του 20ού αιώνα, παράγουμε πολιτισμό και στις Τέχνες και στα Γράμματα. Σήμερα, σε συνθήκες ολοκληρωτικής καταλαστικής παγκοσμιοποίησης (κέρδους και εκμετάλλευσης), το τι είδος πολιτισμό και για ποιον είναι καυτά ερωτήματα ιστορικής έρευνας & διαλεκτικής διαδικασίας.³⁶ Το κτίριο Saarinen, αν γίνει τοπώση μιας Κιβωτού του Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού. Μ' έμφαση στην ελληνική λογοτεχνία, απ' το Ρήγα μέχρι σήμερα. Ενώ το κτίριο ΦΙΞ (Λ. Συγγρού), αφού αποκατασταθεί, ας στεγάσει τις Επτά Τέχνες! Η ελληνική ποίηση, ίσως η σημαντικότερη του 20ού αιώνα, μαζί με την ελληνική πεζογραφία και το θέατρο, ας βρει εδώ μια μόνιμη γωνιά μνήμης και περισυλλογής.³⁷ Αυτά που δεν υπάρχουν αλλού, είναι αυ-

Παράκτια ζώνη αεροδρομίου Ελληνικού

της Μαριλένας Ιατρίδου, αρχιτέκτονας

Μετά την απομάκρυνση του Αεροδρομίου, η παράκτια ζώνη μπροστά απ’ αυτό αποκτά μοναδική σπουδαιότητα. Η ανάκτηση του χώρου του Αεροδρομίου και της εξόδου του προς τη θάλασσα με τον κατάλληλο σχεδιασμό θα μπορούσε να αναβαθμίσει ολόκληρο το λεκανοπέδιο. Δυστυχώς όμως ακολουθείται η ακριβώς αντίθετη πολιτική και μεθοδεύεται η εκποίηση, η υπέρμετρη δόμηση και η εντατική εμπορική εκμετάλλευση τόσο του χώρου του Αεροδρομίου, όσο και του θαλάσσιου Μετώπου της Αθήνας στο σύνολο του. Ενάντια στο σχεδιαζόμενο περιβαλλοντικό και πολεοδομικό έγκλημα έχει αναπτυχθεί ένα ισχυρό και δυναμικό κίνημα πολιτών, που συσπειρώνεται γύρω από τη «Συντονιστική Επιτροπή για τη Διάσωση της Παραλίας Σαρωνικού» .

Η περιοχή σήμερα

Η παράκτια ζώνη μπροστά από το Αεροδρόμιο, μήκους 3,5 χλμ., υπάγεται κυρίως στο Δήμο Ελληνικού και εν μέρει στο Δήμο Αλίμου. Το 1959 παραχωρήθηκε στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και ιδρύθηκε το Εθνικό Αθλητικό Κέντρο Αγ. Κοσμά, στο οποίο ανήκει η διαχείριση του χώρου. Σήμερα στην περιοχή επικρατούν εκτεταμένες εγκαταστάσεις για αθλητικές δραστηριότητες άσχετες με τη θάλασσα, ενώ υπάρχουν πολλά νυκτερινά κέντρα, δημόσιες υπηρεσίες, πίστα για GO-CART κ.ά. Μεγαλεπήβολα σχέδια της δικτατορίας για την εγκατάσταση κωπηλατοδρομίου, κατέστρεψαν την αμμόδη παραλία με κερκίδες και κρηπιδώματα και με ένα τεχνητό λιμενοβραχίονα 650 μέτρων, στο ανατολικό άκρο της ζώνης. Σήμερα τα κρηπιδώματα έχουν λυγίσει από την οργή της θάλασσας και αμμουδιές έχουν δημιουργηθεί ξανά μπροστά στα ερείπια. Ένα μικρό τμήμα της αμμουδιάς που έχει μείνει ανέπαφο, έχει πρόσφατα παραχωρηθεί στο νυκτερινό κέντρο Privilege. Το Ακρωτήρι του Αγ. Κοσμά, το οποίο έχει μεγάλη αρχαιολογική και ιστορική σημασία, καθώς έχει αποκαλυφθεί σ’ αυτό προϊστορικός οικισμός και νεκροταφείο, βρίσκεται σήμερα σε άθλια κατάσταση. Το σύνολο του χώρου οριοθετείται με ψηλά κιγκλιδώματα, τα οποία εμποδίζουν την ελεύθερη πρόσβαση προς τη θάλασσα και είναι αποκομμένο από το Δήμο Ελληνικού και τους γειτονικούς δήμους.

Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο – Μαρίνα

Ο φάκελος υποψηφιότητας «Αθήνα 2004» προβλέπει να διεξαχθούν στην παραλία Ελληνικού τα αγωνίσματα της Ιστιοπλοΐας και του Τρία-

σπηγήςεις, 10ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, Αθήνα, Δεκέμβρης 1999.

14). Π. Κουμουνδούρου, «Η χαμένη ολυμπιακή εκστρατεία και το δράμα των Ελλήνων μηχανικών», Παρέμβαση, Ημερίδα (Τ.Ε.Ε., UIA, Σ.Α.Δ.Α.Σ./Π.Ε.Α.), Αθήνα, 02-04-2001.

15). ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, «Ολυμπιακά έργα και αρχιτεκτονική», *Ε. Δελτίο Τ.Ε.Ε.*,#2158 / 09-07-2001.

16). Ν. Γ. Μάνου, «Ίπτάμενες εγκαταστάσεις στο Ολυμπιακό Συγ/τημα ΕΛ/κού», *Καθημερινή*, 15-07-2001.

17). Π. Κουμουνδούρου, «Ολυμπιακό Χωριό: Μια χρυσή ευκαιρία για δημιουργία Χώρων Πρασίνου στο κέντρο της Αθήνας», Επιστη/νικό Διήμερο Τ.Ε.Ε., (για τους Ολυμπιακούς), Αθήνα, 20-21 /06/1990.

18). Π. Κουμουνδούρου, «Παραλία Ελληνικού, Ελληνικό Κέντρο Ιστιοπλοΐας»,Εισήγηση, Πανελλήνιο Συνέδριο, Ε.Μ.Π. (Διαχ. & Βελτ. Παράκτιων Ζωνών), Αθήνα, 22-25 Νοεμβρίου 1999.

19). α) Ρεπορτάζ, «Τραμ ως το Ελληνικό (πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες) και επέκταση του μετρό (μετά το 2004), *Βήμα*, 22-03-2001, β) Ειδική Έκδοση (Ένθετο), «Τα Ακίνητα του 2004 και τα μυστικά τους», *Βήμα*, 10-06-2001.

20). ΟΙΚΟ.Δ.Ε.,«Στο Ελληνικό: Το μεγ. Πάρκο της Ευρώπης-Το συντομότερο Ανέκδοτο», Δ. Τ., 17-02-01.

21). ΟΙΚΟ.Δ.Ε., «28-03-2001: Το Α/δ Ελληνικού κλείνει για αεροπλάνα, αλλά ανοίγει για μπετόν και Ολυμπιακές αρπακτές», Δ. Τ., 28-03-2001.

22). Α. Μαρκοπούλου (σε κοινή συνέντευξη με το Π. Κουμουνδούρο), στην εκπομπή του Δ. Μάρκου στο ραδιοφωνικό σταθμό PROFIT, 12-06-2001.

23). Μ .Νταλιάνη ,«Επιχείρηση "η Αθήνα του αύριο" με 290000 δένδρα &όμορφα κτίρια», *Νέα*, 23-05-01.

24). Α. Καλαϊτζόγλου «HELEXPO: το χρονικό μιας αποτυχημένης ιδιωτικ/ησης», *Καθημερινή*, 27-05-01.

25). Ρ. Jodidio, «Building A New Millenium»,1999 Benedikt Taschen Verlag GMBH,Printed in Spain.

26). Ε. Λαμπροπούλου-Ράπτη, «Α/δ Ελληνικού (Χασάνι)-Α/δ Σπάτων»,επιστολές, *Καθημερινή*, 04-04-01.

27). S. Wheeler, «Hellihikon Airport East», Letters, Kathimerini (English Ed.), April 3,2001.

28). Α. Σκυλλάκου, Επίκαιρη Ερώτηση (918/16-05-2001), για το Α/δ Ελληνικού, συζ/ση, Βουλή, 18-05-01.

29). ΟΙΚΟ.Δ.Ε., «Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού και η Μελέτη των 4 Δημάρχων»,Δ. Τ., 25-06-2001.

30). Άρθρα, στις εφημερίδες: *Έθνος, Ελευθεροτυπία, Metrorama, Ναυτεμπορική, Καθημερινή, Το Βήμα, Τα Νέα*, 26-06-2001 και *Ριζοσπάστης*, 27-06-2001.

31). Ρεπορτάζ, «Σε υπερθέρμανση η Γη», *Νέα*, 13-07-2001.

32). Δ. Κουκλάκη, «Βιομηχανίες συμφερόντων θα ψήσουν το πλανήτη μας», *Νέα*, 14-15 Ιουλίου 2001.

33). Ρ. Μασούρα, «Καμίνι σε κίτρινες και μωβ αποχρώσεις», *Καθημερινή*, 24-06-2001.

34). Ν. Πέρπερα, «Ούτε μια σπιθαμή...», *Ριζοσπάστης*, 12-07-2001.

35). Ρεπορτάζ, «Περιβαλλοντικοί φόροι» *Ριζοσπάστης*, 13-07-2001.

36). Π. Κουμουνδούρου, «Πολιτιστική Ολυμπιάδα στην Εποχή της Παγκόσμιας Ιδιωτικοποίησης;», Παρέμβαση, Πρακτικά Ημερίδας Τ.Ε.Ε., 03-06-1998.

37). Π. Κουμουνδούρου, Προτάσεις για α) Το κτίριο Φιξ & β) Μουσείο Ποίησης, Επιστημονικό Διήμερο Τ.Ε.Ε. (3-4 Ιουνίου 1993), *Τεχνικά Χρονικά* 01/1994, σελ. 124-126,130.

38). «Κουβάς»: Λογιστική ορολογία: «Υποπτος κοινός τραπεζικός λογαριασμός, που τα έχει όλα μέσα, νόμιμα και μη, καθαραί και ακάθαρτα». Κλασικός στόχος της ΣΔΟΕ

39). Κ. Κορτζίδη, Από ομιλία στον Άλιμο (10-12-1997). Τοπική εφημ. *«ΕΛΛΗΝΙΚΟ»*, #13, Φεβρ.1998.

τά που θα φέρουν εδώ τουρίστες όλων των εισοδημάτων. Αυτό δείχνει και η εμπειρία «ανάπλασης» άλλων πόλεων (με διεθνείς διαγωνισμούς).²⁵ Ο «τουριστικός χώρος» δεν αντικαθιστά τον αναγκαίο «δημόσιο χώρο». Ούτε προσεγγίζεται το μέλλον της πόλης σαν μια «μετάπολη» με «εκμοντερνισμένη σχεδιαστική διαπραγμάτευση», αποκλειστικά με την «αγορά» και το «κεφάλαιο».

Η Αθήνα-το Ελληνικό, δεν χρειάζεται άλλον ένα «κουβά»³⁸ βρώμικου χρήματος ντόπιων και ξένων τραπεζικών κεφαλαίων με «περιβάλλον» Βηρυτού ή Λας Βέγκας. Μόνον ο πολιτισμός της «δικής μας» πανανθρώπινης ποίησης & ανθρώπινης πόλης θα μας φέρει ξανά όλους μαζί... Τέλος, τι πρέπει να κάνουμε άμεσα για το θέμα μας, το συνόψισε καλύτερα το 1997, ο τότε Δήμαρχος Ελληνικού Κώστας Κορτζίδης:

«Πιστεύουμε ακόμα ότι δεν αρκεί να θρηνούμε για την κατάντια της υδροκεφαλής Αθήνας! Μιας πόλης που έχει μετατραπεί σε καλοστημένη «φάκα» που παγιδεύει την ύλη και το πνεύμα μας. Πρέπει σήμερα να δράσουμε αποφασιστικά και δυναμικά για να σταματήσουμε τη συνέχιση της ολέθριας αυτής πολιτικής που στο όνομα της «ανάπτυξης», του «εκσυγχρονισμού» και του κέρδους προωθεί την εκποίηση της δημόσιας γης και περιουσίας, αγνοώντας το συμφέρον και τις πραγματικές ανάγκες του λαού της Αθήνας».³⁹

Βιβλιογραφία/παραπομπές

1). Μ. Ντάνου, «Ένα υπέροχο πάρκο στα χαρτιά, όμως...», *Καθημερινή*, 10-06-2001.

2). Π. Κουμουνδούρου, «Το μέλλον των χώρων του Αεροδρομίου Ελληνικού», Εκδήλωση της ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ για το ΕΛΛΗΝΙΚΟ, Ελληνικό, 27-02-2000.

3). ΒΙΠΕΤΒΑ, «Αξιοποίηση του χώρου του αεροδρομίου του Ελληνικού ως μητροπολιτικής ζώνης πρασίνου», Προκαταρκτική έκθεση τεκμηρίωσης των θέσεων του Νομαρχ. Συμβ. Αθηνών, Δεκ. 1997.

4). Π. Κουμουνδούρου, «Εξη Μύθοι», Ημερίδα (Νομαρχίας ,Τ.Ε.Ε., ΤΕΔΚΝΑ), Γλυφάδα, 13-07-1998, *Ε. Δελτίο Τ.Ε.Ε.*, #2018 & 2019.

5). Σ. Πετρόπουλου, «Μια πραγματική γιορτή», *Αθλητική Φωνή*, 16-07-2001

6). Π. Κουμουνδούρου, «Ολυμπιακή Παλινωδία και Παραπλάνηση στη Παραλία και το Αεροδρόμιο Ελληνικού», *Ε. Δελτίο, Δήμου Ελληνικού*, #1, Ιούνιος 1998.

7). Α. Ζαΐτη, «Χώρος Αεροδρομίου Ελληνικού: "Συμφέροι" να γίνει "Πράσινο" αντί "Οικόπεδα"», ΟΙΚΟ. Δ.Ε., 06-08-1999.

8). Λ. Βασενχόβεν και άλλοι, «Ανάπτυξη του χώρου του Αεροδρομίου του Ελληνικού», Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ (για τον Ο.Ρ.Σ.Α.) α) Έκθεση Α Φάσης (Μάρτης 1996), β) Συμπληρωματική Έκθεση Α Φάσης (Ιούνιος 1996), γ) Περίληψη Έκθεσης Α Φάσης (Σεπτ. 1996).

9). Π. Κουμουνδούρου, «Αναθεώρηση των άρθρων 24,94,95&100 του Συντάγματος: Ποιόν ωφελεί και ποιόν βλάπτει;», α) Παρέμβαση, Δ.Σ.Α. (Ακαδημίας 60), 29-01-2001, β) Επιστολή, *Ε. Δελτίο Τ.Ε.Ε.*, #2143/19-03-2001, γ) Περιοδικό *το Στίγμα*, τεύχος 6, Μάρτιος-Απρίλιος 2001.

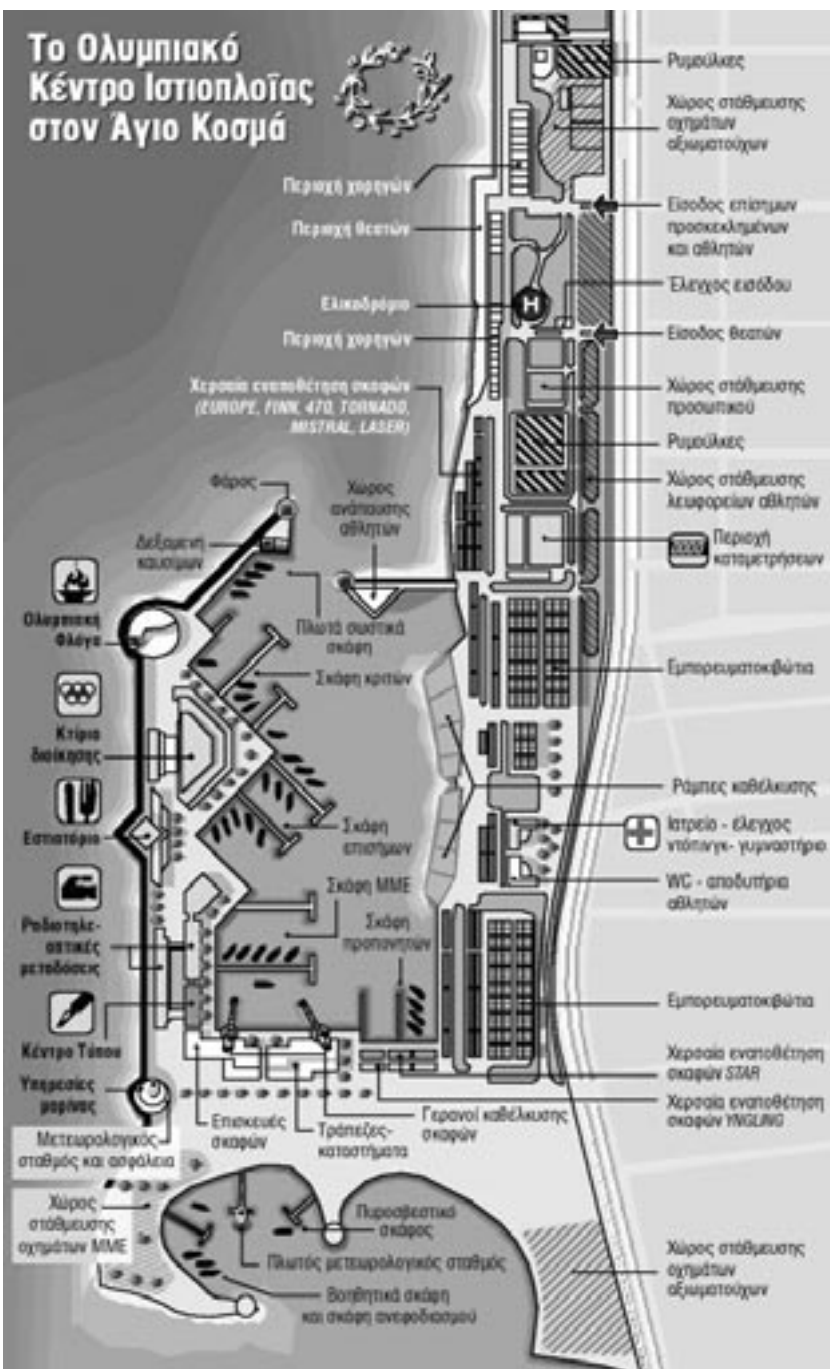
10). Γ. Μ. Σαρηγιάννη, «Μια περίπτωση που “βωβαίνει”», *Ριζοσπάστης*, 08-07-1998.

11). α) Γ. Μ. Σαρηγιάννη, «Σύνδεση Παραλίας και Α/δ Σπάτων», Εισήγηση, Ημερίδα, Δήμων Αργυρούπολης και Ελληνικού, Ελληνικό, 17-02-2001, β) ΟΙΚΟ.Δ.Ε., «Όχι Νέοι Αυτοκ/δρομοι στην Ν. Α. Αθήνα & τον Υμηττό!» Ανακ-Κάλεσμα, 25-05-01.

12). C. Kondylis, «Χτίζοντας τον Trump World Tower», Περιοδικό *MEN*, Απρίλιος 2001.

13). Π. Κουμουνδούρου και Γ. Μ. Σαρηγιάννη: Βλ. Ει-

νολο της έκτασης των 450 στρ. θα εκπονηθεί από την περίφημη Α.Ε. «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα» (ΕΤΑ)* και ας μην απορησουμε αν οι όροι δόμησης και οι επιτρεπόμενες χρήσεις, με νεότερη νομοθετική ρύθμιση, τροποποιηθούν υπέρ του αναδόχου.

Κολύμπι και όχι μαρίνες

Επισημαίνουμε ότι η κατασκευή μαρίνας όχι μόνο ακυρώνει τη δυνατότητα κολύμβησης στην παραλία Ελληνικού, αλλά είναι και μία κρίσιμη παράμετρος για την επιχειρούμενη απορρόπηση του Σαρωνικού. Σύμφωνα με την πρόσφατη ειδική χωροταξική έρευνα του Ε.Μ.Π. για το Θαλάσσιο Μέτωπο, απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορούμε να κολυμπάμε σε ένα καθαρό Σαρωνικό, είναι να μη γίνουν νέες μαρίνες, οι οποίες ρυπαίνουν υπέρμετρα τη θάλασσα. Στο σύνολο του θαλάσσιου Μετώπου από το ΣΕΦ ως τη Βάρκιζα το 12,5% της έκτασης αντι-

στοιχεί σε μαρίνες, ενώ μόλις το 9,5% σε ακτές κολύμβησης. Στους δήμους Αλίμου, Ελληνικού και Γλυφάδας, το αντίστοιχο ποσοστό σε μαρίνες είναι 30%, ενώ σε ακτές 6%.

Η εναλλακτική πρόταση του Δήμου Ελληνικού

Αντίθετα ο Δήμος Ελληνικού (επί δημαρχίας Κ. Κορτζιδη) σε συνεργασία με τη Συντονιστική Επιτροπή, έχει επεξεργαστεί και καταθέσει εναλλακτική πρόταση στα πλαίσια του Ρυθμιστικού και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η πρόταση συνοδεύεται με ολοκληρωμένη μελέτη, η οποία τεκμηριώνει τη συνύπαρξη ακτών για κολύμβηση και ναυταθλητικού κέντρου στην παραλία Ελληνικού.

Η πρόταση προβλέπει: Την ανάπλαση όλης της Παραλίας Ελληνικού από τον τεχνητό βραχίονα έως τον Αγ. Κοσμά και τη διαμόρφωσή της σε υπερτοπικό πόλο θαλάσσιας αναψυχής, με κύρια χρήση την κολύμβηση.

Την αποκατάσταση του αιγιαλού και της παραλίας από τα παλαιότερα καταστροφικά έργα της δικτατορίας που προαναφέραμε και τη διαμόρφωση αμμόδους παραλίας σε μήκος 1,5 χλμ. Επίσης τη διαμόρφωση προσβάσεων προς τη θάλασσα για τους κολυμβητές στο υπόλοιπο μέτωπο.

Την απομάκρυνση σημαντικού τμήματος των υφιστάμενων αθλητικών εγκαταστάσεων. Σημειώτεον ότι οι τεράστιες σε έκταση εγκαταστάσεις αυτές σήμερα υπολειπονται.

Την ένταξη του Ολυμπιακού Ιστιοπλοϊκού Κέντρου στον υπάρχοντα τεχνητό βραχίονα και τη μετολυμπιακή χρήση του χώρου ως Ιστιοπλοϊκού Κέντρου για μικρά και μη ρυπογόνα σκάφη. Για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων χρησιμοποιείται περιστασιακά και το θαλάσσιο μέτωπο που βρίσκεται από την πλευρά της ξηράς, το οποίο στη συνέχεια ενοποιείται με τον υπερτοπικό πόλο.

Προβλέπονται κτίσματα 8500 τ.μ. αποκλειστικά για τις ανάγκες του Ιστιοπλοϊκού Κέντρου. Τα κτίρια χωροθετούνται κατά μήκος του υφιστάμενου αναχώματος, έτσι ώστε η οροφή των κτιρίων αποτελεί προέκταση του χώρου περιπάτου και πρόσθετα δίνει τη δυνατότητα της θέας στα ναυταθλητικά δρώμενα.

Η εκτός Ολυμπιακού σχεδιασμού παράκτια ζώνη

Δεν γνωρίζουμε τα ακριβή σχέδια για την εκτός Ολυμπιακού σχεδιασμού παράκτια ζώνη, δηλαδή αυτή που είναι μπροστά από τις εγκαταστάσεις του πρώην Δυτικού Αερολιμένα. Βεβαίως κανείς δεν πρόκειται να πειράξει το νυκτερινό κέντρο Privilege (23 στρ.) και τη γιγαντιαία πίστα GO-CART (30 στρ.), δίπλα ακριβώς στις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις (που έχουν παραχωρηθεί πρόσφατα από το ΕΑΚΝ Αγ. Κοσμά στον εφοπλιστή Ρέστη), καθώς είναι σύμφωνες με το σημερινό πνεύμα για την «αξιοποίηση» του θαλάσσιου Μετώπου της Αθήνας.

Σχετικά με το εναπομείναν τμήμα της ζώνης δυτικά του δρόμου που οδηγεί στο Ακρωτήριο (το οποίο υπάγεται στο δήμο Αλίμου), προσωπικά πιστεύω ότι και αυτό θα ενταχθεί στα γενικότερα σχέδια για την εμπορική εκμετάλλευση της παράκτιας ζώνης και ήδη υπάρχουν κάποιες ενδείξεις.

κάτω: Η πρόταση των Δήμων Ελληνικού, Αλίμου, Αργυρούπολης και Γλυφάδας για το πρώην αεροδρόμιο του Ελληνικού.

Θεματικές ενότητες

- 1. Δάσος, 2. Παιδική αναψυχή, 3. Χώρος παίξιμας, 4. Πανόραμα, 5. Καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, 6. Χώρος καλλιτεχνικής δημιουργίας, 7. Πολιτιστικές εγκαταστάσεις, 8. FIR Αθηνών, 9. Διοικητικό Κέντρο, 10. Συνεδριακό κέντρο, 11. Δάσος-Αθλητισμός, 12. Περιβαλλοντική εκπαίδευση - Έρευνα, 13. Ολυμπιακό Ιστιοπλοϊκό Κέντρο, 14. Θαλάσσια αναψυχή, 15. Αθλητισμός, 16. Εγκαταστάσεις τεχνικής υποδομής

Σύμφωνα με σχέδιο της μελέτης Βασενχόφεν που δημοσιεύθηκε στα ΝΕΑ (1-12-2000) προβλέπεται η κατασκευή ξενώνων V.I.P. Σύμφωνα με τα ΝΕΑ (1-2-2001) συζητείται η σύνδεση του χώρου με έκταση 150 στρ. του χώρου του Αεροδρομίου όπου προβλέπεται να κατασκευαστεί ξενοδοχειακή μονάδα, ενδεχομένως και διώροφα και τριώροφα. Η σύνδεση θα γίνει με παράκαμψη της παραλιακής λεωφόρου.

Το μόνο βέβαιο είναι ότι προωθείται η αλλαγή της νομικής μορφής του ΕΑΚΝ Αγ. Κοσμά, στο οποίο ανήκει ο χώρος. Ο υφυπουργός αθλητισμού απάντησε σε σχετική ερώτηση βουλευτών του ΚΚΕ, ότι αυτό γίνεται προκειμένου ο χώρος να στεγάσει αθλητικές ομοσπονδίες.

Ανάκτηση και όχι εμπορευματοποίηση του χώρου

Η Συντονιστική Επιτροπή αγωνίζεται:

- για να γίνει ναυταθλητικό κέντρο και όχι μαρίνα σύμφωνα με την πρόταση του Δήμου Ελληνικού.
- για να μη γίνουν νέα κρηπιδώματα αντίθετα να αποξηλωθούν τα παλιά, ώστε να αποκατασταθεί ο αιγιαλός και η παραλία.
- για να μην εκποιηθεί και εμπορευματοποιηθεί ο πολύτιμος αυτός παραλιακός χώρος.
- για να απομακρυνθούν τα νυκτερινά κέντρα, η πίστα GO-CART, αλλά και πολλές αθλητικές εγκαταστάσεις, οι οποίες μπορούν να μεταγκατασταθούν στο χώρο του αεροδρομίου.
- για να αποδοθεί ο χώρος στους κατοίκους του λεκανοπεδίου για κολύμβηση και ήπια αναψυχή.

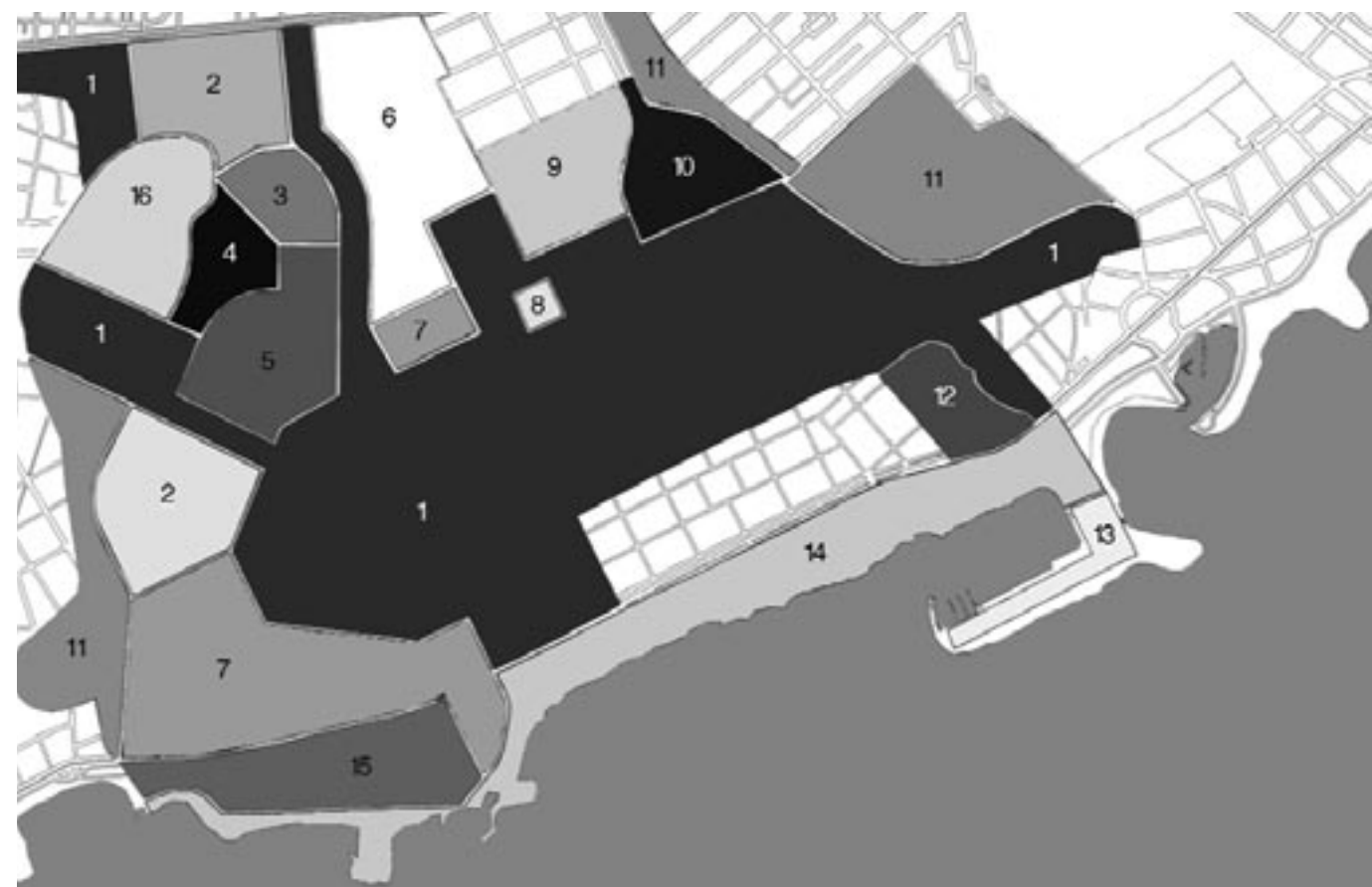
* Με το ν2837/2000 το σύνολο των εκτάσεων και εγκαταστάσεων του ΕΟΤ μεταβιβάστηκαν στην Α.Ε. «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα» (ΕΤΑ) προκειμένου να παραχωρηθούν σε επιχειρηματίες μέχρι... 99 χρόνια ή ακόμη και να πωληθούν. Επιπλέον η ίδια η ΕΤΑ Α.Ε. πρόκειται σύντομα να μπει στο χρηματιστήριο μέχρι και του 49% (προς το παρόν) των μετοχών της.

Η ΕΤΑ Α.Ε. έχει προσλάβει χρηματοοικονομικό σύμβουλο (Fuji Bank) προκειμένου να εκποιήσει κατά προτεραιότητα τις ακτές, τις μαρίνες και τις παραλιακές εκτάσεις της Αττικής, καθώς και τις ιδιαίτερου φυσικού κάλλους περιοχές, Αγίων Αποστόλων στα Χανιά, Αφάντου Ρόδου, της περιοχής Καϊάφα Ηλείας (ενταγμένης στο πρόγραμμα Natura) και του κάμπινγκ στα Καμένα Βούρλα. Επίσης σχεδιάζει να κατασκευάσει 7 ξενοδοχεία στην παράκτια ζώνη.

Ήδη βρίσκεται εν εξελίξει διαδικασία για την παραχώρηση των 5 Ακτών του ΕΟΤ στο Σαρωνικό σε πανίσχυρα οικονομικά συμφέροντα (Λάτσης, Κωστόπουλος, Κυριακού, Πανούσης, Βερνίκος κ.ά.)

Η ΕΤΑ Α.Ε. χρησιμοποιείται ως γενικός φορέας εκποίησης δημόσιων εκτάσεων ή εγκαταστάσεων και έχει ήδη εξαγγελθεί ότι μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες θα περιέλθουν σ' αυτήν οι παραλιακοί χώροι υποδοχής Ολυμπιακών εγκαταστάσεων (Φαληρικός Όρμος, Ελληνικό). Με πρόσφατη τροπολογία που ψηφίστηκε τον Αύγουστο στη Βουλή, παραχωρείται στην ΕΤΑ το τμήμα της έκτασης του Αεροδρομίου Ελληνικού στο οποίο βρίσκεται το κτιριακό συγκρότημα του Ανατολικού Αεροσταθμού (36500 τ.μ.) καθώς και το κτίριο του τελωνείου (10000), προκειμένου να εκποιηθεί και να διαμορφωθεί σε Συνεδριακό-Εκθεσιακό Κέντρο.

Είναι πρωτοφανές ότι η τροπολογία δεν προσδιορίζει τα όρια και το εμβαδόν της έκτασης, τα οποία θα προσδιοριστούν εντός προθεσμίας 20 ημερών από το η τροπολογία δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, με απόφαση του Προέδρου του Οργανισμού Αθήνας.

Το παράδειγμα του αεροδρομίου του Riem

της Σοφίας Αυγουροπούλου, αρχιτέκτονας

Είναι πολύ λίγα τα παραδείγματα από την ευρωπαϊκή αλλά και τη διεθνή εμπειρία ανάπτυξης και αλλαγής χρήσης παλιών εγκαταστάσεων αεροδρομίων, αφού σπάνια ένα αεροδρόμιο οδηγείται σε πλήρη παύση της λειτουργίας του. Στη Γερμανία καταγράφεται το μοναδικό ίσως παράδειγμα στην Ευρώπη ανάπτυξης και αλλαγής χρήσης έκτασης αεροδρομίου, εξαιρώντας την ειδική κατηγορία των μικρών και διάσπαρτων αεροδρομίων του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και των στρατιωτικών αεροπορικών βάσεων στη Μ. Βρετανία.¹

Το 1992, μετά από 53 χρόνια λειτουργίας, το αεροδρόμιο του Μονάχου Riem οδηγήθηκε σε παύση της λειτουργίας του δίνοντας τη θέση του στο νέο αεροδρόμιο «Munich 2». Η αναζήτηση θέσης για τη χωροθέτηση του νέου αεροδρομίου είχε ξεκινήσει από το 1963, ενώ η κατασκευή του άρχισε το 1980. Μετά από προσφυγή εναντίον της εταιρείας/φορέα αντιτιθέμενων στο νέο αεροδρόμιο ομάδων πίεσης (περιβαλλοντικές οργανώσεις, ενώσεις κατοίκων, ...) το δικαστήριο επέβαλε την αναστολή των εργασιών για τέσσερα περίπου χρόνια. Οι εργασίες συνεχίστηκαν μόνο όταν τροποποιήθηκαν τα αρχικά σχέδια του «Munich 2» με αποτέλεσμα να περιοριστεί η συνολική έκταση από 2050 σε 1387 Ha (13.870 στρέμματα) ενώ παράλληλα περιορίστηκαν και οι ώρες λειτουργίας του νέου αεροδρομίου.

Στο φορέα διαχείρισης του νέου αεροδρομίου μετέχουν ως βασικοί μέτοχοι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, το ομόσπονδο κρατίδιο (Land) της Βαυαρίας και ο δήμος του Μονάχου. Η συμμετοχή του δήμου, στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας του «Munich 2», θα στηριχθεί σε κε-

φάλαια που θα προέλθουν από την ανάπτυξη/ανάπτυξη έκτασης 450 Ha (4.500 στρεμμάτων) του Riem που αποτελεί ιδιοκτησία του.² Θα μπορούσε επομένως να ισχυριστεί κανείς ότι η ανάπτυξη του παλιού αεροδρομίου του Riem εντάσσεται σε μια ιδιωτικο-οικονομική λογική χωρίς μάλιστα να καταγράφεται, σε αρχική έστω φάση, μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων ή δικαιωμάτων από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα. Η εξασφάλιση της συμμετοχής του δήμου στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας του «Munich 2» συναρτάται σχεδόν απόλυτα με την ταχύτητα προώθησης των έργων και φυσικά με την εν γένει οικονομική απόδοση του εγχειρήματος ανάπτυξης στο Riem.

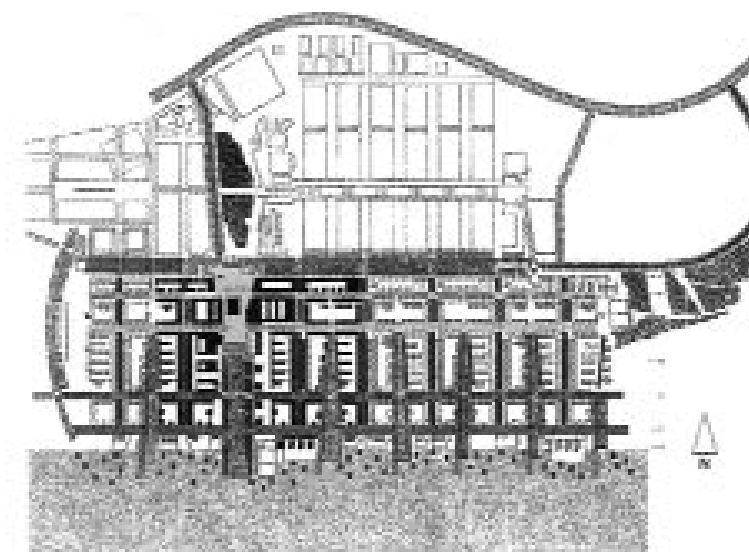
Η περιοχή του παλιού αεροδρομίου του Riem –που απέχει 7km ανατολικά του Μονάχου– αποτελεί, εξαιτίας της εγγύτητάς της με το κέντρο της πόλης, μοναδική ευκαιρία για την επέκταση του Μονάχου και μάλιστα για την επανοποθέτηση του εμπορικού κέντρου. Το 1987 ειδικευμένες ομάδες εργασίας απέδειξαν ότι είναι εφικτή η τοποθέτηση συγκεκριμένων χρήσεων στην περιοχή του παλιού αεροδρομίου όπως κατοικία, εμπόριο, εκθεσιακοί χώροι, χώροι πρασίνου, γραφεία και μάλιστα μέσα από το πρίσμα της οικολογίας και της εξοικονόμησης ενέργειας (συνθήκη Rio de Janeiro) παρέχοντας πολύ υψηλό επίπεδο διαβίωσης.³ Τα αποτελέσματα αυτών των μελετών αποτέλεσαν τις βασικές αρχές του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού διαγωνισμού που ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1991 και διατύπωσε τις τελικές προτάσεις για την ανάπτυξη του αεροδρομίου του Riem. Η περιοχή του διαγωνισμού (στην οποία εκπονούνται τα έργα ανάπτυξης) δεν περιορίστηκε μόνο στην έκταση που κάλυπταν οι χρήσεις του αεροδρομίου αλλά συμπεριέλαβε και άλλες περιβάλλουσες περιοχές συνολικής έκτασης 562 Ha (5.620 στρέμματα).⁴ Από το όλο εγχείρημα προβλέπεται να λάβει χώρα η ανάπτυξη των εξής χρήσεων:

Κατοικία 110 Ha, επαγγελματικές χρήσεις 80 Ha, εκθεσιακοί χώροι 65 Ha, ειδικές χρήσεις 18 Ha, περιοχή δόμησης 3 Ha, υπερτοπικές χρήσεις 12 Ha, περιβάλλοντες χώροι 9 Ha, πράσινο – ελεύθεροι χώροι 265 Ha.⁵

Η ανάπτυξη ολόκληρης της περιοχής βασίστηκε σε καθαρά χωρικές αντιλήψεις. Έτσι, διαιρέθηκε σε τρεις κύριες ζώνες που διασχιζονται από δύο κύριους άξονες. Στις τρεις αυτές ζώνες λαμβάνουν χώρα οι εξής χρήσεις⁶:

Επιχειρηματικό και εμπορικό κέντρο το οποίο θα προσελκύσει τη βιομηχανία των νέων τεχνολογιών και θα αναβαθμίσει τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις που βρίσκονται βορειοδυτικά της περιοχής

Τη νέα αγορά του Μονάχου σε συνδυασμό με

χονδρεμπόριο, αποθήκες και υπαίθριες εμπορικές εκθέσεις (βορειοανατολικά)
Γραφεία, λιανικό εμπόριο και κατοικία σε συνδυασμό και άμεση σχέση με τον τεράστιο χώρο πρασίνου (πάρκο).

Οι δύο κύριοι άξονες αποτελούν στοιχείο ταυτότητας και προσανατολισμού της περιοχής και δημιουργούν εισόδους σε εντυπωσιακές συνεχείς πορείες εναλλαγών στην πόλη με λίμνες, στοιχεία του πάρκου, εικόνες του κέντρου, την κεντρική πλατεία.

Η κεντρική πλατεία αποτελεί το κομβικό σημείο συνάντησης με εισόδους για την αγορά, τις περιοχές κατοικίας, τα γραφεία, τους σταθμούς του μετρό και των λεωφορείων, δίνοντας στην περιοχή την ανεξάρτητή της ταυτότητα από το κέντρο του Μονάχου.

Η ανάπτυξη της περιοχής γίνεται σε κάρναβο και σε ουδέτερο αστικό πλέγμα επιτρέποντας τον σταδιακό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Κάθε δεύτερος άξονας (με προσανατολισμό βορρά-νότο) είναι άξονας πρασίνου που δείχνει προς δημόσιο ελεύθερο χώρο στο νότο. Το συνεχές σύστημα σπάει καθώς πλησιάζει στις ζώνες πρασίνου και οι διαδρομές περιπάτου εμπλουτίζονται με την εικόνα των καρποφόρων δέντρων, διακοπτόμενες από τους τόπους συνεύρεσης και τις αθλητικές εγκαταστάσεις.⁷

Μια καινούρια πόλη 30.000 κατοίκων με 13.000 θέσεις εργασίας σχεδιάζεται. Βασική αρχή ο συνδυασμός των αστικών υποδομών με τις αγροτικές (υπαίθριες) ποιότητες⁸ και στόχος το αποτέλεσμα που δίνει το φως όταν περνά από το φακό και αλλάζει κατεύθυνση, χρώμα, πυκνότητα.⁹

Πρώτη πρόκληση της νέας πόλης είναι η παροχή υψηλής ποιότητας κατοικίας. Τα υψηλά μπλοκ κατοικιών καταλήγουν σε αυλές ενώ χτίζονται κτίρια κατοικίας πάνω στους άξονες πρασίνου, ενισχύοντας τη μίξη του ιδιωτικού με το δημόσιο χώρο. Οι ταράτσες φυτεύονται δίνοντας την αίσθηση ότι το πράσινο είναι παντού.

Δεύτερη πρόκληση της πόλης είναι η δημιουργία ισορροπημένης κοινωνίας και όχι γκέτο κάποιας κοινωνικής και οικονομικής τάξης. Έτσι, το 40% των κατοικιών υπάγονται στο καθεστώς κοινωνικής κατοικίας, το 30% επιδοτούνται για όσους έχουν εισόδημα αλλά όχι αρκετό για να αγοράσουν σπίτι (μοντέλο πρόνοιας Μονάχου) και το υπόλοιπο 30% βγαίνουν στην ελεύθερη αγορά.¹⁰ Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η μίξη των κοινωνικών και οικονομικών τάξεων.

Σήμερα στην περιοχή ζουν 800 κάτοικοι.¹¹

Η περιοχή κατοικίας βρίσκεται σε άμεση σχέση με το πάρκο εξαιτίας των πράσινων γραμμικών ζωνών που διεισδύουν σε αυτό, παρέχοντας ελεύθερο χώρο στις κατοικίες αλλά και κήπους για τις αγροτικές δραστηριότητες των κατοίκων.

Από τους 70 συμμετέχοντες στο διεθνή διαγωνισμό (1991) επιλέχθηκε η πρόταση του παρισινού γραφείου Latitude Nord –των Gilles Vexland και Laurence Vacherot– για τη διαμόρφωση του πάρκου έκτασης 210 Ha (2.100 στρέμματα).¹²

Η περιοχή του πάρκου βρίσκεται σε χώρο με αντιθετικές κλίμακες. Από τη μια μεριά οι απέραντες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και από την άλλη το αστικό τοπίο. Ανεξάρτητες ζώνες με θάμνους και χαμηλό πράσινο προσανατολισμένες δυτικά-νότια-δυτικά και ανατολικά-νότια-ανατολικά τοποθετούνται σύμφωνα με την πορεία των τοπικών ανέμων. Μοιάζουν με χωρι-

κούς όγκους, καθένας με τις ποιότητές του, που εισάγουν μια μορφή από το δάσος. Ανάμεσα στην πόλη και το πάρκο μια ταράτσα 180 μέτρων πλάτους και 2,5 χιλιομέτρων μήκους επιτρέπει τη θέαση όλου του πάρκου. Δύο πλάγιες επιφάνειες θα σηματοδοτήσουν την είσοδο του πάρκου οι οποίες, αφού θα βρίσκονται σε άμεση σχέση με την (υπό κατασκευή) πίσίνα βάθους 4,5 μέτρων, θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για solarium το καλοκαίρι.¹³

Την άνοιξη του 1995 φυτεύτηκαν 20 Ha στα βορειοανατολικά της περιοχής του πάρκου.¹⁴ Παρόλο που το Messestadt Riem αποτελεί μια νέα πόλη, δε θα σβήσει κάθε σημάδι της προηγούμενης περιόδου της ως αεροδρόμιο. Το κτίριο αναχωρήσεων και ο πύργος ελέγχου θα διατηρηθούν, φιλοξενώντας καινούριες χρήσεις, ενώ στην ταράτσα των επισκεπτών στη δυτική άκρη θα δημιουργηθεί ένα ενδιαφέρον βιοσκόπιο, θυμίζοντας τα χιλιάδες βλέμματα που παρατηρούσαν τις κινήσεις των αεροπλάνων στους αεροδιάδρομους μέχρι να προσγειωθούν και στους διαδρόμους μέχρι την απογείωσή τους. Τα κτίρια αυτά καταχωρήθηκαν ως ιστορικά. Επίσης, η δυτική και ανατολική άκρη του διαδρόμου θα διατηρηθούν και θα ενσωματωθούν στα στοιχεία του τοπίου. Η ολοκλήρωση της ανάπλασης υπολογίζεται σε 20 χρόνια οπότε το Μόναχο (και η Βαυαρία) θα έχει κερδίσει το στοίχημα της ενσωμάτωσης της «ενδιάμεσης» αστικής περιοχής του αεροδρομίου στο σώμα της πόλης.

Σημειώσεις

1. Ερευνητικό πρόγραμμα: «Ανάπτυξη του αεροδρομίου του Ελληνικού, Α' φάση», Κεφάλαιο 2: Εμπειρία αναπλάσεων, §2.2.5. Γερμανία και το παράδειγμα του Μονάχου, σελ. 35. Σπουδαστήριο χωροταξίας και οικιστικής ανάπτυξης, τομέας πολεοδομίας και χωροταξίας, τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ, Σεπτ. 1996.
2. Airports International, 1991, σελ. 18.
3. Urban development, Policy initiative, 6. Munich, Germany: Fair city Riem, March 1998.
4. op.cit. 1
5. Stadtbebaulicher und Landschaftlicher Indeenwettbewerb Kurrtige Nutzung Fiughafengelände Munchen – Riem, 1991.
6. op.cit. 3
7. ibid
8. Architecture New York: Leeser Architecture: Urban design and Airport redevelopment Munich-Riem, 1991-2.
9. Joseph of Fraunhofer, οπτικός του 19ου αιώνα από το Μόναχο.
10. op.cit. 3
11. Citizens Participation Riem, Trade Fair City - a new district is being built, Agenda 21, 1999.
12. Landscape Architecture «Strategies for the construction of Landscape», Munich – Riem Park 2G. N3, 1997/III.
13. ibid
14. op.cit. 3

από πάνω προς τα κάτω: Αεροφωτογραφίες του αεροδρομίου του Riem το 1956, το 1971 και το 1994
κάτω δεξιά: Πολεοδομική μελέτη (master plan) της ανάπλασης της περιοχής του Riem

ΒΡΑΒΕΙΑ «DUPONT BENEDICTUS» 2001

Ιούλιος 2001. Ανακοινώθηκαν οι νικητές των βραβείων «DuPont Benedictus», του διαγωνισμού διεθνούς επιπέδου που διεξάγεται από την εταιρία DuPont. Ο διαγωνισμός, φτάνοντας στην ένατη έκδοσή του, βραβεύει κάθε χρόνο τα πιο σημαντικά σχέδια καινοτομίας για τη χρήση υαλοπινάκων με πολλαπλά φύλλα, στους τομείς της αρχιτεκτονικής και της οικοδομι-

αναπτύξουν σχέδια για ένα εμπορικό κέντρο με πολλαπλές λειτουργίες, σε θέση να μπορεί να φιλοξενήσει μια σειρά από κατασκευές και χώρους ψυχαγωγίας, όπως σινεμά, εστιατόρια και μπαρ. Ο διαγωνισμός φέρει το όνομα του Edouard Benedictus, ενός Γάλλου χημικού ο οποίος ανακάλυψε τη διαδικασία της συγκόλλησης λεπτότατων φύλλων υαλιού, που στις μέρες μας τίθεται ως προδιαγραφή από τους επαγγελματίες αρχιτέκτονες για την ασφάλεια, τη

κής από επαγγελματίες και σπουδαστές. Ο διαγωνισμός διεξάγεται υπό την αιγίδα του American Institute of Architects (AIA) και με τη συνδρομή της Union Internationale des Architectes (UIA), η επαγγελματική κατηγορία του οποίου είναι χωρισμένη σε δυο κλάδους, στον επαγγελματικό και στον επαγγελματικό οικιστικό κλάδο. Και στους δύο κλάδους μπορούν να πάρουν μέρος μόνο οι επαγγελματίες ήδη ολοκληρωμένοι. Ο νικητής του πρώτου βραβείου έλαβε προς τιμή ένα γλυπτό κατασκευασμένο ειδικά για το διαγωνισμό αυτό, από τον James Carpenter, γνωστό καλλιτέχνη για τις αρχιτεκτονικές δημιουργίες του από γυαλί με πολλαπλά φύλλα.

σιγουριά, την αντοχή του στους θρυμματισμούς, τις ιδιότητες ηχομόνωσης και τα χαρακτηριστικά εξοικονόμησης ενέργειας που διαθέτει, καθώς και την απόλυτη καθαρότητά του. Η κριτική επιτροπή της έκδοσης του διαγωνισμού «DuPont Benedictus» για το 2001, απαρτιζόταν από τους Henry Cobb, Odile Decq και Βασίλη Σγούτα (Πρόεδρος της UIA για το 1999-2002). Η προκήρυξη του διαγωνισμού για το 2002 από την «DuPont Benedictus» θα διατίθεται στο κοινό από το Φθινόπωρο αυτού του έτους στην ηλεκτρονική διεύθυνση «www.dupontbenedictus.org» που περιλαμβάνει και τους νικητές από

τις προηγούμενες εκδόσεις του διαγωνισμού, καθώς επίσης και περισσότερες πληροφορίες για τα σχέδια που έχουν ήδη παρουσιαστεί.

Βραβεία στην επαγγελματική εμπορική κατηγορία «DuPont Benedictus» για το 2001

Οι αρχιτέκτονες Takahashi Yamaguchi και Masahiro Kato (Takahashi Yamaguchi & Associates) από την Osaka Ιαπωνίας, είναι οι νικητές της κατηγορίας «Εμπορικοί Επαγγελματίες» της έκδοσης του διαγωνισμού «DuPont Benedictus» για το 2001. Έργο: Ναός από γυαλί, Reigenko-ji, Nishikamo, Kyoto, Ιαπωνία. Ο σκοπός του έργου αυτού ήταν να συνεχίσει την παράδοση αυτή στο χρόνο και ταυτόχρονα να απαιτήσει στις απαιτήσεις του μοντέρνου κτιρίου. Για να κρατηθεί αυτή η αρμονία και να συνεχίσει να υπάρχει ένας χώρος κατάλληλος για σκέψη, οι αρχιτέκτονες αποφάσισαν να δημιουργήσουν αυτή την καινούρια κατασκευή μέσα στο έδαφος. Έτσι στην επιφάνεια φαίνεται μόνο ένα κουτί από γυαλί μέσα από το οποίο εισχωρεί το φως και φωτίζει το λευκό χώρο κάτω από τη γη. Ο αυτοκρατορικός ναός Reigenko-ji, που ξεπροβάλλει δίπλα στο καινούριο κτίριο, κατασκευάστηκε από τον αυτοκράτορα Gomijunonji-ο το 1638 στο Kyoto, Ιαπωνία.

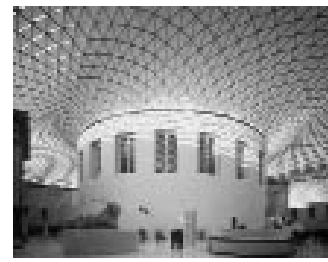
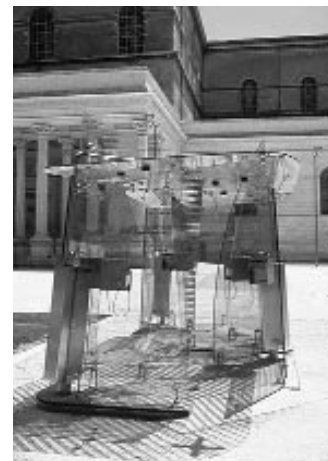
«Έπαινοι Ειδικής Αναγνώρισης» Στην επαγγελματική εμπορική κατηγορία δόθηκαν ακόμη οι εξής έπαινοι:

– Massimo d'Alessandro & Associati
Έργο: Τηλεφωνικός θάλαμος από γυαλί, μία λύση πρακτική και ανάλαφρη, σε θέση να διατηρεί γύρω του την οπτική ολότητα του ιστορικού περιβάλλοντος, Rome, Ιταλία
– Werner Sobek Ingenieure & Lamm, Weber, Donath
Έργο: Μεταλλική κατασκευή από γυαλί με πολλά λεπτά στρώματα πραγματοποιημένη για ένα σύνδεσμο μεταξύ μερικών κτιρίων, Bad Neustadt, Γερμανία
– Auer+Weber
Έργο: Σκεπή από γυαλί στον κεντρικό σταθμό του Heilbronn, Baden-Württemberg, Γερμανία και «εύφημος μνεία» στους:
– Αρχιτέκτονες Petry+Witfoht
Έργο: Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων DEGI Deutsche Gesellschaft

πάνω αριστερά: Ναός από γυαλί, Reigenko-ji, Nishikamo, Kyoto, αρχ. Takahashi Yamaguchi και Masahiro Kato· κάτω αριστερά: Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων DEGI, αρχ. Petry+Witfoht· δεξιά πάνω: Τηλεφωνικός θάλαμος από γυαλί, αρχ. Massimo d'Alessandro & Associati· δεξιά μέση: Βασίλισσα Elizabeth II Great Court, αρχ. Norman Foster· δεξιά κάτω: Σκεπή από γυαλί στον κεντρικό σταθμό του Heilbronn, αρχ. Auer+Weber

fgr Immobilienfonds MBH, Frankfurt, Γερμανία
– Foster & Partners (Sir Norman Foster)
Έργο: Βασίλισσα Elizabeth II Great Court, British Museum, London, Αγγλία
– TEN Arquitectos (Enrique Norton & Bernardo Gomez-Pimienta)
Έργο: Hotel Habita, Colonia Polanco, Mexico City

2001 DuPont Benedictus Awards κατηγορία «σπουδαστές»

Ο διαγωνισμός για το έτος 2001 ζητούσε από τους σπουδαστές να σχεδιάσουν ένα εμπορικό κέντρο με πολλαπλές λειτουργίες σε θέση να φιλοξενήσει χώρους για τον ελεύθερο χρόνο σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή σε ένα χώρο επιλεγμένο από τους ίδιους τους σπουδαστές. Οι σπουδαστές κλήθηκαν ακόμη να εξετάσουν τα αρχιτεκτονικά προβλήματα σε σχέση

με τη χρήση του γυαλιού, για ένα υποτιθέμενο έργο και να εξερευνήσουν τις πολλαπλές χρήσεις του γυαλιού με τα πολλά λεπτά φύλλα σαν οικοδομικό υλικό. Τα κριτήρια αξιολόγησης συμπεριλάμβαναν τη δημιουργική χρήση του υλικού, έτσι ώστε να πετύχουν την αρμονική εισαγωγή του έργου αυτού στο γύρω χώρο και το περιβάλλον. Το πρώτο βραβείο δόθηκε στον Daniel Ralls, σπουδαστή του πέμπτου έτους της αρχιτεκτονικής σχολής της Oklahoma State University, με τον John H. Bryant, FAIA, ως υποστηρικτή καθηγητή. Το δεύτερο βραβείο δόθηκε στην ομάδα του Tianjin University με μέλη τους Ning Dong, Yu Yu, Yingkai Chen, Miao Miao, Yue Gao και Jingtao Dong, με τη βοήθεια του καθηγητή Denong Zou. Οι Lei Chen, Min Li Kai Yan Yang του Tongji University, με τον Yongliang Shi ως υποστηρικτή καθηγητή, είναι οι νικητές του τρίτου βραβείου. Οι κριτές αποφάσισαν να απονεύσουν μια «εύφημο μνεία» στους:
– Andre J. Klare, Oklahoma State University καθοδηγημένος από τον John H. Bryant.
– Tiah Nan Chyuan, National University of Singapore με την υποστήριξη του Low Boon Liang.
– Robbie Forslund, Oklahoma State University με την υποστήριξη του καθηγητή John H. Bryant.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΘΕΜΑ «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΡΟ» Διόρθωση

Η UIA (Union International des Architectes) με την υποστήριξη της UNESCO, θεωρώντας ότι το νερό είναι το ιδανικό μέσο για την ανάδειξη και προβολή της πολιτισμικής διαφορετικότητας της αρχιτεκτονικής σε ολόκληρο τον πλανήτη, προκήρυξε Διεθνή Αρχιτε-

κτονικό Διαγωνισμό Ιδεών με θέμα: «Αρχιτεκτονική και νερό». Ο διαγωνισμός ζητούσε αρχιτεκτονικές προτάσεις για το παρόν ή το μέλλον, ανεξαρτήτως κλίμακος, που θα είχαν στόχο την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς κάθε χώρας, έχοντας ως μέσον το νερό. Οι συμμετοχές υπεβλήθησαν κατανεμημένες σε πέντε γεωγραφικές περιοχές, ξεχωριστά για αρχιτέκτονες και σπουδαστές αρχιτεκτονικής. (Region I: Δυτική Ευρώπη, Region II: Ανατολική Ευρώπη και Μέση Ανατολή, Region III: Β. και Ν.Αμερική, Region IV: Ασία και Ωκεανία, Region V: Αφρική). Στο διαγωνισμό υπεβλήθησαν συνολικά 862 μελέτες. Η Ελληνική παρουσία στις διακρίσεις ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Από τις 10 συνολικά διακρίσεις που δόθηκαν στη Region II, οι τέσσερις απονεμήθηκαν σε ομάδες ελλήνων αρχιτεκτόνων: Συγκεκριμένα στην Region II (Ανατολική Ευρώπη και Μέση Ανατολή) απονεμήθηκαν 2 βραβεία και 8 μνείες.

Το βραβείο Eui-Ku Lee, Δημ. Κορέας (1.000 \$ US), απονεμήθηκε στις Λουκία Λάσκαρη και Δήμητρα Μαυροκορδάτου (Ελλάς). Το βραβείο Onidio Wappenstein Ulreich, Εκουαδόρ (500 \$ US), απονεμήθηκε στους Elif Kendir, Geren Balkir, Fulya Ozsel και Burcu Kutukouoglu (Τουρκία). Οι μνείες, απονεμήθηκαν στους Κώστα Ντάφλο και Αργυρώ Παναγούλη (Ελλάς), Λήδα Λυκουριώτη (Ελλάς), Nuri Semih Boytorum (Τουρκία), Ιακουβου Valery (Ρωσία), Αμαλία Κωτσάκη και Μιχάλη Λεφαντζή (Ελλάς), Nikoilei Reutov, B. Nevzorof, D. Megid, N. Konakova, S. Rogachenko, A. Magid και N. Uymanova (Καζακιστάν), Issam Y. Barouch (Λίβανος), Müyesser Ebru Erdönmez και Pinar Atay (Τουρκία).

Ιωσήφ και Ιουλία Στεφάνου, Ο ΧΩΡΟΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ, Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύμβασης Ε.Μ.Π., Αθήνα 2001

Το βιβλίο αυτό προέρχεται από την εμπειρία που απόκτησαν οι συγγραφείς του από την ενασχόλησή τους με το θέμα του «χώρου των νεκρών» με αφορμή μία Έρευνα που ανατέθηκε στο Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύμβασης του ΕΜΠ από το Δήμο Κηφισιάς. Η Έρευνα προκλήθηκε από την ανάγκη ανεύρεσης χώρου για την εγκατάσταση νέου νεκροταφείου στην Κηφισιά, αλλά όπως ήταν φυσικό δεν αρκέσθηκε μόνο σ' αυτό. Ο περιορι-

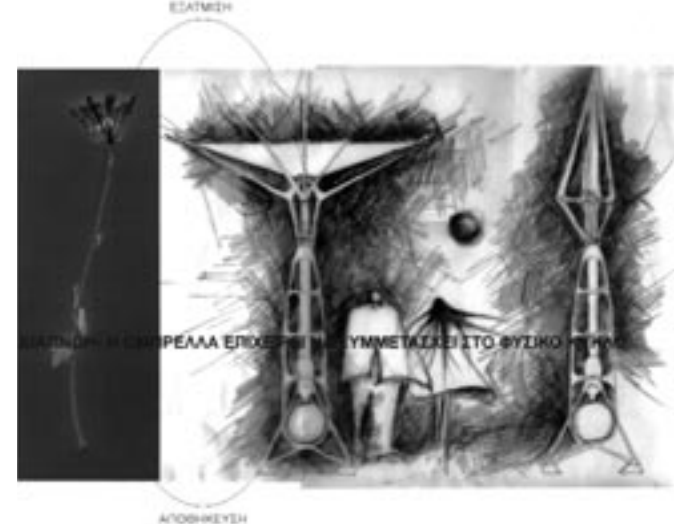
σμός της σ' ένα τέτοιο στόχο δεν θα άρμοζε ούτε στους σκοπούς του Εργαστηρίου, ούτε βεβαίως στους οραματισμούς των δημοτικών αρχών και των κατοίκων του ιστορικού προαστίου που θα ήθελαν να δουν τον τόπο τους να αναβαθμίζεται, ανακτώντας έτσι μέρος έστω της παλιάς του αίγλης. Δυστυχώς, λόγω καθαρά πρακτικοί υποχρέωσαν τον περιορισμό εκείνης της Έρευνας στις αυστηρά συμβατικές της υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα να μην ολοκληρωθεί αυτή σε ένα επίπεδο κατάλληλο για δημοσιοποίηση, συμπεράσματα και θέσεις που θα βοηθούσαν περισσότερο για την κατανόηση και προώθηση γενικά των θεμάτων των νεκροταφείων και θα ξεκινούσαν το δημόσιο διάλογο επάνω στα προβλήματα που αυτά παρουσιάζουν σήμερα στη χώρα μας. Για το λόγο αυτό, θεωρήσαμε υποχρέωσή μας να προχωρήσουμε, αφ' ενός στην κάπως πιο λεπτομερή επεξεργασία του πρωτογενούς εκείνου υλικού και αφ' ετέρου να συμπληρώσουμε τις ελλείψεις και να ολοκληρώσουμε το θέμα, ως ένα βαθμό που επιτρέπει την παρουσίαση και δημοσιοποίησή του. Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους συνεργάτες που μετείχαν στην αρχική Έρευνα και που εργάστηκαν στη συγκέντρωση του πρώτου υλικού, ιδίως σε ότι αφορά τα δεδομένα στην Ελλάδα σήμερα. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε την κα Μαριλένα Μεντζίνη, πολιτικό μηχανικό υπο-

ψήφια διδάκτορα επάνω στο αντικείμενο, την κα Κατερίνα Βούζα, πολιτικό μηχανικό, διδάκτορα της Πολεοδομίας, την κα Τάνια Τογανίδου-Βαρδουλάκη, αρχιτέκτονα και τον αναπλ. καθηγητή Παναγιώτη Τουλιάτο, οι οποίοι επί πλέον μετέχοντας στις συζητήσεις, βοήθησαν στο σχηματισμό κάποιων πρώτων θέσεων επάνω στο θέμα. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε από τις ευχαριστίες μας και τους καθηγητές Ι. Βαρδουλάκη, Δ. Παναγιωτουνάκο, καθώς και τον αναπλ. καθηγητή Ι. Τσουδερό, οι οποίοι κάλυψαν ρόλους συμβούλων κατά την αρχική φάση της Έρευνας. Δεν αισιοδοξούμε ότι με την έκδοση αυτή καλύπτουμε το θέμα. Αντίθετα, θεωρούμε ότι απέχουμε πολύ από μια πλήρη και συστηματική αντιμετώπιση του «Χώρου των νεκρών», αλλά ευελπιστούμε ότι τούτο το πόνημα θα βοηθήσει, μαζί με άλλα, την προώθησή του, καθώς και ότι μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση ενός τόσο δύσκολου και απαιτητικού θέματος.

Εταιρεία Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας, Η ΠΟΛΗ ΣΤΟ ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ, Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας, Αθήνα 2001

Η Εταιρεία «Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας» (Ε.Ι.Π.Π.), η οποία παρουσιάζει μαζί με το «Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών την παρουσία έκδοσή με τον τίτλο «Η Πόλη στο Καλειδοσκόπιο», επιδιώκει στο μεταίχμιο αυτό της μεταλλαγής

«Κατασκευή συλλογής νερού με πρότυπο τη λειτουργία διαπαισίνων φιλών» - αρχ. Α. Λυκουριώτη

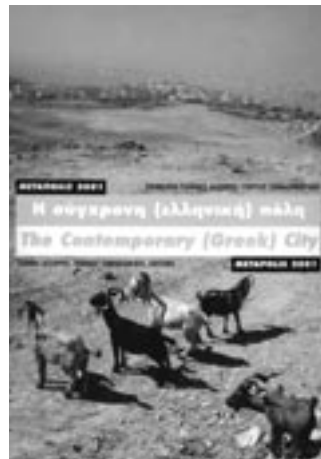
της πόλης κάτω από την επίδραση δομικών ανατροπών ασύλληπτης ακόμα εμβέλειας, να στρέψει το βλέμμα σ' εκείνο που υπήρξε ως ΠΟΛΗ. Τα κείμενα που ακολουθούν πιθανώς να φανούν σε μια πρώτη ματιά ότι βρίσκονται έξω από μια καθορισμένη θεματική, όπως την ξέρουμε από προγράμματα συμποσίων και συνεδρίων, όπου επιδιώκεται να φωτιστεί ένα συγκεκριμένο ιστορικό φαινόμενο ή πρόβλημα από διάφορες οπτικές γωνίες. Στον παρόντα τόμο ο στόχος είναι διαφορετικός και πηγάζει από το χαρακτήρα των κειμένων αυτών, που αποτελούν διαλέξεις από και για τα μέλη της Εταιρείας μ' ελεύθερη επιλογή του θέματος από τον ομιλητή. Ανήκουν επομένως σ' ένα ελεύθερο πλαίσιο προβληματισμού και ερευνητικών αναζητήσεων των μελών της Εταιρείας, που τροφοδοτούν ακριβώς έναν από τους στόχους της, την παροχή δηλαδή ενός βήματος για να παρουσιάζονται σκέψεις, προβληματισμοί, έρευνες και πορίσματα σε μια γνωστική περιοχή, η οποία δεν έχει να επιδείξει ακόμα σοβαρό υπόβαθρο νεοελληνικής επιστημονικής καλλιέργειας.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ (ΕΛΛΗΝΙΚΗ) ΠΟΛΗ/ΜΕΤΑΠΟΛΙΣ 2001, Επιμ. Γ. Αίσωπος, Γ. Σημαιοφορίδης, Εκδόσεις Metropolis Press, Μάιος 2001

Συνήθως, η κριτική που αφορά την αρχιτεκτονική επικαιρότητα, δημοσιευμένη στις εφημερίδες και τα περιοδικά, παρότι μπορεί να θεωρηθεί γόνιμη και ουσιαστική, δεν μπορεί να υπερκεράσει την πραγματικότητα «μίας χρήσης» που χαρακτηρίζει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το βιβλίο με τίτλο «Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη/Μετάπολις 2001», έχοντας ίσως και κάτι από τη μορφή και τη δομή ενός περιοδικού, αποτελεί σίγουρα μια εξαίρεση αυτού του κανόνα, αν μη τι άλλο είναι μια νέα πρόταση στις αρχιτεκτονικές εκδόσεις, που καλό θα ήταν να έχει και συνέχεια. Ανοίγοντας μια συζήτηση για τις διαδικασίες αστικοποίησης της μεταπολεμικής πόλης, αυτή η έκδοση άλλοτε πολυσυλλεκτικά, και άλλοτε πολυσυλλεκτικά, αρθρώνει δια μέσου μιας σειράς κριτικών άρθρων τον αισθητικό και πολιτισμικό αντίποδα της πάλαι ποτέ «μοντερνίζουσας» ανοικοδόμησης. Αντικρίζοντας, δια μέσου αυτών των κειμένων την εικόνα της νεοελληνικής πόλης που κι αυτή τώρα πια, όπως και τα Μ.Μ.Ε. συντίθεται από πολλές αρχιτεκτονικές πραγματικότητες «μίας χρήσης», ως προϊόν μεταπρατικής αυθαιρεσίας και «χάρτινων» αρχιτεκτονικών χειρονομιών, καταλαβαίνουμε πως τα κτίρια και οι δημόσιοι χώροι της ως αστικές μνήμες μιας αείζωης καθημερινότητας, δεν είναι απλά τα ευρήματα ενός απερχόμενου πολιτισμού, είναι ακόμη αξίες ερμηνευτικά και σχεδιαστικά διαπραγματεύσιμες για τις νεότερες γενιές των αρχιτεκτόνων. Οι απόψεις που παρουσιάζονται σε αυτό το βιβλίο, ενταγμένες σε ένα κεντρικό θεματικό άξονα, δίνουν το στίγμα μιας σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής, που ακόμη διεκδικεί τη χαμένη κοινωνική και επικοινωνιακή της ταυτότητα, κι

νούμενη ανάμεσα στις μνήμες του παρελθόντος και την «πολυσυλλεκτική» πληροφόρηση που χαρακτηρίζει τον αστικό τρόπο ζωής των σύγχρονων μητροπολιτικών κέντρων.

Μια τέτοια συζήτηση γύρω από την πόλη, εκτυλίσσει το μίτο της επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους και το κτισμένο περιβάλλον, αποκαλύπτοντας έτσι τα οράματα, τα πάθη και την προβληματική της αρχιτεκτονικής σκέψης στο κατώφλι του 21ού αιώνα. Όπως φαίνεται και στα κείμενα, οι διαδικασίες αστικοποίησης τόσο στη δεκαετία του '60, όσο και στη δεκαετία του '90, ανέδειξαν το

μοντέλο μιας αρχιτεκτονικής πραγματικότητας που ενώ δεν πρόλαβε να αφομοιώσει το ιστορικό της παρελθόν και να το προσαρμόσει στο νεφελώδες ιδεολογικό παρόν, προσπάθησε να εκτελέσει ένα ριψοκίνδυνο άλμα προς το μέλλον, ένα μέχρι τούδε ανύπαρκτο και σχηματικό μέλλον, που άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά μέσα στο σώμα ενός γερασμένου και ενδεχομένως «κλασικού» πια μοντερνισμού. Ενός μοντερνισμού που προσπαθεί με τη σειρά του να πείσει την κοινή γνώμη, πως η ουτοπική μελλοντολογία είναι πια, σε περιορι-

σμένο βαθμό, μία πραγματικότητα, δηλαδή πως «το μέλλον είναι τώρα».

Σε αυτό το μότο της «χρυσής» για τον πολιτισμό του εικοστού αιώνα πεντηκονταετούς περιόδου αστικοποίησης και εκμοντερνισμού, η ελληνική πραγματικότητα δεν έχει τίποτα σχεδόν να αντιπαρατάξει στις αρχιτεκτονικές επιρροές της Δύσης, πόσο μάλλον δεν διαθέτει πια γόνιμο έδαφος για καινούργιες ιδέες και οράματα, παρά μόνο εργοτάξια που παράγουν ασταμάτητα πολυκατοικίες και δημόσια κτίρια, δρόμους και πλατείες χωρίς έλεγχο και χωρίς μέτρο, άλλωστε το μοναδικό ισχύον μέτρο ολόκληρης αυτής της περιόδου στην ελληνική πόλη, είναι το κυβικό του τσιμέντου...

Με τα τελευταία δε δημόσια έργα εν όψει των ολυμπιακών, μπορούμε να πούμε πως την «εικονική» πραγματικότητα των «αρχιτεκτονικών» οραμάτων της Πολιτείας, διαδέχεται η πραγματική εικόνα των μόλις αποπερατωμένων έργων, αφήνοντας έτσι μια παρακαταθήκη ιδεολογικών συγχύσεων που ουσιαστικά δεν πρόκειται να απαντηθούν ποτέ.

Το βιβλίο που επιμελήθηκαν οι αρχιτέκτονες Γιάννης Αίσωπος και Γιώργος Σημαιοφορίδης, φιλοξενεί με επιτυχία τις νέες τάσεις της ελληνικής αλλά και της διεθνούς αρχιτεκτονικής σκέψης και κριτικής και καταφέρνει, μέσα από το «ζωντανό» έντυπο διάλογο ανάμεσα στα κείμενα, να εισάγει με επιτυχία και να δικαιώσει τον όρο «βιβλίο-περιοδικό» στις αρχιτεκτονικές εκδόσεις.

Μιχάλης Λεφαντζής